

Anne Grethe Kjelling

Å forhandle om identitet – unge  
muslimer om mediebildet av islam

---

Masteroppgave i religionsvitenskap



Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det historisk-filosofiske fakultet

Institutt for arkeologi og religionsvitenskap

Vår 2009



Anne Grethe Kjelling

Å forhandle om identitet – unge  
muslimer om mediebildet av islam

---

Masteroppgave i religionsvitenskap

Veileder: Ulrika Mårtensson



Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det historisk-filosofiske fakultet

Institutt for arkeologi og religionsvitenskap

Vår 2009



## Forord

Å skrive masteravhandling sies å være en ensom prosess, og på mange måter er det nok det – men jeg har ikke følt meg alene. Før vi blir akademiske, vil jeg trekke frem de som har hjulpet meg. Takk til min veileder Ulrika Mårtensson som har stilt opp med gode faglige råd. Mine studiekamerater har også bidratt i så måte, samt med mindre saklige diskusjoner som har holdt humøret oppe. Ann Kristin, Jørgen, Sverre og Kristin – lunsjen er alltid en glede. Jørgen, takk for digital hjelp, Kristin, takk for referansehjelp, og Ann Kristin – takk for støtte hele veien: sene kvelder på lesesalen, tepauser, faglige innspill og en hel del mer. Erik Karlsaune – du har vært en veldig god foreleser som har fått meg til å tenke på nytt: mange ganger. Marit og pappa: takk for verdifull og motiverende korrektur! Og Sigurd – takk for god korrektur, grundig tilbakemelding og veldig fine helgeavbrekk på Røros og i Trondheim. Gode grunner til å holde ut en lang studieuke...

Sist, men kanskje først likevel: kjære informanter. Masteroppgaven ville aldri blitt som den ble uten deres hjelp. Jeg håper bare ikke fortellingene deres virker fjerne for dere, i en akademisk og teoretisk innpakning. Tusen takk for at dere stilte opp på intervju og fortalte meg historiene deres.

Anne Grethe Kjelling

Trondheim, mai 2009



# Innholdsfortegnelse

1	Innledning .....	1
1.1	Valg av emne og problemstilling .....	1
1.2	Valg av materiale og metode .....	2
1.3	Teori og analysemetode.....	3
1.4	Sentrale begreper .....	3
1.5	Disposisjon.....	4
2	Forskningsoversikt.....	5
2.1	Forskning på feltet.....	5
2.2	Vurdering av tidligere forskning .....	8
2.3	Hva er mitt bidrag?.....	9
3	Teoretisk rammeverk .....	11
3.1	Om den sosiale virkeligheten – Berger og Luckmann .....	12
3.2	Om narrativ identitet – Paul Ricoeur.....	13
3.3	Om media og religion – Stewart M. Hoover .....	16
3.4	Oppsummering .....	18
4	Materiale og metode .....	21
4.1	Forforståelse.....	21
4.2	Betraktninger rundt det kvalitative intervjuet .....	24
4.3	Om innsamling av materialet .....	28
4.4	Teori og analysemetode.....	31
4.5	Oppsummering .....	32
5	Presentasjon av informantene.....	33
6	Analyse: Forhandling gjennom narrativ .....	37
6.1	Det norske samfunnet – inkluderende eller ekskluderende? .....	37
6.2	Oppfatninger av mediernes presentasjon av islam og muslimer .....	45
6.3	Reaksjoner blant muslimer på mediedebatten rundt islam .....	48
6.4	Kunnskap som forhandlingsstrategi .....	54
6.5	Om å være muslim på egne premisser .....	60
6.6	Om å skille mellom religion og kultur .....	67
6.7	Kjønnsperspektiv.....	70
6.8	Oppsummering og diskusjon .....	73

7	Konklusjon .....	79
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informantene .....	83
	Vedlegg 2: Godkjenning fra Personvernombudet for forskning.....	84
	Vedlegg 3: Intervjuguide .....	86
	Vedlegg 4: Eksempler på medieoppslag relatert til islam .....	87
	Litteraturliste.....	89
	Sammendrag.....	92



# 1 Innledning

## 1.1 Valg av emne og problemstilling

Denne avhandlingen vil ta utgangspunkt i hvordan unge muslimer i Norge oppfatter mediedebatten rundt islam. Målet mitt er å si noe om hvordan mediebildet spiller en rolle i en forhandling om identitet. Hvorfor mener jeg dette er interessant?

Slik jeg har leser og forstår mediedebatten rundt islam, er det et økende fokus på islam og muslimer. Jeg oppfatter også at dette fokuset har vært kritisk og tidvis negativt. Et par eksempler fra den siste tiden kan illustrere dette. Medieoppmerksomheten rundt angrepet på tvillingtårnene 11. september i 2001, utført av den neofundamentalistiske, sunni-muslimske gruppen Al-Qaida, har vært enorm – et googlesøk på 9/11 gir over hundre millioner treff. I etterkant av denne hendelsen har fokuset på ”muslimsk fundamentalisme” økt. Terrorangrepet på undergrunnen i London i 2005 skapte også store medieoppslag. I Norge skapte Kadra Yusuf, en norsk-somalisk kvinne, i 2000 sterke reaksjoner med en film av norske imamer som oppfordret til omskjæring. Muhammadkarikaturene, først trykt i den danske avisen Jyllands-Posten i september 2005 og senere blant annet i den norske, kristne ukeavisen Magazinet, førte til store protester i hele den muslimske verden, og disse opprørene har fått stor oppmerksomhet i mediene. Hijabdebatten vinteren 2009 blusset opp i etterkant av at en muslimsk kvinne søkte om å bruke hijab som en del av politiuniformen, og da justisminister Knut Storberget i etterkant ble sykemeldt, ble det spekulert i om mediestormen rundt hijabsaken var årsaken. Sist ute var nylig avdøde Steinar Lem, tidligere leder for organisasjonen Fremtiden i våre hender, som i Dagbladet i april 2009 gav uttrykk for at en ”ikke-vestlig, muslimsk innvandrersstrøm” er en trussel mot den norske kulturen.<sup>1</sup> Disse eksemplene er kun et utvalg av saker som omhandler islam i mediene. Deres fellestrekk er at de har en negativ vinkling – islam og muslimer fremstilles på en negativ måte. Det som interesserer meg, er hvordan norske muslimer, som verken har tilhørighet til al-Qaida eller mener at omskjæring er riktig, reagerer på dette. Jeg tror at når mediene i stor grad fokuserer på problemområder knyttet til islam, vil dette gjøre noe med de muslimene som blir konfrontert med dette bildet. Jeg er interessert i hvordan muslimer i Norge forhandler med dette bildet.

---

<sup>1</sup> Referanser til eksempler på medieoppslag relatert til islam finnes som vedlegg til avhandlingen

Denne avhandlingen vil ikke omtale de konkrete medieomtalen i noen større grad. Jeg er sosiologisk orientert i forhold til religionsfeltet og slik mest interessert i hvordan religion fungerer for religiøse mennesker. Mitt interessefelt vil være hvordan muslimer oppfatter og forhandler med mediebildet av islam. Jeg har formulert følgende problemstillingen: *Hvordan inngår mediebildet av islam i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge?*

## **1.2 Valg av materiale og metode**

For å diskutere denne problemstillingen er det nødvendig å komme i kontakt med unge muslimer for å prøve å gripe fatt i deres historier. Jeg har nå intervjuet fem muslimske studenter i Trondheim. Fire av studentene har foreldre med innvandrerbakgrunn fra Pakistan, den femte har selv innvandret fra Irak. Intervjuene med disse studentene utgjør grunnlaget for min analyse og diskusjon rundt unge muslimers forhandling om identitet knyttet til mediebildet av islam. Spørsmålene jeg har stilt omhandler deres oppfatning av det norske samfunnets evne til inkludering, deres oppfatninger av mediebildet av islam, deres oppfatning av dem selv som muslimer og spørsmål om hvordan de reagerer og forholder seg til mediebildet av islam. Med dette som utgangspunkt vil jeg diskutere deres strategier for å forhandle med mediebildet av islam, og forhåpentligvis være i stand til å si noe om hvilken rolle mediebildet spiller i deres identitetskonstruksjon.

Mitt valg av metode har sammenheng med mitt ståsted som religionsviter og min sosiologiske tilnærming til religion. Det kvalitative intervjuet, som er mitt utgangspunkt for analyse og diskusjon, gir muligheter til å si noe om hvordan det enkelte menneske forholder seg til omverdenen. Resultatet vil ikke bli entydig – det inneholder ingen fasit på hvordan samtlige muslimer i Norge forhandler med mediebildet av islam. Dette er heller ikke mulig. Muslimer i Norge, som andre med en spesiell gruppetilhørighet, er enkeltindivider med ulike perspektiver på omgivelsene. Disse perspektivene er ikke målbare på samme måte som vær og vind eller lengde og bredde. Forskning på menneskelig handling og følelser krever andre instrumenter enn de rent naturvitenskapelige, og resultatene vil ikke bli tall vi kan lese en generell konklusjon ut av. Det jeg kan håpe på, er at utsagnene til informantene mine kan gi en pekepinn på hvordan unge muslimske studenter i Norge kan tenkes å forhandle med mediebildet av islam, og eventuelt peke ut interessante områder for videre forskning. Betraktninger rundt det kvalitative intervjuet vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 4.

### **1.3 Teori og analysemetode**

For å kunne si noe om identitetskonstruksjon hos unge muslimer, må jeg først avklare hvordan jeg ser på identitet rent generelt. Først og fremst mener jeg at identitet er sosialt betinget – vi blir ikke oss selv i et vakuum. Samfunnet rundt oss gjør noe med hvordan vi ser på oss selv. Dette perspektivet kommer til uttrykk hos sosiologene Thomas Luckmann og Peter Berger. Identitet handler for øvrig ikke utelukkende om tilhørighet og sosialt liv, det handler også om hvordan vi oppfatter oss selv som noe egenartet. Dette er noe filosofen Paul Ricoeur gjør grundig rede for. En lesing av hans arbeider rundt identitet vil være et teoretisk utgangspunkt for min avhandling. Ricoeur ser på identitetskonstruksjon som en dialektisk prosess som innebærer en kontinuerlig forhandling mellom ulike elementer i og utenfor individet. En sentral del av hans identitetsforståelse er hvordan vi ikke bare ser oss selv som en del av et fellesskap, men at vi også betrakter oss selv som unike, at vi er noe *i oss selv*. Ricoeur mener at identitet kan forstås narrativt. Det er en historie vi forteller om oss selv, til oss selv og omgivelsene våre. Perspektivet på identitet som narrativ, som historien om oss selv, sammenfaller med min intervjumetode. Når jeg ber dem fortelle om hvordan de ser på seg selv som muslimer, om hvordan de oppfatter og reagerer på mediebildet av islam, forteller informantene fragmenter av sin historie, sitt narrativ. Dette blir for meg et uttrykk for elementer av deres identitet. Jeg ble oppmerksom på Ricoeurs perspektiv på identitet gjennom lesing av medievitene Stewart Hoovers arbeider knyttet til religion, media og identitet. Hoovers perspektiv er interessant fordi han knytter Ricoeurs identitetsforståelse til en forhandling med mediebildet, og jeg vil også benytte meg av denne tilnærmingen – om enn i en noe annerledes form. Dette teoretiske rammeverket vil jeg gjøre grundigere rede for i kapittel 3.

### **1.4 Sentrale begreper**

Som nevnt vil jeg i avhandlingen benytte meg av Ricoeurs tilnærming til identitet som noe narrativt. Dette er et begrep som vil gå igjen i oppgaven, og innebærer at vår identitet er en historie vi forteller om oss selv. Begrepets kompleksitet vil jeg komme tilbake til i kapittel tre, men to elementer i Ricoeurs identitetsbegrep fortjener å bli nevnt innledningsvis: Ipse-identitet og idem-identitet. Dette viser til to dimensjoner ved vår identitet – idem-identitet handler om vår likhet med andre, mens ipse-identitet viser til hvordan vi ser på oss selv som unike.

Når jeg skriver om unge muslimske studenter i Norge, er det lett å gå seg bort i ulike begreper og uttrykk. Hva er det å være muslim? Hva er det å være norsk? Hva innebærer den norske

kulturen og hva innebærer den muslimske kulturen? For å bruke et mest mulig presist språk, vil jeg, når jeg skriver om mine informanternes bakgrunn og tilhørighet, ta utgangspunkt i Arbeids- og inkluderingsdepartementets folder *Et inkluderende språk* (2007). Her finner jeg retningslinjer for hvordan jeg på en mest mulig inkluderende måte kan beskrive mine informanternes kulturelle og religiøse tilhørighet. De som er født i Norge, og har foreldre som er innvandrere, vil jeg kalle etterkommere av innvandrere. Dette gjelder de fire informantene som har foreldre med pakistansk bakgrunn. Informanten fra Irak, som har bodd i Norge i seks år, vil det være riktig å kalle innvandrer.

Det bør føyes til at under intervjuene benyttet både jeg og informantene mine tidvis begreper som faller utenfor et inkluderende språk. Begreper som ”etnisk norsk” ble brukt, og med dette begrepet stiller man spørsmål ved om man er norsk hvis man ikke er ”etnisk” norsk. Begrepet ”innvandrer” ble brukt av meg når jeg spurte informantene om hvordan de oppfattet ”å være innvandrer i Norge”, selv om fire av fem heller bør omtales som etterkommere av innvandrere. Å føre en inkluderende penn i etterkant av intervjuene blir desto viktigere.

Informantenes muslimske tilhørighet betrakter de selv som religiøs, ikke som kulturell – noe jeg også vil respektere. Den ”muslimske kulturen” blir slik et misvisende begrep. Den ”norske kulturen” skiller seg fra begrepet ”den muslimske kulturen” fordi den viser til et lands tradisjoner og verdier. Hva denne norske kulturen innebærer, er et spørsmål utenfor rekkevidden av denne avhandlingen, men tematikken rundt kultur og religion vil bli brakt på bane i analysen.

## **1.5 Disposisjon**

Først i avhandlingen vil jeg gjøre rede for tidligere forskning på feltet. Dette innebærer forskning på identitet hos muslimer, samt noe forskning på hvordan innvandrere og etterkommere av innvandrere forholder seg til mediepresentasjoner av innvandring. I dette kapitlet vil jeg også si noe om hvordan min avhandling står i forhold til denne forskningen. I kapittel tre vil jeg ta for meg det teoretiske rammeverket, basert på en lesing av Peter Berger og Thomas Luckmann, Paul Ricoeur og Stewart Hoover. Kapittel fem omhandler materiale og metode, hvor jeg også vil knytte metode til teorigrunnlag. Kapittel fem inneholder en presentasjon av mine informanter, og i kapittel seks vil jeg analysere og diskutere materialet mitt. Det siste kapitlet består av en oppsummering og konklusjon, hvor jeg vil prøve å knytte sammen løse tråder.

## 2 Forskningsoversikt

Islam og muslimer er gjenstand for mye forskning. Etter 11. september har det også blitt forsket mye på muslimsk fundamentalisme, som grupperinger som al-Qaida og Taliban. Men disse utgjør det absolutte fåtall av verdens muslimer. Som en av mine informanter sa: ”Hvorfor er det ingen som har fokus på den undersøkelsen som viste at 90 prosent av verdens muslimer er kritisk til selvmordsbombing og terrorisme?” Det er blant disse muslimene jeg skal gjøre mine undersøkelser – de ”vanlige” muslimene. Rent konkret vil jeg se på hvordan de forhandler og forholder seg til mediens fremstilling av islam, og hvordan mediebildene av islam kan inngå i en forhandling om identitet. I det følgende vil jeg ta for meg tidligere forskning på dette feltet, eventuell kritikk av denne og avslutningsvis hvordan jeg mener at mitt forskningsarbeid vil tilføre noe. De arbeidene jeg gjør rede for, er forskning som tar for seg identitetskonstruksjon hos ”vanlige muslimer” i Norge, og enkelte av disse knytter også identitetskonstruksjon til mediens representasjoner av innvandrere og muslimer.

### 2.1 Forskning på feltet

Religionshistorikeren Sissel Østberg tar i sin doktoravhandling *Pakistani Children in Norway: Islamic Nurture in a Secular Context* (2003[1998]) blant annet for seg norsk-pakistanske barns komplekse identitet. Denne fremstilles av Østberg som en prosess avhengig av kontekst, og utfordrer med dette synet på norsk og pakistansk kultur som sammenhengende, statiske systemer. Gjennom intervjuer med norsk-pakistanske barn har Østberg funnet at barn med både norsk og pakistansk kulturbakgrunn ikke nødvendigvis havner ”mellom to kulturer”, men at de utvikler en evne til å skifte mellom ulike kulturelle koder uten at deres identitet tar skade av det. Selv om de følte seg som både pakistanske og norske, gav de fleste inntrykk av at dette ikke var konfliktfylt. Østberg benytter seg også av Paul Ricoeurs begrep narrativ identitet for å belyse hvordan identitet ikke bare handler om tilhørighet, men også om en følelse av egenart (Østberg, 2003[1998]:219). I *Muslim i Norge: Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere* (2003:106) bruker Østberg begrepet forhandling for å belyse hvordan muslimsk ungdom endrer og utvikler identitet i løpet av ungdomstiden.

Sosialantropologen Christine Jacobsen gav i 2002 ut boken *Tilhørighetens mange former*, og i 2006 kom doktoravhandlingen *Staying on the Straight Path – Religious Identities and Practices among Young Muslims in Norway*. Disse bøkene bygger på intervjuer og deltakende observasjon i to muslimske studentorganisasjoner i Oslo, Norges Muslimske Ungdom (NMU) og Muslimsk Studentsamfunn (MSS). Jacobsen tar for seg hvordan de unge muslimene

forhandler om religiøs identitet, og hun argumenterer for at identitet hos unge etterkommere av innvandrere handler om mer enn en kollisjon mellom to kulturer. Nasjonalitet, kjønn, religion, etnisitet og generasjon er alle viktige dimensjoner i Jacobsens identitetsforståelse (Jacobsen 2002:226). I doktoravhandlingen gir Jacobsen uttrykk for at hun gjennom å se på islam som et ” heterogeneous and processual phenomena that are (re)produced in and through processes of argumentation and contestation”, ønsker å bidra til en antropologi om islam i Europa (Jacobsen 2006:6). Utgangspunktet er unge muslimers diskusjoner rundt hva det innebærer å være muslim, hva islam er og hvordan de selv bør leve sine liv. Jacobsen kommer inn på hvordan de unge muslimene utvikler en egen ”identitetspolitikk” basert på å være ”den andre” i et majoritetssamfunn. Dette innebærer både å ta avstand fra tilskrevne identiteter fra et kritisk storsamfunn, samtidig som man på den andre siden fordrer identitet, eller selv skaper en identitet på bakgrunn av hvordan man mener en god muslim burde være (Jacobsen 2006:32). Jacobsen skisserer også hvordan hennes informanter ikke bare følte at de måtte ta avstand fra hvordan majoriteten tilskrev dem identitet, men at også deres foreldres forestillinger om deres identitet kolliderte med egen selvforståelse.

I artikkelen *Truede identiteter – identitetsarbeid blant unge muslimer i Norge* (2005) tar samfunnsviteren Mona Abdel-Fadil for seg ulike identitetsstrategier hos unge muslimer i Norge. På bakgrunn av sosialantropolog Christine Jacobsens og religionshistoriker Sissel Østbergs forskning på identitetsarbeid blant muslimer, setter hun seg fore å undersøke hvordan negative stereotyper om islam påvirker unge muslimers selvforståelse og identitet i dagens flerkulturelle Norge? (Abdel-Fadil 2005:92). Den første identitetsstrategien Abdel-Fadil skisserer er å søke kunnskap om ”ekte islam”, som en motpol til bildet som fremstilles i media. Strategi nummer to er et humoristisk forsvar, hvor de muslimske jentene som spøker om tvangsekteskap kommer ikke-muslimske nordmenn i forkjøpet nettopp ved å spøke med det. En annen strategi er å definere seg selv ut av majoritetssamfunnet, noe som kan være en måte å takle at man stadig vekk blir definert av andre som noe annerledes enn ”det norske”. Den fjerde strategien Abdel-Fadil peker på, er å distansere seg fra minoritetssamfunnet gjennom å ta et oppgjør med de delene av ens kulturbakgrunn en ikke sympatiserer med. Her blir Shabana Rehman trukket frem som et eksempel på en som har tatt avstand fra sitt kulturelle opphav. Den siste strategien som trekkes frem er voldelig forsvar, og dette kan være en konsekvens av at merkelappen ”muslim” blir det eneste som får plass i identiteten. Hvis denne merkelappen blir utfordret er den eneste løsningen å svare med vold (Abdel-Fadil 2005).

Marianne Wøbbekinds masteroppgave i sosiologi fra universitetet i Bergen: *"De andres" identitetskonstruksjon – en kvalitativ studie av innvandrere og deres opplevelser av medias representasjoner* (2006), tar for seg identitetskonstruksjon hos innvandrere knyttet til mediens representasjoner av innvandrere. Wøbbekind har gjennomført fokusgruppeintervjuer med forskjellige innvandrergrupper, med vekt på deres opplevelser av mediene. Wøbbekind har ikke utelukkende tatt for seg muslimer, men en gruppe informanter hvis fellestrekk er at de passer inn i Wøbbekinds kategori "ikke-hvite innvandrere". I sin analyse av deres identitetskonstruksjon tar Wøbbekind utgangspunkt i symbolsk interaksjonisme, det vil si at hun ser på mennesket som rasjonelle individer som handler i forhold til sine omgivelser. Identitetskonstruksjon blir betraktet som en dialektisk og dynamisk prosess i menneskets ytre og indre, altså en dialektikk mellom hvordan andre mennesker definerer individet og hvordan individet definerer seg selv. I følge Wøbbekind konstrueres også identitet ut fra en kategorisering av hvor man selv hører hjemme, og hvor andre hører hjemme. Identitetskonstruksjon blir en slags grensesetting mellom en selv og andre, og dette poenget er sentralt i avhandlingen. Wøbbekind ser også på hvordan informantene hennes forholder seg til andres kategoriseringer av seg selv, og hvordan dette inngår i identitetsarbeidet deres. Hun konkluderer med at innvandrerne for det meste var negative til mediebildet, og at de forhandlet med dette bildet på ulike sett. Noen av informantene reagerte med å definere seg selv ut av det norske samfunnet, og betraktet seg selv som ekskluderte og lite integrerte. En annen strategi var å definere seg selv vekk fra de negative forestillingene om innvandrere gjennom å understreke at en selv ikke var slik som andre innvandrere – å bli oppfattet som "den andre" gjør at man skaper nye kategorier av "andre" som man distanserer seg fra. En av Wøbbekinds fokusgrupper bestod av muslimske menn, og hun fant at denne gruppen var mer aktiv i forhold til mediebildet. De argumenterte mot stereotype fremstillinger og var selv synlig i mediene. Dette poenget er interessant for min avhandling.

Gabriele Marranci, førsteamanuensis i antropologi ved The University of Western Sydney i Australia, diskuterer muslimsk identitet i *The Anthropology of Islam* (2008). Marranci tar utgangspunkt i hvordan mediene i etterkant av 11.september 2001 daglig har presentert stereotype fremstillinger om muslimer, og diskuterer hvordan disse kategoriene kan bli ufrivillige båser som muslimer selv plasserer seg inn i. Han griper også fatt i hvordan academia har tilskrevet muslimer i vestlige land hybride og flytende identiteter som en konsekvens av dette, og mener dette er en reduksjon av identitetsbegrepet. Dette poenget

kommer også Jacobsen og Østberg inn på. Marranci mener at identitet ikke bare springer ut fra kulturelle eller sosiale omgivelser, men at vi er avhengig av å se på identitet som flerdimensjonalt, gjennom det han kaller det ”autobiografiske selvet”. Han hevder at å være muslim er å føle seg som en muslim, og mener denne følelsen kommer til uttrykk gjennom identitetshandlinger. Muslimer må ikke bare betraktes som en gruppe, men også som individer som uttrykker identitet gjennom handlinger. Å tilskrive ”a clash of civilizations” den tvilsomme æren for vestlige muslimers påståtte hybride identitet, er en reduksjon av muslimer som individer. Hvis vi skal undersøke identitet, må vi i følge Marranci begynne med å se på individet nettopp som individ.

## **2.2 Vurdering av tidligere forskning**

Både Sissel Østberg og Christine Jacobsen argumenterer for at identitetskonstruksjon hos unge muslimer i Norge er en sammensatt og kompleks prosess. De tar avstand fra tidligere forskning som ser på identitet hos andregenerasjons innvandrere som et resultat av ”the clash of civilizations”, altså som problematisk fordi deres selvforståelse eller identitet vil falle mellom to kulturer. Dette perspektivet slutter jeg meg til. Vi kan ikke se på unge muslimers identitet utelukkende som et resultat av for eksempel en konflikt mellom pakistansk og norsk kulturpåvirkning. Deres identiteter er heller ikke noe de får passivt overlevert fra sine foreldres tradisjoner. Begrepet ”identitetsarbeid”, som både Jacobsen og Abdel-Fadil benytter seg av, beskriver noe jeg mener er essensielt når man ser på identitetskonstruksjon – dette er noe som de unge muslimene arbeider kontinuerlig med, og det er ikke statisk eller gitt på forhånd. For både Østbergs og Jacobsens informanter er islam noe som ofte inngår i identitetsarbeidet, og spesielt Jacobsen skisserer hvordan hennes informanter forholdt seg til hvordan islam og muslimer ble fremstilt, og forhandlet med dette bildet i forhold til egen selvforståelse.

Mona Abdel-Fadil griper fatt i både det Jacobsen og Østberg tematiserer, og bruker spesielt Jacobsens intervjumateriale til å skissere opp ulike strategier unge muslimer bruker i identitetsarbeid. Abdel-Fadil bidrar ikke med eget innsamlet materiale, men hun klargjør det Jacobsen og Østberg tematiserer, gjennom å avgrense de ulike strategiene hun finner benyttet hos deres informanter. I og med at Abdel-Fadils tekst er en artikkel er den nødvendigvis kortere og mer konsis enn Jacobsens og Østbergs avhandlinger, men ser vi på meningsinnholdet går vi kanskje glipp av kompleksiteten som kommer frem i de to sistnevntes tekster. Jeg mener likevel at Abdel-Fadil bidrar til å klargjøre identitetsstrategier,



og selv om de færreste vil benytte seg av kun én strategi i deres identitetsarbeid, er det å avgrense disse strategiene et nyttig analytisk grep når vi studerer identitetskonstruksjon.

Marianne Wøbbekinds masteroppgave i sosiologi fra 2006 berører den samme tematikken som Jacobsen, Østberg og Abdel-Fadil. Det som skiller seg ut med Wøbbekinds avhandling er for det første at hun har gjort intervjuer med innvandrere i Norge, ikke bare med muslimer. For det andre går den direkte på hvordan informantene hennes forholder seg til *medienes* representasjon av innvandrere, noe som gjør den spesielt relevant for meg. Å kategorisere seg selv og andre blir for Wøbbekind en viktig del av identitetsarbeidet, og hun ser på hvordan hennes informanter setter grenser mellom seg selv og andre. Samtidig ser enkelte av informantene hennes ut til å inneha en fleksibel identitet. De kan være både utenlandske og norske. Det jeg savner hos henne er et teoretisk rammeverk for hvordan enkeltindividet forhandler med mediens representasjoner, altså teori om forholdet mellom medier og individ. Dette er noe jeg selv vil forsøke å belyse i neste kapittel, ved hjelp av Stewart Hoovers arbeider om forholdet mellom religion og media. Et interessant poeng hos Wøbbekind er for øvrig at hun har funnet at informantene med muslimsk tilhørighet var mer aktive enn de andre i forhold til mediene, og hun mener følgelig at religion kan ha en innvirkning på hvordan en forholder seg til mediebildet. Om muslimene er spesielt aktive fordi islam blir fremstilt spesielt negativt i mediene, eller om en religiøs tilhørighet gir styrke til å ta til motmæle, kommenterer hun ikke.

Gabriele Marranci stiller spørsmål ved hvordan vi som forskere ser på muslimer. Ser vi dem som en gruppe eller som individer? Han setter spørsmålstegn ved det han oppfatter som en vedtatt sannhet, nemlig at muslimer i vestlige land får en hybrid identitet som følge av at de faller mellom kulturer og at de fremstilles stereotypet i mediene. Marrancis bidrag er viktig fordi han peker på identitetsbegrepets kompleksitet. Som mennesker er vi ikke bare en del av en sosial virkelighet, vi oppfatter også at vi er noe *i oss selv*. Dette er et poeng jeg vil komme tilbake til i neste kapittel.

### **2.3 Hva er mitt bidrag?**

Mitt bidrag hviler på skuldrene til de overnevnte kjemper. Tematikken rundt følelsen av å være ”den andre”, hvilken ”identitetspolitikk” de unge muslimene utvikler og hvilke identitetsstrategier de benytter seg av er elementer jeg vil komme inn på i arbeidet med intervjuene mine, om enn med en annen begrepsbruk. Sissel Østberg bruker begrepet forhandling i forhold til identitetsprosesser, og hun ser også identitetsutvikling i lys av Paul

Ricoeurs forståelse av narrativ identitet. Dette er elementer som er sentralt i min avhandling. Hva består så mitt eget bidrag av på dette feltet? Problemstillingen min er som nevnt hvordan mediebildet av islam kan inngå i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge. Alle de overnevnte har fokus på identitetskonstruksjon hos muslimer eller innvandrere. Wøbbekind har også fokus på identitetskonstruksjon i forhold til mediens representasjon av innvandrere – men ikke spesifikt på identitetskonstruksjon hos muslimer. Mitt bidrag skiller seg fra Østberg, Jacobsens, Marranci og Abdel-Fadils gjennom at mitt hovedfokus er på hvordan mediebildet kan inngå i en identitetsforhandling. Avhandlingen belyser også hvordan muslimer spesielt forhandler om identitet i forhold til mediene, og fungerer slik som en innsirkling av Wøbbekinds felt. Min avhandling bidrar til å belyse hvordan unge muslimer i Norge forhandler med mediebildet av islam, og sier noe om hvilken rolle denne forhandlingen spiller i deres identitetskonstruksjon.

### 3 Teoretisk rammeverk

”No man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent, a part of the main” (John Donne, 1923 [1624]:98)

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det teoretiske rammeverket som omslutter denne oppgaven. Det overnevnte sitatet gir et hint om hvor vi skal: som mennesker er vi ikke alene. Vårt selv, vår identitet, er nært knyttet sammen med menneskene som omgir oss og samfunnet vi er en del av. Dette poenget er sentralt hos alle mine teoretikere, og det er også sentralt hos meg.

Innledningsvis vil jeg begynne med å plassere identitet i en sosial kontekst, gjennom å redegjøre for hvordan sosiologene Peter Berger og Thomas Luckmann ser på identitet som grunnleggende sosialt. Jeg vil så komme inn på det som vil være et gjennomgangstema i analysearbeidet mitt, nemlig synet på identitet som narrativ, introdusert av filosofen Paul Ricoeur. Ricoeurs syn på identitet og narrativ vil jeg så knytte til et medieperspektiv gjennom medievitenskapens Stewart Hoovers arbeid med religion, media og identitet. Hoovers tilnærming er også årsaken til at Ricoeur får så stor plass hos meg – han bruker Ricoeurs perspektiv på identitet som narrativ aktivt i arbeidet med å finne ut hvordan enkeltindivider skaper mening i tilværelsen, og hvordan identitetskonstruksjon kan knyttes til mediernes representasjon av religiøse symboler. Når disse perspektivene er knyttet sammen, står jeg igjen med et teoretisk rammeverk som kan gjøre meg i stand til å belyse hvordan mine informanter forhandler med mediebildet av islam.

At jeg velger å ta utgangspunkt i Berger og Luckmanns syn på identitet, har sammenheng med mitt eget ståsted og perspektiv på vitenskap. Berger og Luckmann står i en sosialkonstruktivistisk tradisjon, hvor samfunnet betraktes som en sosial konstruksjon (Scott og Marshall 2009). Både Hoover og Ricoeurs innfallsvinkel til identitet er preget av dette synet på samfunn. Dette vitenskapsteoretiske utgangspunktet får konsekvenser for hvordan både Berger og Luckmann, Hoover, Ricoeur og jeg behandler materialet vi tar for oss. Vi må se på våre informanter og det samfunnet vi studerer som del av en sosialt konstruert virkelighet. Jeg vil komme tilbake til dette i neste kapittel, men la oss nå gå videre til spørsmålet om identitet, først knyttet til de overnevnte sosiologer.

### 3.1 Om den sosiale virkeligheten – Berger og Luckmann

Identitet er ikke et entydig begrep. Det er en dobbelthet i ordet som avsløres straks en slår opp på det i en hvilken som helst ordbok. I fremmedordboka defineres identitet som ”fullstendig overensstemmelse” eller ”den egenskap i alle deler å falle sammen med noe annet”. I den medisinske ordboka finner vi at identitet viser til ”et menneskes selvoppfatning, selvbilde og følelse av å være noe i seg selv uavhengig av noen andre” (Berulfsen og Gundersen 2004, Nylenna 2005). Det kan altså bety å være lik noe annet, eller det kan bety å være ulik noe annet, altså å være noe i seg selv. Ordbøkernes forklaringer illustrerer dualismen i begrepet, og skisserer noen av utfordringene ved å si noe om identitet.

Sosiologene Peter Berger og Thomas Luckmann gjør i *Den samfunnsskapte virkelighet* rede for sitt perspektiv på identitet som sosialt betinget: ”Identitet er et fenomen som har sitt utspring i dialektikken mellom individ og samfunn” (Berger og Luckmann 2000[1966]:174). De sosiale prosesser og strukturer i et samfunn vil virke inn på det enkelte individ og forme dens identitet – samtidig som disse identitetene vil virke inn på den sosiale struktur og potensielt endre denne (Berger og Luckmann 2000[1966]:173-174). Hvis vi ser på identitetskonstruksjon slik Berger og Luckmann beskriver den, kan vi si at identitet både konstruerer, og konstrueres av, samfunnet som omgir den. Men ifølge Berger og Luckmann er det ikke bare identitet som er sosialt konstruert: også teorier om identitet er sosiale konstruksjoner, eller *psykologier*, som de kaller teoriene. En psykologi kan befinne seg innenfor en gitt sosial kontekst og forklare identitet ut fra denne konteksten. Det er en dialektikk mellom hvordan psykologien definerer identitet og hvordan individet – som kjenner til denne psykologien – konstruerer identitet. Berger og Luckmann gir et eksempel på dette, hvor de tar for seg hvordan den jødiske overklassebefolkningen i New York og landsbybefolkningen på Haiti har ulike forklaringsmodeller på fenomener som kan minne om hverandre. En haitisk bonde vil kanskje forklare sin tilstand med at han er besatt av ånder, mens et medlem av overklassen i New York vil si at hun simpelthen er nevrotisk – og i begge tilfellene vil både identitet og psykologi forsterkes gjennom denne forklaringen (Berger og Luckmann 2000[1966]:178). Synet på samfunn og individ som noe dialektisk er et gjennomgående tema i Berger og Luckmanns *Den samfunnsskapte virkelighet*. Å se på samfunn og individ som dialektiske innebærer også at identitet hos enkeltindividet ikke blir betraktet som noe statisk eller fastsatt, men som noe som er i dialog med omgivelsene.

Jeg tilslutter meg Berger og Luckmanns syn på identitet som noe sosialt konstruert, og mener at identitet vanskelig kan oppstå isolert fra det samfunnet et individ befinner seg i. Videre vil

jeg være enig i at våre teorier eller psykologier om identitet innenfor et gitt samfunn vil være med på å forme identitet hos deltagerne i dette samfunnet. Dette innebærer at samfunnet legger føringer på hvordan enkeltindividene konstruerer egen identitet. Hvis disse teoriene om identitet ikke stemmer overens med individets selvforståelse, kan det potensielt føre til konflikter hos individet. Slik jeg ser det, kan bildet av muslimer som presenteres i media kollidere med hvordan muslimer i Norge oppfatter seg selv. Denne konflikten vil jeg komme tilbake til senere, men nå vil jeg se nærmere på hvordan Paul Ricoeur går i dybden på identitetsbegrepet. Ricoeurs tilnærming tar høyde for kompleksiteten i identitetsbegrepet på en annen måte enn Berger og Luckmann, da hans perspektiv ikke bare berører den sosiale dimensjonen ved identitet, men også noe som er mer personlig, nemlig det vi betrakter som spesielt ved oss selv.

### **3.2 Om narrativ identitet – Paul Ricoeur**

Den franske filosofen Paul Ricoeur (1913-2005) ser på identitet som noe narrativt. I fremmedordboka defineres narrativ som ”fortellende, som gjelder handlingsforløpet i en fortelling” (Berulfsen og Gundersen 2004), og for Ricoeur er den narrative identiteten enkeltmenneskenes historie eller biografi om seg selv. Når Ricoeur benytter seg av et narrativt perspektiv på identitet, begrunner han dette med at denne teorien kan overskride gapet mellom det deskriptive og det normative. Et narrativ eller en historie er både en beskrivelse av noe og et normativt utsagn. Det narrative blir altså en slags møteplass for det deskriptive og det normative. Ricoeur kaller det en treenighet (Ricoeur 1992:114).

Som samfunnsforsker deler jeg Ricoeurs ønske om å overstige gapet mellom det normative og det deskriptive. Det jeg forsker på kan ikke bare beskrives. Det finnes også noe normativt i det. Når jeg intervjuer mine informanter, forteller de meg sine livshistorier, sine biografier, sine narrativer. Det de beskriver er ikke objektivt sant, det er deres subjektive historier og opplevelser som de setter ord på. Jeg som forsker skal ikke formidle et normativt budskap gjennom min forskning, men mine informanter forteller meg noe normativt, noe personlig, gjennom sine historier, og dette ønsker jeg å gripe fatt i. Med et perspektiv på identitet som narrativ, som både beskrivende og normativ, tror jeg det vil være lettere å fremstille disse historiene. Jeg vil også hevde at Ricoeurs perspektiv kan være et nyttig bakteppe for å se på identitetskonstruksjon som forhandling, noe jeg vil gjøre når jeg ser på hvordan informantene forholder seg til mediebildet av islam.

Innledningsvis i dette kapittelet så vi at begrepet identitet ser ut til å vise til ulike betydninger. For det første viser det til å være likt noe, det samme som noe. Det er dette Ricoeur kaller idem-identitet<sup>2</sup>. Vi kan si at jeg som menneske er lik andre mennesker, eller at jeg som kvinne er lik andre kvinner. Likhet handler om relasjoner, hvordan en ting eller et menneske forholder seg til en annen ting, eller et annet menneske. Vi kan også si at to kvinner har på seg den samme kjolen en kveld, eller at de har ”lik kjole”, selv om de selvfølgelig ikke har nøyaktig samme kjolen (det ville blitt trangt). Denne dimensjonen av identitet, likhet, utgjør den ene polen av identitet, og handler altså om relasjoner, hvordan vi forholder oss til hverandre. Ricoeur introduserer tid som en faktor som problematiserer likhet, for over tid er det vanskeligere å definere likhet eller ”det samme”. Hvordan kan vi vite at den kjolen kvinnen har på seg i kveld er den samme som den hun hadde på en maidag i fjor? Eller mer alvorlig hvis det er snakk om kriminelle handlinger: hvordan kan vitnet være sikker på at personen på tiltalebenken er den samme som vitnet observerte gjøre ugjerningen? (Ricoeur 1992:116-117) Hvordan likhet oppfattes, kan endres over tid. Tid påvirker vår forståelse av likhet. I min analyse vil jeg bruke begrepet idem, eller likhet, til å peke på hva enkeltindividet forstår som et fellesskap med andre. Idem vil for meg fungere som et begrep for å belyse tilhørighet til en gruppe.

Motpolen til likhet kaller Ricoeur ipse-identitet eller egenart<sup>3</sup>. Dette viser til det vi oppfatter som unikt ved vår egen identitet. Hvis vi er flere studenter som møtes for en kaffe, har vi noe til felles gjennom at vi for eksempel studerer religionsvitenskap, men samtidig kan jeg som enkeltindivid finne noe unikt i meg selv – og i de andre. Hva består så dette unike elementet av? For å finne ipse-identiteten, det som er egenartet ved oss selv, stiller Ricoeur spørsmålet: Finnes det en form for uavhengighet i tid som er et svar til spørsmålet ”Hvem er jeg?”? (Ricoeur 1992:118) Ricoeur er her ute etter noe som viser til vår egenart og som ikke endrer seg over tid. Svaret han finner er *karakter og å holde sitt ord*. Å holde sitt ord blir for Ricoeur en slags protest mot tiden – selv om vi kanskje endrer mening om noe etter hvert, vil vi likevel stå ved vårt ord, fordi det sier noe om *hvem vi er* (Ricoeur 1992:123). Tidsdimensjonen blir viktig, da vi bevarer egenart og individualitet gjennom troskap til vårt ord over tid.

---

<sup>2</sup> Idem kommer fra latin og betyr ”den samme” eller ”det samme som” (Johanssen m.fl. 1965). I den engelske oversettelsen av *Oneself As Another* (1992), hvor Ricoeur gjør rede for dette begrepet, brukes ordet *sameness*.

<sup>3</sup> Ipse er et latinsk ord som viser til ”selv” eller ”egen” (Johanssen m.fl. 1965) I den engelske oversettelsen av Ricoeurs *Oneself as Another* (1992) brukes ordet *selfhood*.

Karakter angir for Ricoeur et sett med disposisjoner eller tilbøyeligheter ved et menneske som er varige over tid. Disse disposisjonene handler for det første om våre vaner, som blir til distinktive trekk ved oss som individer. For det andre handler disposisjonene om hvordan vi identifiserer oss med "den andre", altså med mennesker som omgir oss. Vi identifiserer oss med et sett normer, verdier, idealer og modeller som er til stede i samfunnet vårt (Ricoeur 1992:121). Slik blir våre disposisjoner noe som på den ene siden oppleves som personlig og egenartet – det som gjør meg til *meg* – og på den andre siden noe som kan kobles til et verdifelleskap vi deler med omgivelsene våre. Slik jeg ser det møtes ipse og idem i det vi identifiserer oss med andre rundt oss. Våre verdier, som kan føles personlige, er også sosialt betingede.

Ipsen og idem befinner seg i følge Ricoeur i et dialektisk forhold. Dette forholdet viser seg i handlingsforløpet i narrativet. Handlingen trekker sammen ulike og motsetningsfylte elementer til en helhet. For Ricoeur blir idem og ipse gjennom narrativet til elementer i en meningsfylt helhet. Elementene idem og ipse, likhet og egenart, fremstår ikke lenger som uforenelige, men som selvfølgelige og naturlige. Det narrative perspektivet gir et mer helhetlig bilde av oss selv – historien om oss selv vever sammen disse elementene som ser ut til å være motpolarer, men som utfyller hverandre i våre livshistorier (Ricoeur 1992:140-148). Det bør for øvrig understrekes at narrativet ikke er statisk og evigvarende, men at det kontinuerlig utfordres og endres over tid, og slik er dynamisk. En forhandling mellom de ulike elementene vil altså ikke opphøre, selv om de i narrativet kan se ut til å utfylle hverandre.

En viktig dimensjon ved den narrative identiteten er enkeltmenneskets forhold til andre. I historien om oss selv er det ikke bare vi selv som opptrer, vi forholder oss aktivt til menneskene rundt oss. Som handlende individer møter vi andre individer som vi påvirker og påvirkes av. Ricoeur kaller menneskenes roller for "acting and suffering", altså at vi er enten handlende eller lidende, aktive eller passive. I alle menneskers narrativ vil det inngå andre mennesker som stiller oss i posituren aktive eller passive (Ricoeur 1992:145). Vi vurderer også kontinuerlig hvordan vi selv reagerer og samhandler med andre individer. Ikke bare er vår egen vurdering av dette viktig for identitetskonstruksjon – Ricoeur mener til og med at andres evaluering er viktigere for oss enn vår egen vurdering (Ricoeur 1992:168). Et tilbakevendende tema i Ricoeurs *Oneself As Another* (1992) er bekreftelse, og for Ricoeur er dette et nøkkelord. Vi får bekreftelse på oss selv gjennom menneskene som omgir oss. Dette sosiale perspektivet på identitet, at mennesket "blir seg selv" i takt med menneskene rundt

seg, kan vi kjenne igjen fra Berger og Luckmann, og jeg tilslutter meg de tre herrene på alle punkter. Identitet er sosialt betinget. No man is an island.

Det er nå på tide med en kort oppsummering av Ricoeurs perspektiver på identitet. Han ser på identitet som narrativ, som en historie individet forteller om seg selv. Narrativet viser oss flere dimensjoner ved identitetsbegrepet, og viser hvordan likhet og egenart er elementer i identiteten som forholder seg dialektisk til hverandre gjennom et handlingsforløp som utspiller seg over tid. Handlingen i våre livshistorier gir en helhet til vår forståelse av oss selv, og fører sammen elementer i selvet som i utgangspunktet ser ut til å være motpoler: som likhet og egenart. Ricoeur ser også at vi i våre narrativer inkluderer menneskene rundt oss, at disse opptrer som aktører i våre livshistorier – og at vi er avhengig av deres bekreftelse og evaluering. Slik kan vi si at identitet med Ricoeurs narrative perspektiv er sosialt.

Jeg har i analysearbeidet intensjoner om å gripe fatt i mine informanternes livshistorier eller narrativer. Ricoeurs ønske om å overskride det deskriptive og det normative sammenfaller slik med mitt ønske om at de skal fortelle sine historier – som vil være både normative og deskriptive. Å se på historiene deres som narrativer vil altså være nyttig for meg som forsker. Jeg vil anta at jeg i disse narrativene kan finne en forhandling mellom ulike elementer i selvet, men også en forhandling rettet mot omgivelsene – altså en forhandling innad i våre egne narrativer, men også en forhandling med andres narrativer. Mediebildet av islam kan tenkes å være et konkurrerende narrativ for unge muslimer i Norge. For å kunne se dette i et medieperspektiv, vil jeg nå gjøre rede for hvordan medieforskeren Stewart Hoover ser på medias rolle i identitetskonstruksjon. Hoover benytter seg også av Ricoeurs narrative perspektiv når han ser på hvordan enkeltindividet forhandler med mediens representasjoner av ulike religiøse symboler.

### **3.3 Om media og religion – Stewart M. Hoover**

I *Religion in the Media Age* (2006) tar medieviteren Stewart M. Hoover for seg hvordan forholdet mellom religion og media har endret seg i løpet av det tjuende århundret. I vår tid har de religiøse institusjonene i USA og Europa mistet mye av sin autoritet, og religion blir i større grad noe enkeltindividet selv velger. Samtidig får ulike religiøse uttrykk en større rolle i mediebildet i løpet av 90-tallet, med TV-serier som *X-files*, *Buffy the Vampire Slayer* og *Seventh Heaven* (Hoover 2006:49). Hoover argumenterer for at mediene spiller en viktig rolle i identitetskonstruksjon hos enkeltindividet. De formidler kulturuttrykk, og undersøkelser viser at mediekultur er spesielt viktig i konstruksjon av identitet hos unge mennesker.



Innenfor medieforskning har det tidligere vært vanlig å se på hvordan media har påvirket sitt publikum, men Hoover understreker at media ikke må sees som en påvirkende faktor, men mer som en medvirkende faktor. Han ønsker å se på hvordan mediene skaper mening ut av hva mediene formidler (Hoover 2006:41). Dette synet på forholdet mellom mediene og deres publikum ser ut til å gjenspeile en sosialkonstruktivistisk tilnærming til samfunnet. Samfunnet skapes av menneskene som deltar i det – og vise versa.

Hoovers syn på forholdet mellom mediene og enkeltindividet vil jeg ta med meg videre når jeg ser på hvordan de norske muslimene oppfatter mediedebatten rundt islam. Mediene alene kan ikke påvirke enkeltindivider til å tenke grunnleggende annerledes om samfunnet rundt seg – eller om seg selv. Samtidig er mediene en del av samfunnet vi befinner oss i, og vil sannsynligvis reflektere mye av den debatten som foregår mellom enkeltindivider. Forholdet mellom samfunn, media og individ er altså ikke et årsak-virkning-forhold, men et dynamisk forhold hvor det ikke bare er individet som blir påvirket.

Når Hoover griper fatt i hvordan vi konstruerer identitet tar han blant annet utgangspunkt i Ricoeurs narrative perspektiv – på noenlunde samme måte som jeg gjør det, altså noe forenklet. Han redegjør kort for hvordan den narrative identiteten kan være en faktor som bringer sammen tilsynelatende motstridende elementer i en helhetlig historie. Identitet kan sees på som en dynamisk historie vi forteller om oss selv, og dette fremstår som en slags evaluering av oss selv. I denne historien inngår også andre mennesker med sine egne historier, og identiteten blir slik sosial. Til sist – våre narrativer er ikke etisk nøytrale, men inneholder en normativ dimensjon. De er ikke bare historien om hvem vi er, men også om hvem vi ønsker å være (Hoover 2006:91-92).

Hoover er interessert i å finne ut av hvordan enkeltindividene skaper mening i mediasamfunnet. Han ønsker å se på hvordan individene forhandler med religiøse symboler i mediene, og hvordan dette kan knyttes til identitetskonstruksjon. For å belyse hvordan enkeltindivider forhandler med mediene representasjoner, gjør han kvalitative intervjuer hvor han håper at informantene vil presentere elementer av sine livsnarrativer. At de elementene informantene presenterer fremstår som plausible eller sannsynlige, inngår i Hoovers syn på narrativ identitet. Historien om oss selv må være sannsynlig. I dette inngår også et moralsk aspekt: Vi velger å fortelle den historien vi antar passer tilhøreren best, eller den historien vi ønsker å fortelle om oss selv. Hoover vektlegger at dette sannsynligvis vil påvirke hvordan informantene forteller historiene sine til han som forsker fra universitetet (Hoover 2006:95).

I samtale med informantene fokuserer Hoover på tema som media, familie, religiøsitet og verdier. Han oppfordrer slik ikke til at informantene gir bort hele livshistoriene sine, men er interessert i hvilke elementer som forhandles inn i deres narrativer og hvilke som forhandles ut. Han fokuserer på hvilke religiøse symboler fra mediene vi kan finne igjen hos informantene, og hvordan disse symbolene blir fortolket av individene. Videre er Hoover interessert i hvordan narrativene kan vitne om hvordan informantene hans forhandler med symbolene, hvordan de bruker dem og skaper mening ut av dem (Hoover 2006:94). Dette underbygger Hoovers tidligere poeng om at media umulig kan være bare påvirkning. Individet er ikke en tom flaske som fylles med kunnskap, en tabula rasa, men et aktivt vesen som kontinuerlig forhandler med informasjonsstrømmen i samfunnet.

Hoovers bidrag til Ricoeurs identitetsteori går på hvordan mennesket forhandler om identitet med mediebildet, og det er slik jeg finner hans perspektiv relevant for min avhandling. Det er likevel forskjeller mellom mine og Hoovers informanter. Hoover har intervjuet mennesker som forholder seg til majoritetsreligionen i vesten, nemlig kristendom, mens mine informanter er muslimer og forholder seg til islam. Det er sannsynlig at islam presenteres annerledes i vestlige medier enn kristendommen, og at de religiøse symbolene som gjengis i media først og fremst er kristne. Hoovers informanter har en annen referanseramme enn mine informanter, og det som fremstår som religiøse symboler i mediene for hans gruppe vil kanskje ikke gjøre det for min gruppe. I analysearbeidet vil jeg derfor ikke vektlegge hvilke religiøse symboler mine informanter oppfatter i mediene, men hvilke tema de oppfatter som interessante i mediedebatten og hvordan de forholder seg til disse temaene. Jeg vil så se på hvordan disse temaene kan inngå i forhandlingen om hvem eller hva informantene mine er eller ønsker å fremstå som selv. Denne forhandlingen med ulike tema innenfor mediene kan betraktes som en forhandling med noe inne i en selv, hvor motstridende elementer i selvet kjemper om plass. Det kan også betraktes som en forhandling med noe utenfor selvet. Hos mine informanter vil dette være mediebildet av islam.

### **3.4 Oppsummering**

Jeg har nå gjort rede for hvordan jeg ser på identitet, og hvilket teoretisk utgangspunkt jeg vil ha for arbeidet med de innsamlede intervjuene mine. Avslutningsvis vil jeg nå kort oppsummere hva dette teoretiske rammeverket består i, og peke på hvor det fører meg videre.

Berger og Luckmanns sosialkonstruktivisme er utgangspunkt for hvordan jeg ser på virkeligheten og identitet som sosialt betinget. Paul Ricoeur tilfører flere dimensjoner til

identitetsbegrepet, blant annet det som handler om selvets egenart eller ipse, og dette blir også en del av mitt teoretiske rammeverk. Stewart Hoover bidrar med et medieperspektiv på hvordan vi forhandler med mediebilder. Disse tre teoretikerne vil være utgangspunkt for hvordan jeg nærmer meg mine informanternes livshistorier.

Ricoeurs syn på identitet som narrativ vil være et gjennomgående tema i denne oppgaven, og dette perspektivet kan begrunne min tilnærming til informantene. Hvis vi ser på identitet som narrativ, som livshistorier, virker det riktig å be informantene om å fortelle historien om seg selv. Gjennom det kvalitative intervjuet får informantene fortalt historien om sitt liv, fra sitt eget perspektiv, med sine egne ord. Narrativene er ikke bare historier, de er informantenes historier, de speiler deres oppfatninger og verdier.

Hva inngår i narrativene, og hva er det jeg er interessert i videre? For det første er narrativene normative og sier noe om hvor informanten står. Videre inngår det i narrativene handlinger og aktører som forholder seg til hverandre over tid. Vi finner også en forhandling mellom ulike elementer i narrativene, elementer som ser ut til å være motpoler, som for eksempel ipse og idem. Men en forhandling kan også foregå utenfor egne narrativ, altså en forhandling med andres narrativer eller fremstilling av historier. Det er her Hoovers medieperspektiv kommer inn. I arbeidet videre vil jeg ta med meg hvordan Hoover ser på enkeltindividenes forhandling med mediene. For meg vil fokus være på hvordan mine informanter forhandler med mediebildet av islam. Jeg vil prøve å belyse hvordan informantenes ipse- og idem-identitet utfordres når de forhandler og argumenterer med stereotype forestillinger om muslimer og islam.



## 4 Materiale og metode

I realiteten tilhører ikke historien oss, vi tilhører den. Lenge før vi forstår oss selv gjennom besinnelsen på oss selv, forstår vi oss på selvsagt vis gjennom familie, samfunn og stat, som vi lever i. Subjektivitetens fokus er et narrespeil. Individets selvbesinnelse er bare en flakking i det historiske livets sluttede strømkrets. Derfor utgjør den enkeltes fordommer i langt større grad enn hans fornuftsdommer hans værens historiske virkelighet.

Hans-Georg Gadamer (2001b:126)

I dette kapittelet vil mitt fokus være på metodologiske betraktninger. Hvordan får jeg tak i et materiale? Hva består dette materialet av? Hvordan skal jeg forholde meg til materialet og hva ønsker jeg å bruke det til?

Når jeg betrakter materialet, befinner jeg meg ikke i et vakuum, men innenfor en vitenskapelig og sosial kontekst. Denne konteksten utgjør deler av min forforståelse, og tematikken rundt forforståelse vil innlede dette kapittelet. Problematikken rundt forforståelse vil også gå igjen som en rød tråd i denne delen av avhandlingen. Filosofen og sosiologen Alfred Schutz' og filosofen Hans-Georg Gadamers perspektiver på forforståelse vil være vesentlige for min forståelse av dette begrepet.

Videre vil jeg komme inn på betraktninger rundt kvalitativ forskning og det kvalitative intervjuet. Jeg vil begrunne valg av metode i forhold til problemstilling, og reflektere rundt hvordan metodevalg forholder seg til mitt vitenskapsideal. Videre vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har forberedt meg til intervjuene, hvordan materialeinnsamlingen har foregått og hvilke refleksjoner jeg har rundt intervjuene og bearbeidingen av disse. Til sist vil jeg knytte materialet mitt til det teoretiske rammeverket som jeg presenterte i forrige kapittel.

### 4.1 Forforståelse

Hva er forforståelse og hvordan influerer det mitt arbeid med dette materialet? Hermeneutikken gir oss innsikt i hvordan man forholder seg til en tekst eller et materiale. Etymologisk kommer ordet hermeneutikk fra det greske *hermeneuein*, som betyr å uttrykke eller utlegge, å oversette eller å fortolke. Ordet kan også knyttes til den greske guden Hermes, som fungerte som gudenes sendebud og fortolket deres budskap for menneskene (Lægreid og Skorgen 2001:9,14). Hermeneutikk handler altså om fortolkning. Historisk har hermeneutikk

dreid seg om bibelfortolkning og tolkning av klassiske, antikke tekster, og denne fortolkningen har lagt grunnlaget for *den hermeneutiske sirkelen*. Dette begrepet ble introdusert av teolog og filosof Friedrich D. E. Schleiermacher (1768-1834). Utgangspunktet for denne sirkelen var at en del av en tekst bare kan forstås hvis den settes sammen med helheten i en tekst. Samtidig vil helheten i en tekst være ufullstendig uten delene (Alvesson og Sköldberg, 2008:193). Filosofen Hans-Georg Gadamer har kritisert sin forgjenger Schleiermacher for å overse den betydningen en tekst har for menneskene som leser den – og hvilken rolle vår egen forforståelse spiller for hvordan vi tolker en tekst. Forståelse er en grunnleggende forutsetning for vår eksistens som mennesker, ettersom vi hele tiden må orientere oss i hverdagen. Gadamer hevder at dette utgjør en vesentlig del av den hermeneutiske sirkelen: vår forforståelse er en forutsetning for vår forståelse av for eksempel en gitt tekst (Læg Reid og Skorgen 2001:12, Alvesson og Sköldberg 2008:199). Den får innvirkning på hvordan vi fortolker og forstår verden omkring oss. Den nye forståelse som vi oppnår, vil også få innvirkning på vår videre forforståelse av andre tekster og sammenhenger. Slik blir forforståelse og forståelse en del av den hermeneutiske sirkelen. Gadamer kobler dette til Martin Heideggers begrep *i-verden-være* (In-der-Welt-Sein) (Gadamer 2001a:164, Alvesson og Sköldberg 2008:244). Vi er uløselig knyttet til den verden som omgir oss, og dette vil få innvirkning på vår forståelse av den. Fordommer er for Gadamer en forutsetning for forståelse (Gadamer 2001b: 115-134). Begrepet fordommer vil i denne oppgaven ikke bli brukt i en negativ forstand, men simpelthen som en betegner på vår forforståelse av virkeligheten som omgir oss. Det bør for øvrig poengteres at våre fordommer er noe vi bør ha bevissthet om. Dette understreker også Gadamer:

Den som vil forstå, kan i utgangspunktet ikke henge seg til sine egne forutmeningers tilfeldighet for å overhøre tekstens mening så konsekvent og hardnakket som mulig – til denne ikke lenger lar seg overhøre og omstøter den formentlige forståelsen. Den som vil forstå en tekst, er snarere åpen for å bli fortalt noe av den. Derfor må en hermeneutisk skolert bevissthet i utgangspunktet være mottagelig for tekstens annerledeshet. En slik mottagelighet forutsetter imidlertid verken saklig ”nøytralitet” eller selvutslettelse, men impliserer den utskillende tilegnelsen av egne forutmeninger og fordommer. Det gjelder å ta inn over seg den egne fordomsfullheten, slik at teksten viser seg i sin annerledeshet og dermed får mulighet til å spille sin saklige sannhet ut mot ens egen forutmening (Gadamer 2001b:118-119).

Jeg som forsker har utvilsomt flere fordommer. For det første har jeg jobbet med dette temaet over tid, og min forståelse av det var i utgangspunktet at jeg mente at mediene jevnt over fremstiller islam og muslimer på en negativ måte. Jeg trodde også at de fleste muslimer i

Norge ville ha den samme oppfatningen, og at de på en eller annen måte ville reagere på dette bildet av muslimer. Denne forforståelsen eller fordømmen har utviklet seg underveis i arbeidet. Før jeg begynte med intervjuene mine, hadde jeg en vag forestilling om hvordan muslimer ville reagere på den antatt negative vinklingen av islam i mediene. Etter å ha gjennomført intervjuene fikk jeg en mer spesifikk forståelse av hva de reagerte på, og hvordan de hadde strategier for å forsvare seg mot et negativt bilde av muslimer. Jeg har så begynt å jobbe med det teoretiske rammeverket mitt, som baserer seg på Ricoeurs forståelse av identitet som narrativ, og Hoovers teorier om forhandling med mediebildet. Dette har gitt meg verktøy for å øke min forståelse for hvordan mine informanter forhandler med mediebildet av islam. Over tid har jeg utviklet min forståelse fra forforståelse eller fordom til en mer inngående forståelse: som vil være min nye forforståelse når jeg arbeider videre med intervjuene.

Det er mange faktorer som spiller inn i min forforståelse, og jeg vil nå se nærmere på hvordan min tilhørighet til samfunns- og humanvitenskapene gjør noe med min forståelse av feltet. Jeg tror ikke sannhet kan måles eller at fakta er noe objektivt. Alfred Schutz hevder at det vi oppfatter som fakta, sannhet eller kjensgjerninger, er bestemt av vår sosiale kontekst:

Strengt taget findes der ikke sådan noget som rene og skære kendsgerninger. Alle kendsgerninger er til at begynde med kendsgerninger, der er blevet udvalgt af vor bevidstheden for en universell kontekst. De er således altid fortolkede kendsgerninger, enten kendsgerninger, der anskues løsrevet fra deres kontekst ved kunstig abstraktion, eller kendsgerninger, der betragtes i sammenhæng med deres specifikke omgivelser. I begge tilfælde medbringer de deres egen indre og ytre fortolkningshorisont. Dette betyder ikke, at vi er ude af stand til at begribe verdens realitet i hverdagslivet eller i videnskaben. Det betyder blot, at vi kun begriper visse aspekter av den, nemlig dem, der er relevante for os, når det gælder vor almindelige livsførelse, eller når vi tager afsæt i det korpus av vedtagne procedureregler for tænkningen, der kaldes den videnskabelige metode (Schutz, 2005[1972, 1975]:24).

Tidligere har naturvitenskapen vært et ideal for samfunnsforskning (Flick 2006:12), men hvis vi ser på virkeligheten slik Schutz gjør, ser vi at menneskelig handling i en sosial virkelighet ikke kan måles med standardiserte måleinstrumenter. Jeg er religionsviter og befinner meg innenfor en gitt kontekst, både vitenskapelig og sosialt. Religionsvitenskapelig metode er knyttet til samfunnsvitenskap og humaniora, og jeg forholder meg til metodiske retningslinjer innenfor disse områdene. Men det er ikke bare de konkrete retningslinjene for samfunnsvitenskapelig forskning som inngår i min vitenskapelige forforståelse. Den akademiske virkeligheten jeg befinner meg i rent fysisk spiller også inn. Institutt for arkeologi og religionsvitenskap ved NTNU, representert ved forelesere i ulike fag, har også virket inn

på hva jeg vektlegger i denne avhandlingen. Da både Berger og Luckmann, Schutz, Gadamer og Ricoeur er en del av pensumlitteraturen i fag jeg tidligere har tatt, har disse perspektiver vært med på å danne min for forståelse – noe som blant annet viser seg i dette kapitlet. Min endelige avhandling står slik ikke uavhengig av den akademiske verden som omgir meg på universitetet.

Schutz peker ikke bare på hvordan vår væren innenfor en gitt vitenskap er styrende for hvordan vi oppfatter virkeligheten, han peker også på at vi i dagliglivet befinner oss innenfor en sosial kontekst som får konsekvenser for vår forståelse av verden omkring oss. Når jeg finleser intervjuene, kan det tenkes at jeg vil vektlegge utsagn og aspekter som fremstår som spesielt interessante for meg med min sosiale bakgrunn, men at jeg ikke er i stand til å oppfatte tema som kanskje er vel så viktige for mine informanter. Rent konkret er det vanskelig å peke på hva slags innvirkning denne sosiale bakgrunnen får for mine vitenskapelige valg, men at en av de kvinnelige informantene for meg fremstår som spesielt reflektert, kan illustrere at mitt fokus ikke utelukkende bestemmes av vitenskapelige vurderinger. Vi har begge tilhørighet til samfunnsvitenskapelige fag, og hennes interesse for menneskelig samhandling minner om min egen interesse for dette. Under intervjuene kommer hun også inn på spørsmål som berører kjønn og feminisme, og hun uttrykker en vilje til å ta valg på egne premisser. Dette er en tematikk jeg som enkeltmenneske synes er viktig – jeg ser på meg selv som feminist – og i analysedelen vier jeg mye plass til informantens utsagn. Dette er et valg jeg har tatt fordi jeg oppfatter at hun peker på viktige problemstillinger, men det at jeg mener dette er nok også knyttet til at vår forståelse av hva som er viktig er noe sammenfallende. Min vitenskapelige tilnærming til feltet er slik ikke bare påvirket av mitt akademiske miljø, men også mitt eget sosiale og politiske ståsted.

## **4.2 Betraktninger rundt det kvalitative intervjuet**

Jeg har valgt å gjøre kvalitative intervjuer for å gå i dybden på mitt interessefelt, nemlig hvordan unge muslimer i Norge oppfatter mediedebatten rundt islam. Valget av denne metoden henger sammen med mitt syn på identitet og mitt syn på virkeligheten og mennesket som sosialt betingede. Som nevnt var naturvitenskapen tidligere et ideal for samfunnsforskning, og de kvantitative metodene som ble utviklet innenfor psykologi og samfunnsvitenskap ble grunnlagt på ideen om objektivitet. Målet var å avdekke klare årsaker og virkninger, å måle og kvantifisere ulike fenomen og å generalisere ut fra de funnene en gjorde. Metoder som ble brukt var standardiserte undersøkelser utført på et tilfeldig utvalg av



befolkningen, for å garantere at resultatene ville være representative for hele befolkningen. Forskerens mulighet til innflytelse på resultatene ble utelukket gjennom at denne fulgte prosedyrereglene til punkt og prikke, og ikke avvek fra de planlagte spørsmål. Dette skulle garantere for undersøkelsens objektivitet og gyldighet (Flick 2006:12-14). Denne tilnærmingen til samfunnsforskning er jeg grunnleggende uenig i. Beskrivelser av en menneskelig virkelighet kan umulig være objektiv. Begrensningene i den kvantitative forskningens objektive tilnærming kan også sies å ha ført til utviklingen av den kvalitative metode (Flick 2006:12).

Den kvalitative metode innenfor samfunnsvitenskapen kan spores tilbake til begynnelsen av 1900-tallet. Antropologiske forskere oppsøkte fremmede kulturer for å studere disse, og ved Chicagoskolen fokuserte sosiologene på studier av mennesker som handlet sammen i grupper (Denzin og Lincoln 2003). Begrepet *kvalitativ*, som et alternativ til *kvantitativ*, peker frem mot at den kvalitative metode er et redskap for å gå i dybden fremfor i bredden på et materiale. En forsker som benytter seg av den kvalitative metode ønsker å gripe enkeltmenneskets versjon av virkeligheten gjennom nær observasjon eller dybdeintervjuer. Det blir også viktig for en kvalitativt orientert forsker med utfyllende beskrivelser av den sosiale virkeligheten, for å redegjøre for hvilket miljø hennes eller hans informanter befinner seg i (Denzin og Lincoln 2003:14-16). Metoder som blir benyttet i kvalitativ forskning kan være deltagende observasjon, tekstanalyse, videoanalyse, fokusgruppeintervjuer og dybdeintervjuer (Denzin og Lincoln 2003:47-59).

For å få kunnskap om mitt felt har jeg valgt å gjennomføre dybdeintervjuer med mine informanter. Dette valget begrunner jeg med at jeg er interessert i enkeltmenneskets historie om seg selv. Jeg er interessert i hva informantene mine synes om medienes presentasjon av islam, hvordan de formulerer sine synspunkter og hva de vektlegger. Siden jeg har et konkret tema, nemlig informantenes forhold til mediefremstillingen av islam, utelukker dette blant annet observasjon, videoanalyse og tekstanalyse. Jeg har også utelukket gruppeintervjuer, da jeg er interessert i enkeltindividenes egne tanker og forestillinger om temaet. I et gruppeintervju dominerer ofte enkelte av deltakerne samtalen, og jeg ville ha gått glipp av historiene til den enkelte. Det er informantenes narrativer som er interessante for meg, ikke gruppedynamikken i en tilfeldig sammensatt gruppe med unge muslimer. Her kan det føyes til at det finnes en metodisk tilnærming som kalles det narrative intervju, og ut fra mitt teorivalg synes det kanskje nærliggende å velge en slik tilnærming. Det narrative intervjuet viser for øvrig til en intervjuform som ville blitt for åpen for min problemstilling, da målet er at

intervjusubjektet skal fortelle en sammenhengende historie om seg selv (Flick 2006:173). Selv om jeg er interessert i informantenes historier, vil det være nødvendig å strukturere intervjuene gjennom en intervjuguide. Slik vil jeg få dreid samtalen inn på temaet jeg er interessert i.

I starten av planleggingsprosessen tenkte jeg å benytte meg av det åpne, ustrukturerte intervjuet. I et strukturert intervju ville jeg hatt en ufravikelig intervjuguide, ikke forklart spørsmål mer enn nødvendig og ikke funnet nye spørsmål underveis (Denzin og Lincoln 2003:68-69). I et åpent, ustrukturert intervju vil forskeren være mer interessert i et område enn i en gitt problemstilling, og dette var også mitt utgangspunkt. Jeg ønsket ikke å styre materialet, men ville at informantene mine skulle få snakke fritt rundt tema. Etter hvert som arbeidet skred frem og problemstillingen snevret seg inn, innså jeg at et slikt ideal ikke var forenelig med hva jeg ønsket å oppnå: jeg ønsket at informantene mine skulle fortelle om hvordan de oppfattet et konkret tema, nemlig mediens representasjon av islam og muslimer. Jeg ble nødt til å presisere for meg selv hva jeg var ute etter, og hvilke spørsmål jeg måtte stille for å få svar på dette. Mitt i utgangspunktet frie, åpne forskningsideal ble begrenset av behovet for struktur. I planleggingsarbeidet vil en være avhengig av å klargjøre hva en ønsker å oppnå, og lage en strukturert plan for å nå disse målene.

Mitt tema for intervjuene ble hvordan unge muslimer i Norge oppfatter mediedebatten rundt islam. Min forestilling av mediedebatten rundt islam er negativ – jeg har inntrykk av nyhetssaker om islam ofte vinkles negativt, at muslimer i mange tilfeller fremstilles på en stereotyp måte og at såkalte gla'saker er mangelvare. Dette er en forestilling jeg også antok at mine informanter ville ha. Jeg antok også at de ville ha ulike strategier for å håndtere dette på, og jeg hadde en forestilling om at det antatt negative mediebilde av islam kunne få innvirkning på deres identitetskonstruksjon. Jeg hadde altså en noe vag tese på forhånd, og for å gå i dybden på denne ville jeg gjennomføre intervjuer med unge muslimske studenter.

I planleggingsfasen har jeg brukt psykolog Steinar Kvaales *Det kvalitative forskningsintervju* (1997) for å finne retningslinjer og konkrete tips til hva jeg burde tenke på før jeg kastet meg ut i intervjuene. Dette er en innføringsbok i hvordan man gjennomfører et kvalitativt intervju, og jeg har brukt den som et praktisk redskap til å klargjøre egne tanker rundt intervjuene. Kvale skisserer hvilken type spørsmål forskeren bør stille seg selv, og hvilke spørsmål som bør stilles til informantene. Et forskningsspørsmål, rettet mot en selv som forsker, vil basere seg på "hva" og "hvorfor". Hva er det jeg er interessert i, og hvorfor er jeg det?

Intervjuspørsmål rettet mot informantene bør være mer konkrete spørsmål, som for eksempel ”hvilke medier følger du med på?” eller ”hva synes du om mediedebatten rundt islam?” Slike direkte intervjuspørsmål kan være med på å gi svar på forskningsspørsmål vi ikke nødvendigvis ønsker å spørre om (Kvale 1997:78). Mine forskningsspørsmål kan noe vagt formuleres som ”Hvordan forhandler unge muslimske studenter i Norge med mediebildet av islam? Kan det tenkes at et negativt mediebilde kan få innvirkninger på identitetskonstruksjon hos unge muslimer – og eventuelt hvordan?” Forskningsspørsmålene kan altså knyttes opp til min teori om identitet som sosial og narrativ. Dette er ikke en tematikk informantene mine presenteres for. De spørsmålene jeg stiller dem, er mer konkrete. Jeg er interessert i deres tolkning av situasjonen, men mest av alt er jeg interessert i deres historier, hvordan de oppfatter mediebildet av islam og hvordan de presenterer det til meg. Å spørre en informant om hvordan hun eller han forhandler med mediebildet av islam, og hvorvidt mediebildet kan få innvirkninger på dennes identitetskonstruksjon, ville ikke hatt noen hensikt.

Intervjuspørsmålene jeg laget tar sikte på å avdekke hvordan informantene mine definerer seg selv som muslimer, hvordan de oppfatter mediedebatten rundt islam og hvordan de forholder seg til denne debatten. Den endelige intervjuguiden, vedlagt til sist i avhandlingen, inneholder 17 spørsmål. Svarene på disse spørsmålene skulle ideelt sett gi meg svaret også på forskningsspørsmålene mine. Dette vil gi meg et utgangspunkt for å diskutere unge muslimers identitetsforhandling knyttet til mediebildet av islam, ved hjelp av teoretiske redskaper jeg finner hos Paul Ricoeur og Stewart Hoover.

Både i for- og etterkant av en intervjusituasjon er det verdt å bruke litt tid på det vi kaller refleksivitet. Refleksivitet viser til hvordan våre handlinger reflekterer andre: vi handler ikke i et vakuum, men speiler ofte andres handlinger (Tafjord 2006). Dette kan sees i sammenheng med de tidligere gjengitte sitatene av Schutz’ og Gadamer. Vi kan ikke måle sannhet, det vi oppfatter er bestemt av vår for forståelse. Sannhet er ikke objektiv. Jeg som samfunnsforsker og humanist ønsker å si noe om menneskelig samhandling, og da må jeg ha bevissthet om at det som skjer under intervjuene vil være influert av både meg og min forståelse av informantene, samt informantene og hennes eller hans forståelse av meg. For det første hadde jeg i forkant av intervjuene forestillinger om hva informantene kommer til å fortelle meg: jeg ser selv på mediebildet av islam som negativt vinklet. Dette har formet intervjuguide og sannsynligvis også hvordan jeg har stilt spørsmål og på hvilken måte jeg har fulgt opp svarene deres. For det andre hadde informantene mine sannsynligvis en forestilling om hvilke svar jeg ønsket meg, og det kan tenkes at de svarte i tråd med dette. Det er også mulig at informantene

selv hadde en agenda – at de stilte opp på intervjuet for å fortelle meg det de ønsket at jeg skulle skrive. For det tredje var intervjuene en samhandling: jeg og informantene påvirket nok hverandre på flere måter enn jeg er klar over. Denne subjektiviteten i intervjuene er jeg klar over. Underveis i analysen vil jeg peke på situasjoner der det kommer frem at svarene kan være farget av min tilstedeværelse.

En velkjent term innenfor religionsvitenskap er begrepsparet ”insider/outsider” – en problematikk kjent også for antropologer. Dette handler om hvor nært forskeren er menneskene hun studerer. Religionshistorikeren Mircea Eliade (1907-1986) står som et eksempel på en som ønsket å se religion på den troendes premisser, mens religionsviteren Russell T. McCutcheon inntar et motsatt perspektiv, som representant for et kritisk blikk på religionens funksjoner (Kraft 2006). Disse representerer ytterpunkter i hvordan forskere kan velge å se på religion. Utfordringen for religionsviteren og antropologen ligger i å kunne se det den troende ser – noe jeg vil si er en umulighet. I innledningen til antologien *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion* (1999) gjengir McCutcheon et sitat fra *To Kill a Mockingbird* (1982), og sitatet illustrerer denne problematikken på en utmerket måte: ”You never really understand a person until you consider thing from his point of view... until you climb into his skin and walk around in it.” (Lee 1982:30, gjengitt i McCutcheon 1999) Jeg kan ikke, selv om jeg som forsker virkelig ønsker det, forstå fullt ut hvordan informantene mine tenker. For meg som sekulær forsker er det vanskelig å forstå identitetsprosessene informantene mine går gjennom. Jeg befinner meg i en annen forståelsesramme enn det de gjør. Dette gjør meg til en outsider. Samtidig har jeg sympati med informantene mine. Jeg er av den oppfatning at mediene fremstiller islam og muslimer på en unødvendig stereotyp måte, og mener slik at de på mange måter blir behandlet urettferdig. Slik kan jeg også sies å stå i et subjektivt forhold til de jeg studerer.

### **4.3 Om innsamling av materialet**

Samfunnsforskning som angår religion er underlagt strenge etiske regler, og det ble jeg også klar over underveis. Personvernombudet for forskning definerer opplysninger om religiøs oppfatning som sensitive personopplysninger, og disse må behandles deretter. Dette innebærer blant annet en anonymisering av personopplysningene, en anonymisering av datamaterialet og at informantene mine får tilstrekkelig med informasjon om hva som er hensikten med intervjuene. Jeg ble nødt til å melde prosjektet mitt til personvernombudet for godkjenning, og følge deres retningslinjer for behandling av materiale. Dessverre ble jeg ikke

klar over disse retningslinjene før etter at jeg hadde kommet i kontakt og avtalt intervjuer med informantene mine. Dette skulle ideelt sett ha skjedd etter rapporteringen til personvernombudet. Informasjonsskriv til informantene og godkjenning fra personvernombudet finnes som vedlegg til slutt i oppgaven.

Etter å ha fått tips om en ressursperson i det muslimske studentmiljøet, tok jeg kontakt med denne studenten. Han fikk videreformidlet mitt ønske om å gjennomføre intervjuer til tre andre muslimske studenter som han kjente, og jeg fikk slik fire informanter. Det bør nevnes at alle disse informantene er etterkommere av innvandrere fra Pakistan, og man kan stille spørsmål ved om jeg burde ha anstrengt meg mer for å finne et representativt utvalg av muslimske studenter. Vil mine funn være generaliserbare for muslimske studenter hvis de bare baserer seg på uttalelser fra en smal gruppe muslimske studenter? Det bør betviles, men at mine funn skal være generaliserbare er heller ikke mitt mål. At forskning er generaliserbar er et naturvitenskapelig krav, men mitt område er menneskelig handling. Mitt mål er å si noe om unge muslimers forhold til mediene, og eventuelt hvordan dette forholdet kan få innvirkning på identitetskonstruksjon. Jeg tror ikke jeg kan generalisere noe ut fra det. Jeg forsøkte for øvrig å komme i kontakt med andre muslimer, gjennom å henge opp en plakat på bønnenrommet på universitetet. Her skrev jeg at jeg ønsket å komme i kontakt med muslimer mellom 20 og 30 år som hadde vært i Norge i minst fem år, for å få vite hvordan de så på mediedebatten rundt islam. Det var da en mann med bakgrunn fra Irak som tok kontakt med meg, og han ble den femte av mine informanter.

Jeg gjennomførte de fem intervjuene i løpet av en uke, og i etterpåkløkskapens lys ser jeg at dette nok var litt for hastig. Ideelt sett burde jeg hatt mer tid mellom intervjuene, slik at jeg fikk tid til å transkribere og tenke gjennom hvordan det hadde gått – for slik å kunne stille mer forberedt til de siste intervjuene. En erfaren intervjuer ville nok være i stand til å reflektere over intervjuene underveis, men jeg som er knapt har intervjuet noe før, ville nok ha tjent på å ha en lengre pause mellom hvert intervju. Det kan tenkes at jeg da ville ha vært i stand til å stille mer reflekterte spørsmål. Valg av intervjusted ble også tatt på litt tilfeldig grunnlag. To av intervjuene gjorde jeg på en kafé i byen, de tre andre gjorde jeg på et grupperom på universitetet. Dette var fordi de to første hadde anledning til å møte meg inne i byen, mens for de tre andre passet det bedre å møtes på universitetet. Jeg vil ikke si at intervjuene som foregikk på kafeen var mer vellykkede enn de andre, men mitt inntrykk er at stemningen ble mer avslappet og at det kanskje var lettere for informantene mine å slappe av og si det de

tenkte. Ideelt sett burde alle intervjuene vært gjennomført på et sted der informantene kunne slappe av og føle seg litt hjemme.

Etter fem dager med intensive intervjuer satt jeg igjen med cirka fem timer lydopptak fra intervjuene. Disse har jeg transkribert og har endt opp med 79 sider skrevet tekst. Transkriberingen er et forsøk på å gjengi samtalene ordrett, med muntlige fyllord som ”øh”, ”eh” og latter inkludert i teksten. Jeg har ikke gått på kurs for å lære transkribering, og har skrevet samtalen ned slik jeg hører opptakene. Når jeg gjengir intervjuuttalelser fra mine informanter i analysen, vil disse likevel være noe omskrevet. Steinar Kvale gjør oppmerksom på at enkelte ganger kan det være uetisk å gjengi informanters tale direkte, hvis de som skrevet tekst fremstår som en usammenhengende talestrøm – noe muntlig språk kan gjøre når det gjengis skriftlig (Kvale 1997:106). Når vi har en direkte kommunikasjon med hverandre bruker vi kroppsspråk og ”leser” våre samtalepartners forståelse av det vi sier – noe som fører til at vi ofte ikke fullfører ord eller setninger fordi vi skjønner at den andre forstår hva vi mener. Denne ordløse samhandlingen er ikke lett å forstå hvis en samtale kun gjengis ordrett i skriftlig form. Jeg vil derfor gjengi uttalelsene som noen lunde korrekt skriftlig språk i analysen, noe som vil gjøre de mer lettleste og tilgjengelige for leseren. Enkelte muntlige trekk velger jeg likevel å bevare, fordi de kan illustrere følelser som informantene uttrykker.

Under og i etterkant av transkriberingen har jeg merket meg at jeg som intervjuer har mye å lære. Intervjuene brakte med seg uttalelser jeg ikke var forberedt på, som utsagn som viste til interessante problemstillinger jeg ikke hadde tenkt på selv. Når dette skjedde, var jeg som intervjuer ikke våken nok. Selv om jeg ikke direkte avbrøt informantene i deres resonnementer, fulgte jeg ikke opp med avklarende spørsmål, men gikk videre til de spørsmålene jeg hadde forberedt. Intervjuguiden, som skulle være en hjelp for meg, ble i noen tilfeller en byrde, siden jeg følte meg bundet av denne. Dette har nok blant annet sammenheng med at jeg er uerfaren med intervjusituasjonen, men også med i hvor stor grad jeg under intervjuene hadde bevissthet om mine forskningsspørsmål. Hvis jeg hadde hatt større bevissthet om disse under intervjuene, ville jeg nok ha klart å utforme intervjuspørsmål underveis, i forhold til uttalelsene fra informantene. Materialet mitt kunne nok ha vært bedre og mer informativt, hvis jeg hadde vært i stand til å følge opp med mer avklarende spørsmål underveis. Det får likevel stå som det står.

Av plassmessige årsaker inkluderer jeg ikke de transkriberte intervjuene i avhandlingen, men som tekst på en vedlagt CD. Spesielt interesserte kan finne igjen de siterte sitatene og resten

av intervjuene der. Jeg har nummerert intervjuene fra en til fem, og referanseføringen viser til intervjunummer, sidetall og linjenummer. Eksempelvis vil et sitat som refereres til som (5:14:24), vise til intervju nummer fem, side fjorten, linjenummer 24.

#### **4.4 Teori og analysemetode**

Det teoretiske rammeverket, skissert opp i forrige kapittel, vil fungere som et redskap for å undersøke hvordan mediebildet av islam inngår i en forhandling om identitet hos unge muslimer. I forrige kapittel redegjorde jeg for hvordan jeg med sosiologene Thomas Luckmann og Peter Berger ser på identitet som sosialt betinget. Dette er en vesentlig del av mitt perspektiv på identitet, og får konsekvenser for hvordan jeg behandler intervjumaterialet mitt. Jeg ser på informantene som deltagere i et sosialt samfunn, og i arbeidet med intervjuene vil jeg se utsagnene deres i lys av dette. Analyseverktøyene mine, utvunnet fra Stewart Hoover og Paul Ricoeur, gir også rom for dette.

Hvordan vil jeg så bruke det teoretiske rammeverket for å si noe om hvordan informantene forhandler med mediebildet av islam? Ricoeurs narrative perspektiv er mitt utgangspunkt. Jeg ønsker å gripe fatt i enkeltindividets historie om seg selv, og undersøke hvordan disse historiene eller narrativene kan stå som et motsvar eller en argumentasjon med historiene som presenteres i mediene. For å finne ut av dette, vil jeg gå inn på ulike dimensjoner av den narrative identiteten. I følge Ricoeur er ikke identitet en ferdig, statisk konstruksjon, men noe flerdimensjonalt som hele tiden er i endring og forhandling med omgivelsene. De to viktigste dimensjonene er likhet og egenart, med Ricoeurs termer *idem* og *ipse*. Disse forholder seg dialektisk til hverandre. I arbeidet med intervjuene vil jeg lete etter elementer som viser til *ipse*-identitet og *idem*-identitet hos informantene mine. Jeg vil se på hvordan informantene benytter seg av disse elementene i en eventuell forhandling med mediebildet av islam. Jeg vil også forsøke å belyse hvorvidt mediebildet har en innvirkning på disse identitetsdimensjonene. Med Stewart Hoover tror jeg ikke at mediene ensidig kan påvirke enkeltindividene i et samfunn til å tenke på en bestemt måte, men jeg er interessert i hvordan de skaper mening ut av hva mediene formidler. *Ipse*- og *idem*-dimensjonene av identitet kan hjelpe meg til å undersøke hvordan informantene forhandler med og skaper mening ut av medierepresentasjoner av islam. Disse dimensjonene håper jeg å finne i informantenes narrativer.

Ricoeur vektlegger at enkeltindividet forholder seg til menneskene og samfunnet rundt seg. Det at vi befinner oss i en sosial kontekst får også konsekvenser for vår identitet, og Ricoeur

peker på hvordan vi i ulike deler av narrativene våre enten fremstår som ”acting” eller ”suffering” – jeg oversetter dette til aktive eller passive aktører i narrativene. Underveis i analysen vil jeg gripe fatt i utsagn som peker på hvorvidt informantene er passive eller aktive i sine narrativer. Dette må relateres til hvordan de forholder seg til mediebildet av islam. Aksepterer de et stereotyp bilde av muslimer, vil jeg tro at dette gjør dem til passive i sitt eget narrativ. Hvis de argumenterer mot og forhandler med mediebildet av islam, vil de i større grad være aktive skribenter av eget narrativ, egen historie. Om dette kan være noe som kan styrke deres identitet – idem- eller ipse-dimensjonen av den – vil jeg diskutere i lys av informantenes utsagn.

#### **4.5 Oppsummering**

Jeg har i dette kapitlet kommet inn på metodologiske betraktninger rundt metodevalg. Et hovedfokus underveis har vært hvordan min forforståelse av feltet får innvirkning på hvordan jeg arbeider med problemstillingen. Jeg som forsker befinner meg i en sosial og vitenskapelig kontekst som jeg ikke kan slippe unna – men jeg kan reflektere rundt hvordan dette påvirker min forskning. Det har jeg forsøkt å gjøre i dette kapitlet.

Valg av metode må tilpasses ens problemstilling, og jeg har også redegjort for hvordan valget av det kvalitative forskningsintervju tar utgangspunkt i mitt ønske om å undersøke hvordan unge muslimer i Norge forhandler med mediebildet av islam. Underveis har jeg pekt på forskjellige utfordringer knyttet til intervjusituasjonen, også disse knyttet til refleksivitet og forforståelse. Helt til sist har jeg forsøkt å knytte sammen det teoretiske rammeverket mitt med materialet. Dette peker frem mot hvordan jeg i det følgende vil analysere materialet mitt, ved hjelp av de teoretiske redskapene jeg finner hos Ricoeur og Hoover. Det neste kapitlet vil være en kort presentasjon av informantene mine, før jeg i det påfølgende kapitlet vil ta fatt på analysen.



## 5 Presentasjon av informantene

Mine analyser baserer seg på uttalelser og intervjuer med fem muslimske studenter. Fire av disse har foreldre med bakgrunn fra Pakistan, men har selv bodd i Norge stort sett hele livet. Disse kom jeg i kontakt med via en ressursperson jeg ble tipset om via moskeen i Trondheim. Den femte informanten innvandret til Norge for seks år siden fra Irak, og tok kontakt med meg etter å ha sett en lapp jeg hang opp med informasjon om masterprosjektet. Alle informantene mine er mellom 20 og 25 år og tar høyere utdanning. To av informantene er kvinner og tre er menn.

Den ene kvinnen med foreldre som har innvandret fra Pakistan har jeg valgt å kalle Kari. Kari har bodd i Trondheim siden hun flyttet fra Oslo for å studere samfunnsvitenskapelige fag ved NTNU. Hun definerer seg selv som praktiserende muslim, men forteller at hun ikke alltid får tid til å gjøre alt dette innebærer. Hun prøver å be fem ganger om dagen, hun leser Koranen daglig og hun overholder fasten under ramadan – og i denne perioden er hun også mer nøye på å følge bønnetider enn ellers. Hun drikker ikke alkohol eller spiser svinekjøtt, og hun hjelper moskeen med å undervise skoleklasser fra tid til annen. Kari bruker ikke hijab (hodesjal) og hun kler seg i vestlige klær. Hun deler leilighet med en ikke-muslimsk jente, og er aktiv innenfor idrett. Kari forteller at hun har både muslimske og ikke-muslimske venner, men at det ofte er lettere for henne å snakke med vennene som har samme bakgrunn som henne – altså etterkommere av innvandrere fra Pakistan. Intervjuet med Kari varte i nesten en og en halv time og fant sted på en kafé i byen.

Den andre kvinnelige informanten min har også foreldre med bakgrunn fra Pakistan, og henne velger jeg å kalle Birgitte. Hun flyttet til Trondheim for å ta en master innenfor tekniske fag ved NTNU, og har tidligere studert i Oslo. Birgitte definerer seg også som praktiserende muslim, men mener at hun ikke alltid er like flink til å praktisere slik hun skal. Hun ber hver dag, leser i den arabiske Koranen med en engelsk oversettelse tilgjengelig, overholder fasten under ramadan og hun sender regelmessig penger til trengende i Pakistan. Birgitte drikker ikke alkohol eller spiser svinekjøtt. Hun sier at hun har flere muslimske venner enn ikke-muslimske. På fritiden deltar hun av og til på arrangementer i regi av moskeen, trener og er sammen med venner. Hun sier at hun gjerne kan være med på fester eller vorspiel, men gir uttrykk for at hun synes det er kjedelig når de andre drikker for mye. Birgitte ble intervjuet på et grupperom på universitetet, og vi snakket sammen i ca. 45 minutter.

Den første mannlige informanten med foreldre med bakgrunn fra Pakistan har jeg gitt navnet Per. Per studerer tekniske fag ved NTNU. Han beskriver seg selv som praktiserende muslim, men ”ikke den perfekte muslim” – han ønsker å følge de islamske søylene, som faste og ramadan, men det er ikke alltid det går. Han spiser ikke svinekjøtt eller drikker alkohol. Per har også bodd noen år i Pakistan i barndommen, og mener han har med seg islamske røtter derfra. Han er aktiv i en muslimsk studentforening, trener på treningsstudio og spiller fotball sammen med kompiser. Per mener han har flere muslimske venner enn ikke-muslimske, men forteller at han også har nære kompiser som ikke er muslimer. Intervjuet med Per fant sted på en kafé i byen, og varte i ca. 50 minutter.

Adrian, den andre mannlige informanten med foreldre med bakgrunn fra Pakistan, forteller at han ser på seg selv som praktiserende muslim, men også han gir uttrykk for at det kan være vanskelig å følge opp retningslinjene for bønn, Koranlesing og faste. Adrian er aktiv i den samme muslimske studentorganisasjonen som Per. Han har også deltatt i studentorganisasjoner som ikke er knyttet til islam, som Studenttinget, ISFiT (International Student Festival in Trondheim) og UKA (kulturfestival i Trondheim arrangert av studenter). Adrian forteller at han er venn med både muslimer og ikke-muslimer, men han er mest sammen med de muslimske vennene sine. Intervjuet med Adrian fant sted på et grupperom på universitetet, og vi snakket sammen i ca. 75 minutter.

Den femte informanten min skiller seg fra de andre, siden han kommer fra Irak og kun har vært i Norge i seks år. Informanten sier at han praktiserer, eller prøver å praktisere islam så mye han kan: han ber, og faster under ramadan. Han har bodd forskjellige steder i Norge, og har venner fra disse stedene. Han kjenner også en del muslimer fra det landet han kommer fra, men de fleste i nettverket hans er norskfødte venner fra skolen. Han er ikke med i noen muslimsk organisasjon, og på fritiden trener han kampsport. Denne informanten vil jeg kalle Espen. Espen og jeg møttes på et grupperom på universitetet, og samtalen mellom oss varte i ca. 35 minutter.

Valg av navn til informantene virker kanskje litt påfallende, siden de egentlig har tradisjonelle pakistanske og irakiske navn. I utgangspunktet prøvde jeg meg frem med de norske navnene, i manko på kjennskap til typiske pakistanske og irakiske navn. Etter hvert som jeg skrev, så jeg at de norske navnene kunne være med på å skape en nærhet til informantene hos leseren. Informantene mine er norske, selv om de er muslimer og foreldrene deres har røtter fra et annet land. Når jeg gir dem norske navn, er det et uttrykk for dette, og et ønske om at leseren

skal kunne relatere seg til informantene. Jeg mener altså ikke at for å være norsk, må navnet ditt være Ola eller Synnøve.

Alle informantene mine har sin mediekonsumering hovedsakelig gjennom nettaviser, men det varierer litt hvilke de følger med på. Aftenposten, VG og Dagbladet blir nevnt som favoritter, selv om informantene uttrykker kritiske holdninger til enkelte av sakene som fremstilles, spesielt VGs oppslag. Kari følger også med på Dagsrevyen, Per ser ofte på TV2-nyhetene og Adrian lytter til radio. Ingen av informantene uttrykte en spesiell interesse for blogging eller nettforum av ulike slag, heller ikke islam-sider som tilbyr råd til muslimer. Når informantene er hos foreldrene sine, følger de ofte med på utenlandske tv-kanaler, men dette er ikke noe de prioriterer i studietilværelsen. I hverdagen får de altså stort sett presentert et ”norsk” mediebilde av verden.

Diskusjon av mediernes fremstilling av islam og muslimer forekommer hos alle informantene, og de gir inntrykk av at de diskuterer dette temaet både med muslimer og ikke-muslimer. Kari og Espen fortalte at de ofte blir konfrontert med det faktum at de er muslimer, når de for eksempel deltar på fester med studenter som ikke er muslimer. De tre andre informantene mente at de oftest diskuterte medieoppslagene om islam med andre muslimer.



## **6 Analyse: Forhandling gjennom narrativ**

Målet med denne analysen er å finne ut hvordan mediebildet av islam kan inngå i en identitetsforhandling hos unge muslimer i Norge. Grunnlaget for analysen er kvalitative intervjuer hvor jeg samtaler med muslimske studenter om hvordan de forholder seg til mediedebatten rundt islam. Jeg vil anvende et narrativt perspektiv basert på Paul Ricoeurs og Stewart Hoovers teorier for å belyse det jeg ser på som en forhandling om identitet.

I det følgende vil jeg først presentere hvordan informantene, som muslimer og etterkommere av innvandrere, oppfatter møtet med ”det norske”. Jeg vil så komme inn på hvordan de oppfatter mediedebatten rundt islam, og hvordan de reagerer og forholder seg til denne. Til slutt vil jeg ta opp hvilke tema informantene mine er opptatt av i forhold til mediens representasjoner av islam. Underveis i analysen vil jeg bruke redskapene Ricoeur og Hoover tilbyr for å belyse det jeg mener er en forhandling om identitet. Synet på identitet som sosialt forhandlet vil være grunnleggende for analysen. Analysen vil foregå som en innsirkling av temaet mitt, og jeg vil avslutte med en diskusjon knyttet til det jeg har funnet.

Hoover og Ricoeur vil være til hjelp for meg i den forstand at jeg bruker deres redskaper for å belyse hvordan informantene forhandler om identitet gjennom narrativ, altså gjennom historien om dem selv. Forholdet mellom Ricoeurs begreper ipse og idem – egenart og likhet – vil være et element jeg ser nærmere på. Forholdet til andre vil være sentralt hele veien: Hvordan informantene forhandler med andres forståelse av dem selv, og hvordan de inntar en aktiv eller passiv rolle i eget og andres narrativ. Andres evaluering og hvordan informantene mine forhandler med denne vil være sentralt. Jeg vil runde av analysen med en diskusjon som berører hvorvidt mediebildet av islam ser ut til å styrke eller svekke de forskjellige dimensjonene av informantenes identitet. Hvis informantene oppfatter at mediebildet er negativt, kan dette på noe måte føre til at deres ipse-identitet, deres følelse av hvem de er i seg selv, blir styrket? Hva med deres idem-identitet, deres tilhørighet til et norsk eller muslimsk fellesskap? Dette er spørsmål jeg diskuterer til slutt i dette kapittelet.

### **6.1 Det norske samfunnet – inkluderende eller ekskluderende?**

I løpet av intervjuene mine valgte jeg å spørre informantene om hvordan de oppfatter at det norske samfunnet inkluderer dem som muslimer og innbyggere med innvandrerbakgrunn. Svarene jeg fikk på dette spørsmålet antyder hvordan de unge muslimene oppfatter sin egen tilværelse i Norge, og sier også noe om hva de velger å formidle til meg som forsker og

intervjuer. På direkte spørsmål om han føler seg inkludert eller velkommen i det norske samfunnet, svarer Per ja, og sier at han selv ikke har opplevd noe negativt. Han legger til:

(...) men jeg vil si at jeg følte meg mer inkludert før 11.september 2001 (...) Jeg har jo følt litt på at folk har sine fordommer. Altså, de tenker litt sånn: muslimer er vel ikke sånn, liksom? Er de terrorister, er han farlig, skal vi henge med han, liksom? (...) Men jeg føler meg velkommen i Norge, det gjør jeg faktisk (2:8-9).

Ut fra dette sitatet ser det ut som om Per ønsker å formidle at han har blitt godt mottatt i Norge. Han innleder svaret sitt med en poengtering av at han ikke har opplevd å bli ekskludert, og avslutter svaret med den samme vektleggingen. Det som kommer til uttrykk i mellomtiden er at han får en følelse av at folk han møter har en del fordommer, og at dette er en konsekvens av hendelsene 11.september, samt debatten som har funnet sted i etterkant. Han gir uttrykk for at folk han møter er usikker på han fordi han er muslim, og at de mistenker han for å være terrorist. Jeg får altså et noe blandet bilde av hvordan Per faktisk oppfatter sin egen situasjon. Poengtering av at han føler seg velkommen i Norge sier sannsynligvis noe om hva han ønsker å formidle til meg som forsker. Samtidig kan det si noe om hva han ønsker å se bort fra. Han medgir at mange mennesker rundt han er fordomsfulle, men det er ikke det han verken innleder eller avslutter med. Det kan virke som om Per nedvurderer disse fordommene han vet eksisterer, gjennom å la være å understreke dem når han snakker med meg. Jeg vil si at Pers historie – eller narrativ, med Ricoeurske termer – er en forhandling med den virkeligheten han oppfatter omkring seg.

Adrian svarer på spørsmålet om inkludering: ”[ler] Du er litt uheldig som spør meg, for jeg har hatt det veldig greit.” (4:8:36-37). Dette svaret kan si noe om hva informanten tror at jeg forventer meg av han; det kan virke som om han oppfatter meg som på leting etter historiene til muslimer som mistrives eller ikke føler seg velkommen i Norge. Svaret hans gir uttrykk for at han ikke føler seg hjemme i en slik ”offerrolle”. Samtidig sier han implisitt at det nok finnes andre muslimer som ikke har hatt det ”veldig greit”. Adrian understreker også viktigheten av at muslimer selv tar ansvar for integrering, og at åpenhet om egen religion er viktig:

I bunn og grunn har jeg blitt respektert for den jeg er. Men det er kanskje fordi jeg har vært litt uredd med å fortelle hvem jeg er, for hvis jeg ikke forteller hva jeg tror på eller hvordan jeg praktiserer som muslim helt fra begynnelsen av, så kan det komme som et sjokk: hvis vi for eksempel sitter rundt et middagsbord, og alle spiser kjøtt, mens jeg sitter der med vegetarmaten, så tenker folk, oi, han er en

sånn en, ja! (...) Jeg tror dette er riktig måte å gjøre det på – å inkludere seg selv veldig tidlig (4:9:10-18).

Med dette utsagnet peker Adrian på at det å være muslim er OK så lenge man er ærlig om det i utgangspunktet. Det ser ut til at han mener at hvis man skjuler det for andre, vil disse andre (antakelig norskfødte med norske foreldre) fatte mistanke om at han er ”en sånn en”. Han oppfatter at det finnes en kategori for muslimer som ser ut til å være negativt ladet, selv om han understreker at han ikke føler seg truffet av denne definisjonen, siden han selv aktivt går inn for å bli inkludert og er ærlig om sitt standpunkt som muslim. På den ene siden ser Adrian at han som muslim er forskjellig fra de andre rundt middagsbordet, altså at han har et fellesskap med andre muslimer. Dette kan sees på som et uttrykk for hva jeg med Ricoeur kaller idem-identitet. Å spise vegetarmat mens de andre spiser kjøtt er en handling som i denne sammenhengen viser tilhørighet til en bestemt gruppe, nemlig muslimer som følger visse normative levereregler. Samtidig tar Adrian avstand fra den kategorien som ikke-muslimene skisserer opp, ”en sånn en”. Dette er ikke en definisjon han kjenner seg igjen i, fordi han er åpen om sin tro. Han skisserer opp en selvstendig identitet som vi kan kalle ipse-identitet, altså en identitet basert på egenart i forhold til de muslimene som plasseres i den negativt ladede kategorien ”en sånn en”. Gjennom Adrian historie om seg selv, hans narrativ, forener han disse elementene i en helhet. Han er del av et muslimsk fellesskap, samtidig som han ser på seg selv som unik.

I teorikapittelet kom jeg inn på hvordan Ricoeur mener at vi alltid er enten passive eller aktive i et handlingsforløp i et narrativ. Jeg vil si at Adrian her forholder seg aktivt til egen identitet, han lar seg ikke tilskrive en gitt identitet av ikke-muslimer eller andre muslimer. Han ser at det finnes en negativ bås for muslimer, definert av ikke-muslimer, men denne kategorien tar han avstand fra, og skaper heller sin egen kategori gjennom ”å inkludere seg selv veldig tidlig”. Slik fremstår han som handlende fremfor passiv; han skriver sin egen historie, sitt eget narrativ. Dette mener jeg kan forstås som en styrking av egen ipse-identitet, altså identitet som egenart. Når Per er aktiv i eget narrativ, oppfatter han seg selv som en som tar egne valg. Å ta egne valg er personlige beslutninger, og blir slik noe som styrker ”hvem en er”. Det kan føyes til at denne historien nok blir til gjennom en forhandling med andres historier – hvis han ikke hadde oppfattet at det fantes en negativ bås for muslimer, kategorien ”en sånn en” ville det kanskje ikke vært nødvendig å gå aktivt ut med sin muslimske identitet, ei heller å aktivt ”inkludere seg selv”. Pers historie skrives altså som en konsekvens av de reaksjonene han blir møtt med.

Mine kvinnelige informanter gir uttrykk for at møtet med det norske samfunnet har vært utfordrende på flere måter. Kari, som tidligere har jobbet som assistent i en barnehage i Oslo, forteller om fordommer hun har møtt som muslimsk jente i denne sammenhengen:

Eller på torsdagspils: selv om jeg ikke drikker, så er jeg med på det – men første gangen jeg skulle dra, når jeg kom inn da, så snudde alle sammen seg og var helt sjokkert [ler], det var sånn at du merka at okei..! (...) Da var jeg der ikke bare som kollegaen deres, det bare lyste: ”Muslimsk jente, her i dag!”(1:10:33-39).

Hun oppfattet at kollegene, spesielt en av dem, betraktet henne som annerledes fordi hun er muslim. Senere fikk Kari vite av den samme kollegaen at hun var overrasket over hvordan Kari var som person: ”Fordi hun liksom hadde trodd at muslimske jenter var undertrykte og at de ikke hadde råd til ting – og når hun ble kjent med meg så følte hun at hun så en helt annen person og fikk et helt annet bilde av hvordan muslimske jenter er” (1:10-11). Kari gir uttrykk for at erfaringen med denne kollegaen ikke var av positiv art. Hun sier også at folk generelt ikke har et veldig godt bilde av pakistanere: ”Hvis man sier at man er pakistaner, så tar folk et skritt tilbake, og hvis man sier at man er muslim tar de to skritt tilbake” (1:8:29-31). Kari gir også uttrykk for at det har blitt et økt fokus på islam etter 11.september 2001: ”Jeg tror faktisk også dette har forandret seg i samfunnet, jeg tror ikke folk tenkte så mye på om du var muslim eller ikke, før” (1:16:5,6).

Slik jeg tolker Kari oppfatter hun at mange nordmenn er fordomsfulle mot muslimer. Enkelte av utsagnene hennes peker mot at disse fordommene får henne til å utføre handlinger hun ellers ikke ville gjort, slik som når medelever på skolen har trodd at hun ikke skal være med på skoletur fordi hun som muslimsk jente ikke får lov: ”og så har jeg, selv om jeg kanskje ikke har hatt lyst, blitt med på de turene bare for å bevise at jeg kan og at jeg får lov til det hjemmefra, selv om jeg er pakistaner og muslim” (1:12:33-36). Hun utfordrer bildet hennes medelever, og senere kolleger, har av henne som muslimsk jente, gjennom for eksempel å delta på klassetur eller torsdagspils – selv om hun ikke drikker alkohol. Slik skiller hun seg ut fra det karikerte bildet av en undertrykt muslimsk jente som ikke får lov til noe som helst. Kari sier ingenting om de eventuelle muslimske jentene som er opphavet til denne fordommen, men hun distanserer seg effektivt fra den ved å delta på aktiviteter som gir henne ”norsk troverdighet”. Dette gir henne en egenartet identitet vi med Ricoeurs begrepsapparat kan kalle en ipse-identitet, som kan fungere som en distansering til kategorien ”undertrykt



muslimsk jente”<sup>4</sup>. Dette kan minne om Adrians distansering til kategorien ”en sånn en”. Samtidig får Kari en idem-identitet, en tilhørighet til det norske, gjennom å vektlegge å delta på arrangementer og turer. Jeg ser på valget om å delta på disse turene som en forhandling med andres forståelse av henne – det kan fungere som et motargument mot oppfatningen av muslimske jenter som undertrykte. Denne forhandlingen gjør henne i noen grad til en aktiv deltaker i eget narrativ, men samtidig utfører hun handlinger som konsekvens av andres evalueringer av henne som muslim, når hun deltar på turer fordi hun ønsker å vise at hun får lov hjemme. Hun handler altså ikke utelukkende på egne premisser. Dette forholdet vil jeg komme tilbake til.

Birgitte, den andre kvinnelige informanten, sier blant annet: ”Jeg føler at folk forbinder terrorisme med islam, og det har jo ikke noe med islam å gjøre” (3:5:31-32). Hun gir uttrykk for at folk er skeptiske til muslimer, og at dette har sammenheng med terrorisme:

Du har det punktet der nordmenn, eller de etniske norske da, synes at islam er helt greit, og så har du en terrorhendelse, og plutselig, når denne skjer, så har du ”hm, islam?” = skepsis. Så jeg føler at det er sånn hele tiden, at det aldri blir sånn at ”OK, du er muslim, det er greit, det er en bra religion” – jeg mener, det er jo en grunn til at det er en annen religion enn kristendommen, for vi har en annen oppfatning og gjør ting forskjellig, men det er jo ikke nødvendigvis noe negativt, selv om enkelte folk skal ha det til å være det. Eller, at de bruker det som utgangspunkt for å utføre negative handlinger – som terroraksjoner (3:9:26-34).

Birgitte forteller om en negativ holdning til muslimer blant ikke-muslimske nordmenn som en konsekvens av enkelte muslimers handlinger, altså de som utfører terrorhandlinger. Hun retter kritikk både mot nordmenn som er skeptiske til muslimer på grunn av terrorhandlinger utført av enkeltindivider, samt mot muslimer som utfører terrorhandlinger. Slik jeg forstår henne ser hun at det finnes negative holdninger mot muslimer, men hun tar avstand fra disse holdningene, siden hun oppfatter dem som feilaktige i forhold til hennes identitet. Hun tar også avstand fra de som utfører terrorhandlinger. Slik beveger hun seg utenfor det bildet hun oppfatter at nordmenn har av muslimer. Med Ricoeurs termer kan vi si at hun oppfatter at terrorisme blir fremstilt som en muslimsk idem-identitet, altså en felles plattform for muslimer. Dette stemmer ikke overens med hvordan hun oppfatter at denne plattformen er, og hun tar derfor avstand fra dette. Jeg vil si at dette kan fungere som et konkurrerende narrativ til den historien hun får fortalt av nordmenn hun møter. Hun forholder seg aktivt til andres evalueringer av henne, og tar avstand fra det hun oppfatter som misvisende. Jeg mener at dette

---

<sup>4</sup> Det bør understrekes at Kari er en aktiv muslim, og hun tar på ingen måte avstand fra islam, selv om hun deltar på såkalte ”norske aktiviteter”

aktive forholdet til andres historier innebærer en styrking av hennes ipse-identitet, altså Birgittes oppfatning av seg selv som egenartet.

Espen, den eneste av informantene som ikke er født i Norge, mener at menneskene i Norge stort sett er åpne. Han forteller samtidig om innvandrere fra samme opprinnelsesland som han selv, som han mener er mer skeptiske enn han selv: ”For de fleste jeg kjenner er eldre enn meg, så de er kanskje litt mindre integrert, litt mindre åpne (...) Og kanskje er jeg litt mer åpen og kanskje litt mer integrert” (5:4:4-8). Espen forteller at de andre innvandrerne har opplevd flere negative episoder enn han selv: ”Det inntrykket jeg får (...) er at i noen byer har de opplevd dårlige ting, i begynnelsen, og da har de stemplet dem som rasistiske, dårlige mot innvandrere (...) I Østfold, på Østlandet stort sett” (5:6:4-10). Historiene om de innvandrerne han kjenner, kommer frem på direkte spørsmål om hvordan han oppfatter at andre muslimer opplever å bli mottatt i Norge. Han understreker også at dette ikke er nære venner som han er sammen med hver dag, og som det kommer frem i teksten distanserer han seg fra hvordan disse opplever Norge, siden han oppfatter seg selv som mer integrert. Dette kan sees på som en form for ipse-identitet for Espen – han oppfatter at andre innvandrere har et litt negativt syn på rasistiske nordmenn, men setter ikke seg selv i samme kategori. Dermed får han en egenartet identitet i forhold til disse innvandrerne, som han også betrakter som mindre integrert enn seg selv. At han ikke betrakter nordmenn som rasistiske, kommer også frem når vi kommer inn på ambulansesaken<sup>5</sup>, hvor Espen ikke tror sjåførene handlet på rasistisk grunnlag:

Jeg tror ikke det var rasistisk, kanskje det var det, men som jeg sa til deg, jeg er positiv til folk, jeg synes ikke det var rasistisk – jeg kan ikke tenke meg at det var rasistisk: folk kan ikke være rasistiske – det er litt for DUMT (...) det er fjernt for meg, derfor tenker jeg at det er fjernt for dem også (5:9:5-13).

Espens oppfatning av seg selv som åpen står i motsetning til hvordan han oppfatter sine bekjente fra hjemlandet. Denne distanseringen kan kanskje si oss noe om hvordan han forhandler med bildet av innvandrerens som skeptisk til nordmenn. Når han understreker at han ikke tror nordmenn er rasistiske, samtidig som han betrakter seg selv som åpen og integrert, argumenterer han mot dette bildet av innvandrere.

---

<sup>5</sup> ”Ambulansesaken” viser til hendelsen i Sofienbergparken sommeren 2007, hvor to ambulansesjåfører valgte å ikke ta med seg Ali Farah (født i Somalia) etter at han var blitt slått ned. Saken fikk stor medieoppmerksomhet og det ble spekulert i om avgjørelsen sjåførene tok hadde et rasistisk grunnlag.

Selv om Espen er uttalt positiv til nordmenns behandling av han, kan enkelte av fortellingene hans vitne om et møte med nordmenn som ikke er udelt positive. Han forteller at folk ofte spør han om islam:

De spør meg ofte om disse utlendingesakene, særlig om dette med tvangsekteskap: ”Har du funnet deg dame, skal du tvangsgiftes eller noe slikt?” De er veldig ivrige etter å bli kjent med kulturen min.

Intervjuer: Ja. Synes du det er bra at de spør, eller synes du det er plagsomt?

Espen: Nei, jeg føler at det er min plikt å fortelle siden... Jeg vil ikke at folk skal se mistenksomt på meg, og jeg tenker at jo mer de vet om meg, om kulturen min, jo bedre. Jeg håper de ser meg i et bedre lys. Så jeg føler ikke at det er dårlig at de spør meg. Gjerne, sier jeg. Særlig når det er fest og sånn, da kommer de med sånne Koranspørsmål [ler].

Intervjuer: [ler]Hvilke eksempler, hva bruker de å spørre om da?

Espen: Om det som skjer i Iran, folk blir hals... ja, drept i Saudi-Arabia, kvinneverettigheter, kvinnemisbruk og alt det der, og er det riktig at det er lov å slå kvinner i islam? Sier Koranen det? Og da prøver jeg å si det jeg forstår av kulturen min – men jeg sier også at det er min versjon av kulturen min, slik at jeg ikke generaliserer (5:7-8:26-7).

Spørsmålene Espen forteller om her vitner om hvilket syn på islam de han møter i utgangspunktet har. Uttrykk som ”folk blir hals... ja, drept i Saudi-Arabia”, ”kvinnemisbruk” og ”Er det riktig at det er lov å slå kvinner i islam?”, viser at de som spør har det jeg vil kalle stereotype forestillinger om islam. Dette ser det ikke ut til at Espen vektlegger i stor grad, han understreker i stedet at han synes det er bra at de er interessert i kulturen hans. Som Per tar han avstand fra de negative hendelsene, og vektlegger de positive, noe vi kan se på som en forhandling med den virkeligheten han møter. En annen uttalelse bekrefter dette bildet, som når han på direkte spørsmål om han noen gang har oppfattet at folk i Norge synes det er skremmende at han er muslim, kommer med følgende historie fra studietiden:

Eh, jeg har en morsom historie på dette her... Det var for to år siden, i begynnelsen av studietida mi her på NTNU. Jeg var på vei hjem, jeg bor på Moholt – og var på vei hjem, og det gikk et par jenter foran meg. Det var litt mørkt, klokka var seks-syv, det var høst – og plutselig begynte de å forte seg [ler] (...) Jeg vet ikke om de ble skremt av meg fordi jeg så litt mørk ut [ler]. Ja, men jeg synes ikke at jeg har fått veldig mange rare blikk. Jeg har fått en del, men når du får masse positivt så glemmer du det (5:11:8-16).

Som en motsats til denne historien forteller Espen om reaksjoner han fikk på skolen under Ramadan, når han verken spiste eller drakk før sola gikk ned: ”Ja, det er stor respekt for det, stor respekt for at du klarer det. Så jeg har fått en del positive tilbakemeldinger på det jeg står

for” (5:11:23-25). Det ser ut som om Espen forhandler bort de eventuelle negative tilbakemeldingene han får, som for eksempel jentene som så ut til å være redd han: disse opplevelsene nedvurderer han i forhold til de positive tilbakemeldingene. Jeg tror dette kan ses i sammenheng med at hans poengtering av at han ikke oppfatter nordmenn som rasistiske, samt at han oppfatter seg selv som åpen og godt integrert. Mange negative episoder knyttet til hans hudfarge eller religion ville kunne rukke ved et slikt bilde. Espen velger slik selv hvilke møter med nordmenn som skal inngå i hans forståelse av deres evaluering av han. Han vektlegger det når han får positiv bekreftelse og avviser de negative tilbakemeldingene. Denne vurderingen av seg selv som åpen og integrert, en vurdering som kommer til uttrykk i hans uttalelser om hvordan han mener han får flest positive tilbakemeldinger, går igjen når Espen forteller historien om seg selv. Jeg mener dette er en aktiv konstruksjon av identitet. Espen er ikke blind for at det finnes negative historier om muslimer, men han tar avstand fra disse og vektlegger de positive historiene i stedet. De positive historiene stemmer overens med hvordan han forstår seg selv.

Samlet vil jeg si at informantene mine tegner et noe negativt bilde av hvordan de blir inkludert i det norske samfunnet. Den eneste som stort sett er positiv, er Espen, som ikke er født i Norge. De andre medgir at de opplever fordommer rettet mot muslimer. Et fellestrekk hos samtlige er at de distanserer seg fra oppfatningene av muslimer som enten terrorister, undertrykte eller ikke-integrerte. Adrian understreker hvordan han selv vektlegger å være åpen om sin religiøse tilhørighet for å unngå at folk tenker på han som ”en sånn en”. Kari deltar på arrangementer for å unngå at klassekameratene skal tro hun ikke får lov hjemmefra, og konkurrerer dermed med oppfatningen av muslimske jenter som undertrykte. Espen tar avstand fra de negative holdningene og rasismemistankene hans bekjente fra hjemlandet retter mot nordmenn, og betrakter seg selv som åpen og integrert. Disse kategoriene informantene skaper for seg selv kan sees på som en forhandling med de fordommene de opplever i møtet med det norske.

Samtlige av mine informanter kommer inn på at de negative bildene nordmenn har av muslimer, ofte har sammenheng med et negativt mediebilde. Kari forteller om da hun gikk på ungdomsskolen, og det i mediebildet var en sak om en mann i et muslimsk land som hadde satt fyr på kona si. Han ble frikjent for dette, siden kona hadde vært utro. Kari sier at hun ikke vet så mye om selve saken, men i etterkant ble det slengt mange kommentarer, som: ”Sånn er det i islam, hvis du vil kan du brenne kona di” (1:7:4-12). Per mener at de erfaringene han har med folks fordommer, ikke er overraskende: ”Folks holdninger har blitt litt endret etter hvert.

Det er ikke rart, syv år hvor man hører og leser negative ting om islam hver eneste dag” (2:8:30-32). Birgitte mener at det blir større overskrifter i mediene hvis en innvandrere eller muslim gjør noe kriminelt enn hvis en etnisk nordmann gjør det, og hun tror dette får konsekvenser for forholdet mellom muslimer og ikke-muslimer: ”Jeg skjønner jo at det er først da det blir en nyhet, liksom – men folk blir litt sånn, altså, det blir lagt fram på en sånn måte at folk blir i mot hverandre” (3:6:35-37). På spørsmål om hun har følt seg ”annerledes” enn majoriteten når muslimer omtales i mediene, forteller hun følgende:

Det blir vel mer sånn at jeg har følt at de omtaler meg, liksom, jeg er jo en av dem, jeg representerer jo muslimene, for å si det sånn. Så egentlig nesten hver gang noe sånt har vært omtalt, så vet jeg at når jeg går ut på gata, så vil alle bare ”Åh, hun er muslim, hun har sikkert en fot i det”. Jeg føler at de, liksom, at de ser ned på oss, så... de fleste gangene har jeg følt meg truffet, hvis det var det du lurte på (3:9:10-15).

Adrian nevner blant annet Usman Ranas<sup>6</sup> debattinnlegg om religion våren 2008, som fikk stor oppmerksomhet fordi det handlet om islam: ”Og den ene lille tingen som media visste ville gjøre et utslag – for de gir oss jo det de vet at folk vil lese” (4:19:14-15). Han gir her uttrykk for at mediene er klar over hva som virker skremmende på publikum, og at de lager saker ut fra det. Espen mener at folk i utgangspunktet er litt skeptiske til innvandrere: ”I begynnelsen tenkte jeg at folk generelt hadde dårlig innstilling til innvandrere, og når det kommer slike saker i media, har de enda flere årsaker til å ikke like oss eller å være mistenksomme” (5:4:14-16). Disse uttalelsene peker på hvordan informantene mine ser en sammenheng mellom mediens fremstilling av islam og hvordan de føler at de blir møtt av folk i Norge. Jeg vil nå vise hvordan informantene mine oppfatter mediebildet av islam.

## **6.2 Oppfatninger av mediens presentasjon av islam og muslimer**

På direkte spørsmål om hvordan informantene oppfatter mediediskusjonen rundt islam, svarer samtlige at de oppfatter denne diskusjonen negativt. Jeg vil nå vise til utsagn som illustrerer dette. Det følgende underkapittelet vil slik være av refererende art, og hvordan informantene mine reagerer på mediebildet er noe jeg vil komme tilbake til i de påfølgende underkapitler. Kari forteller om hvordan de vestlige mediene er spesielt ille:

(...) men de velger ofte den synsvinkelen der folk vil reagere mest. Der folk tror at muslimer er veldig annerledes enn dem selv, så føler jeg at media fremstiller det på en slik måte. Og de tar alltid med de oppslagene som berører islam på en negativ måte. Men det kommer aldri noe positivt, det blir aldri

---

<sup>6</sup> Mohammad Usman Rana er en kjent samfunnsdebattant og spaltist i Aftenposten. Usman Rana har familiebakgrunn fra Pakistan.

fremstilt, det er ingen som har hørt om de dialogmøtene som har vært mellom Danmark og mange lærde imamer (...) Det har vært veldig mye dialog der, men det er det ingen som vet om, fordi det ikke kommer frem i media (1:6:24-33).

Karis utsagn indikerer at hun ser på mediene som spekulative, og at de spiller på hva folk vil reagere på. Hun ser på medieperspektivet som unyansert, som historier fortalt for å få reaksjoner. De skiller seg slik fra hennes virkelighetsbilde. Media skaper også et skille mellom muslimer og ikke-muslimer, og de tar ikke ansvar for å fortelle om de positive tingene muslimer gjør. Som et eksempel på positive historier om muslimer trekker Kari frem dialogmøter initiert av muslimske lærde i etterkant av karikaturtegnene vinteren 2006. Bildet som fremstilles av muslimer oppfatter Kari som negativt, skapt for å få reaksjoner hos publikum. Hun ønsker seg et mer nyansert bilde i media, og at mediene gjør mer research og viser flere sider av islam. For, som hun sier: ”Når de fremstiller det så negativt, så går det ut over muslimer i Norge” (1:19:40).

Per mener at islam er misforstått i vesten, og at denne misforståelsen skjer gjennom vestlige medier: ”Hvor er det folk flest i vesten får informasjon om islam? Jo, gjennom media, og måten journalistene presenterer islam på er rett og slett – jeg vil ikke si i hundre – men i nitti prosent av tilfellene er det feil” (2:4:12-15).

Birgitte hevder også at mediene har en negativ vinkling spesielt rettet mot muslimer. I forhold til kriminalitet mener hun at muslimer blir omtalt spesielt mye: ”Og så synes jeg alltid at det [kriminelle handlinger] er verre når det er noen muslimer som gjør det, det blir omtalt ekstra mye i media enn hvis det er noen andre som gjør det” (3:6:29-31). Hun gir også uttrykk for at mediene ikke presenterer et helhetlig bilde av muslimer, men et bilde som stort sett er negativt:

Jeg føler at de har et litt mer innsnevret syn på det. De ser ikke alt, de ser bare det de ser, og så tolker de det ut fra det og ikke ut fra hele sammenhengen – og jeg synes folk og media har blitt noe flinkere til det – men det er fortsatt veldig mye skepsis (3:13:12-15).

Adrian har også en klar forståelse av hvordan mediene dekker islam: ”Cirka 80 prosent av all mediedekningen rundt islam er negativ”(4:5:39). Han oppfatter også at vektleggingen av terrorhandlinger relatert til islam skaper et misvisende bilde av muslimer:

Det er veldig få som liker terrorisme, de ekstreme gjør det. Det er få muslimer som liker det - og det er jo en ting, at de ikke får frem sånne ting, at jamt over 95 prosent er i mot det som skjer, mot de ekstreme som går rundt og skriker jihad (4:5:32-35).

Adrian ser også på mediemonopolet i Norge som skremmende, og påpeker at det som står i én lokalavis også vil dukke opp i avisene i resten av landet:

Det er ikke noen motsigelser der, det er det samme, Aftenbladet, Dagens Næringsliv, Aftenposten, Fædrelandsvennen, hva det enn er.<sup>7</sup> Så sånn sett er det et veldig monopol, da er det litt farlig hvis en skriver at: ”Dette skjedde i en muslimsk landsby, de er sånne” – da vil folk lese det samme i Kristiansand, Oslo, Bergen – hvor det enn er. Der har du Media Norge, og så har du VG og Dagbladet – ja, vi trenger kanskje ikke snakke noe særlig om dem, det er vel nesten, om noen... De har ikke mye bra å si om islam (4:17:32-38).

Espen, som har bodd i Norge i seks år, ser mer positivt på mediene, og mener at det både er bra og dårlige saker som kommer frem. På spørsmål om hvilke saker som er bra, trekker han frem NRK:

Jeg har fått inntrykk av at de viser det som det er, ikke bare den negative siden. Som innvandrereprogrammer, fri debatt om religionen til en million muslimer, arabiske filmer – det er en del av å vise hva kulturen går ut på. Så det NRK gjør er veldig positivt (5:3:28-31).

På direkte spørsmål sier Espen at han ikke tror andre muslimer er enige med han i at mediene også fremstiller islam på en bra måte. Som tidligere nevnt trekker han frem at de muslimene han kjenner er mindre integrert og mindre åpen enn det han selv er, og at han sannsynligvis ser det positive i større grad enn det de gjør. Igjen kan det virke som om Espen tar avstand fra de negative sakene, og heller vektlegger det han ser på som positivt – som at NRK viser arabiske filmer.

Selv om både Birgitte og Espen trekker frem positive ting med mediens representasjon av islam – som at de ”har blitt noe flinkere” og at NRK har innvandrereprogrammer – er det tydelig at informantene mine ofte er uenige i det bildet som presenteres. Det trekkes frem at mediene spekulerer i folks reaksjoner, at de positive tingene med islam sjelden eller aldri kommer frem og at islam fremstilles på en feilaktig måte i de fleste tilfeller og at dette får konsekvenser for hvordan muslimer og innvandrere oppfattes i Norge. Jeg vil nå gripe fatt i hvordan informantene mine forholder seg til det de oppfatter som en negativ fremstilling av islam.

---

<sup>7</sup> Adrian refererer her til Schibsted, som eier både VG og Aftenposten, samt har eierandeler i flere av regionavisene i landet. I regionavisene eid av Schibsted dukker det ofte opp identiske artikler som angår nasjonalt og internasjonalt stoff.

### 6.3 Reaksjoner blant muslimer på mediedebatten rundt islam

Når informantene mine forteller om hvordan de oppfatter at mediene fremstiller islam på en negativ måte, har jeg fulgt opp utsagnene med spørsmål om hvordan de selv reagerer. Kari mener at de negative medieoppslagene rundt islam fører med seg en del i etterkant: ”Jeg vet ikke om det er media direkte som fører til det, men hvis det er noen i klassen som vet du er muslim, så kommer de bare rett bort til deg og skal høre om det – da føler du deg annerledes” (1:8:17-19). Jeg får inntrykk av at det som er utfordrende for Kari er møtet med mennesker som vurderer henne ut fra at hun er muslim. Hun knytter disse forhåndsdefinerte kategoriene til et negativt mediebilde. På spørsmål om hun tror hun ville gjort noe annerledes hvis det ikke var så mye fokus på islam i mediene, svarer hun bekreftende: ”For det blir så viktig for meg å vise at jeg kan være muslim og gjøre alle aktiviteter som alle andre gjør, samtidig” (1:9:29-30). Dette er en forhandling i seg selv, og et tema jeg vil vende tilbake til i underkapitlet om å være muslim på egne premisser.

Per understreker at han ikke reagerer med sinne eller hat på en negativ mediefremstilling av islam. Når jeg spør om han blir irritert når han oppfatter at nitti prosent av fremstillingen av islam er feil, sier han følgende:

... Altså, det har skjedd så mange ganger at jeg bryr meg ikke lenger (...), jeg bare overser det. Men hvis det er veldig feil, så blir jeg litt sånn, okei, nå må dere skjerpe dere, ikke sant. Men det er ikke noe mer enn det. Altså, hva kan du gjøre? Jeg blir ikke irritert, jeg får ikke hat for dem, men... jeg synes det er synd at det er det budskapet som kommer frem til folk (2:5:23-29).

Per avviser at han blir irritert eller føler hat mot mediene. Han mener heller ikke at de han kjenner, de som tar utdanning og ”har litt peiling på islam, eller generelt er oppegående mennesker” (2:7:18), lar seg påvirke av et negativt mediebilde. Men det finnes muslimer som nok vil la seg påvirke: ”Den andre gruppa er de som ikke har nok peiling på islam, som ikke har utdanning og som naturligvis vil tro på det negative når de hører om det” (2:7:19-20). Senere forsvarer Per denne gruppen, når vi kommer inn på karikaturtegnningene som ble trykket i en dansk avis vinteren 2006. Dette er tydelig noe som går inn på han:

Du husker sikkert karikaturtegnningene av profeten? Det skapte jo kaos, brenning av ambassader, store protester, voldelige handlinger, og det er jo en måte folk reagerer på, rett og slett. Fordi, hvordan skal man ellers reagere? (...) De som ikke har nok kunnskap, hva skal de gjøre? De må jo reagere, de er jo frustrerte, for dette er veldig stort, profeten Muhammad, fred være med han, er en vi setter virkelig høyt i islam. Det er ikke noe man bare kan komme ut og tulle med. Så da blir jeg veldig irritert, og dette er en måte folk reagerer på (2:11:10-19).



Samtidig som Per gir uttrykk for irritasjon over karikaturtegningene og forståelse for reaksjonene til muslimer uten utdanning, understreker han at han er motstander av voldelige protester: ”I Norge ble karikaturtegningene tatt med protester, og det synes jeg er helt greit, for man må protestere når sånt skjer. Jeg er – selvfølgelig tar jeg avstand fra brenning av ambassader og sånt” (2:12:30-32). Slik jeg forstår Per skiller han mellom de voldelige demonstrasjonene som skjedde i utlandet, og de noenlunde fredelige protestene som fant sted i Norge. Han uttrykker irritasjon over at karikaturtegningene ble trykket, forståelse for voldelige motreaksjoner, men tar selv avstand fra denne volden. Han identifiserer seg ikke med de som utfører de voldelige demonstrasjonene.

Men selv om Per tar avstand fra voldelige uttrykk og protester som virkemiddel, skiller hans reaksjon på Muhammadkarikaturene seg fra reaksjonen hans på andre negative fremstillinger av islam. Stort sett bryr han seg ikke om mediernes feilaktige representasjoner, fordi ”det har skjedd så mange ganger”. Det virker som om latterliggjøringen av Muhammad stiller i en annen klasse, for her blir han virkelig irritert og uttrykker forståelse for de voldsomme reaksjonene i etterkant. Siden jeg ikke fulgte opp med spørsmål etter disse uttalelsene, er det vanskelig å si noe om hva dette skyldes, men det kan tenkes at disse karikaturene oppfattes som et mer direkte angrep på islam enn de fordomsfulle fremstillingene han ellers har blitt møtt med. Han sier at muslimer setter profeten Muhammad virkelig høyt, og jeg mener å lese at for Per ble grensen for latterliggjøring krysset med disse tegningene. I vårt tilnærmet sekulære samfunn kan denne reaksjonen fremstå som vanskelig å forstå. At muslimer reagerer på å bli fremstilt stereotyp, er ikke så uforståelig: det er ille for muslimer hvis norske medier fremstiller muslimer som terrorister, for dette vil få en innvirkning på hvordan ”nordmenn flest” oppfatter muslimer. En karikatur av profeten Muhammad, publisert i en dansk avis, vil ikke skape et fiendebilde på den samme måten. Men for Per er dette angrepet det verste. Han reagerer først og fremst på latterliggjøringen av Muhammad. Hva kan dette peke mot?

Slik jeg forstår det er det et forsvar for den religiøse og normative dimensjonen Per oppfatter seg som en del av. Han trekker oppgitt på skuldrene av terroristfremstillingen av muslimer, men angrepet på Muhammad vil han ha seg frabedt. Jeg tror dette kan forstås som en tilhørighet til noe Per oppfatter som mer enn en sosial eller kulturell gruppe, nemlig tilhørighet til islam som noe normativt – islam som religion per se. I irritasjonen over karikaturtegningene trer Pers distinkte religiøse identitet frem. Å karakterisere denne religiøse identiteten med Ricoeurs idem- og ipse-begreper er vanskelig. På den ene siden er Per del av et religiøst fellesskap, der profeten Muhammad står som et felles referansepunkt. Dette vil

være en idem-identitet. På den andre siden oppfatter jeg at Pers følelser knyttet til Muhammadkarikaturene er svært sterke. Jeg mener dette kan handle om hvordan det religiøse også er personlig på et annet plan enn en følelse av fellesskap til andre muslimer. Pers reaksjoner peker i retning av at hans religiøse identitet er personlig, altså at det også kan betegnes som en ipse-identitet. Den religiøse identiteten hos Per vil jeg her si er både en ipse- og idem-identitet. Kanskje er det også nettopp det som er dens styrke, da de ulike dimensjonene vil utfylle hverandre til et mer tydelig narrativ.

Når Birgitte forteller om hvordan hun forholder seg til medier, kommer hun inn på terrorisme og islam:

Men hvis det er sånn som terrorisme og sånn, det har jo holdt på veldig lenge, og det har jeg falt helt ut av, for jeg synes at... Ja. Så det pleier jeg ikke å følge så veldig mye med på. Det er ikke så veldig aktuelt for min del, for å si det sånn – hvis du skjønner (3:4:9-11).

Birgitte tar her avstand fra mediebildet som kobler islam og terrorisme sammen. Det angår henne rett og slett ikke, så det ”følger hun ikke så veldig mye med på”. Her velger Birgitte bort en synsvinkel som hun oppfatter at eksisterer, men som hun ser på som ”uaktuell” for sin egen del. Tidligere kom jeg inn på hvordan Birgitte kritiserer koblingen mellom islam og terrorisme, og det at hun ikke tar inn over seg sakene som angår terrorisme kan sees på som en forhandling med denne feilaktige koblingen. Gjennom å la være å følge med på medieoppslagene som angår terrorisme og islam, distanserer hun seg fra historien hun oppfatter at mediene prøver å formidle. På spørsmål om hun tror at et negativt mediebilde av islam gjør noe med henne og andre muslimer i Norge, svarer Birgitte:

Jeg merker at vi blir litt tilbaketrukne, fordi vi blir redde for å fremheve oss, fordi vi blir sånn: ”Åh, nei, hvis vi gjør det så tror de... så nå må vi passe oss” – men samtidig tror jeg ganske mange av oss faktisk har lyst til å få til et eller annet, at vi faktisk skal presentere det [islam] riktig for noen, da. Jeg vet at ganske mange kvinnesamfunn har gått sammen og for eksempel invitert folk fra forskjellige partier, for å presentere sitt syn og hvordan det virkelig er i Koranen, i forhold til hva som er i media – og det synes jeg er veldig bra. (...) Men, jo, det er klart at vi blir litt sånn, altså når det gjelder jobb, da føler vi liksom at vi må prestere og gi mye mer av oss selv, før vi blir satt på lik linje med de andre (3:8:19-29).

Avslutningsvis kritiserer Birgitte mediene, og gir uttrykk for at skepsisen mot muslimene som følger av det negative bildet, påvirker muslimene: ”altså skepsisen rundt det – og det synes jeg er litt dumt fordi det begrenser oss, som personer, som muslimer, til å utføre handlinger vi ellers ville ha gjort” (3:13:15-17). Birgittes utsagn viser at hun oppfatter at mediene har en innvirkning på henne. Hun har gitt uttrykk for at hun tar avstand fra terroristbildet av

muslimer, men hun tror likevel at mediefremstillingen kan begrense muslimers handlingsrom. Dette viser flere sider ved Birgittes narrative fremstilling av seg selv: på den ene siden tar hun avstand fra en historie som fortelles om muslimer, nemlig terroristbildet, men på den andre siden mener hun at hun formes noe av de historiene som fortelles – og at de fører til at hun som muslim må opptre mer forsiktig, må ”passe seg”. Hun mener også at hun som muslim må prestere mer for å bli vurdert som likeverdig med ikke-muslimer. Ut fra dette kan vi si at Birgitte gjennom å ignorere ”terroristbildet” av muslimer skaper sin egen historie eller narrativ, men at hun vurderer sin egen situasjon og sitt handlingsrom som styrt av andres evalueringer av henne som muslim. Hennes forhandling om identitet består i dette tilfellet av å ta avstand fra det stereotype bildet av muslimer, men hun blir likevel passiv gjennom å føle seg tvunget til å opptre forsiktig fordi hun er muslim.

Adrian mener at åtti prosent av mediedekningen av islam er negativ, og kommer inn på en episode hvor en politiker med innvandrerbakgrunn kommenterte at hver fjerde innvandrere får sosialstøtte. Han argumenterer mot denne artikkelen ved komme inn på hvordan han og en kamerat har diskutert hvordan pakistanere i Norge og verden for øvrig er veldig suksessrike og store ressurser i samfunnet:

Og da diskuterte vi over telefon hvor bra pakistanere og muslimer gjør det i det norske samfunnet, de har høye stillinger i de store eminente selskapene i Norge og i utlandet. Den første utlendingen som var leder for NASA var pakistaner og muslim – men det er ingen som har hørt om han (4:6:25-29).

Adrian argumenterer her mot det negative bildet som tegnes av muslimer og innvandrere i samfunnet, gjennom å vise til eksempler hvor muslimer gjør det skarpt. Historien om innvandrere på sosialstønad går ikke inn hos han, fordi både han og kameraten er enige om at muslimer, og da spesielt pakistanere, stort sett er fremgangsrike og ressurssterke. Denne argumentasjonen kan betraktes som en rasjonell diskusjon med mediebildet han presenteres for. Han ser hva avisene skriver, og sier seg uenig gjennom å gi eksempler på det motsatte. Adrian avviser, som Per, at feilaktive medieoppslag om islam gjør han sint:

Ja vel, om det er tull eller feil, eller at de ikke viser hele historien din – ja, jeg blir irritert, det ville nesten alle blitt, man føler at, ”ah, dette er jo ikke riktig”. Men, et sinne, ”åh, dette er feil, dette skal vi gjøre noe med, brenne, slå, plyndre, lage riots” – den får jeg ikke opp. Jeg vil gjerne bidra til å få den riktige sannheten, eller få hele konteksten frem, hele settingen og ikke bare en del. Jeg får den kicken, men jeg får ikke den ”åh, nå koker det over, nå..!” Den får jeg ikke (4:7-8:34-1).

Adrian identifiserer seg ikke med voldelige demonstranter som protesterer på for eksempel karikaturtegningene. Han sier at han blir irritert når islam fremstilles feil, men han protesterer

på dette på en annen måte enn med høye rop og protestmarsjer. Adrian gir uttrykk for at hvis man bare blir konfrontert med en side av saken, vil man kanskje reagere i større grad:

Og det er sånn terrorister blir til, tror jeg, at de sitter inne i et rom og bare får en side av historien, for eksempel: ”Amerikanerne, de gjør mye dritt mot oss, nå må vi slå tilbake – du må tenke på familien, du må tenke på – bla bla...” (4:8:16-18)

Årsaken til at Adrian unngår dette hatet og sinnet, mener han er at han tar høyere utdanning. Han plasserer seg i en annen kategori enn terrorister, og bruker en annen strategi enn vold for å bekjempe det han oppfatter som et feilaktig mediebilde av islam – nemlig kunnskap. Dette vil jeg komme tilbake til i neste underkapittel.

Adrian forteller også om muslimer han vet om eller har hørt om som har et problematisk forhold til sin muslimske eller pakistanske identitet:

Det er sikkert folk som føler en krise for: ”Oj, jeg er muslim”, de begynner å tvile; ”er jeg pakistaner? Nei, jeg blir bare norsk, jeg”. Så har man kuttet ned alle problemene, en kan godt praktisere islam, men en vil ikke gå ut og si at en er muslim. Det er faktisk folk som har byttet navnene sine til Per eller Ola eller Maria – til typiske norske navn (...) Og da får du identitetskrise og problemer, og du får et samfunn der folk er veldig usikre på seg selv (4:11:21.33).

Adrian gir uttrykk for at det finnes muslimer som kan bli påvirket av det negative mediebildet til å ta avstand fra en muslimsk identitet. I denne og i den forrige uttalelsen peker Adrian på to ulike konsekvenser av et negativt mediebilde: at muslimer kan reagere med vold og terrorisme og at de kan reagere med å ta avstand fra islam. Han understreker for øvrig at dette ikke noe han identifiserer seg med.

Espen mener at enkelte av de muslimene han kjenner reagerer negativt på mediedebatten rundt islam: ”De er ikke så positivt innstilt til det hele, de ser litt mistenksomt på den norske sida, liksom: *Hvis de ser sånn på oss, ser vi sånn på dem også*. Så de er litt mistenksomme” (5:4:31-32). Espen selv gir ikke inntrykk av å bli påvirket av en negativ vinkling av islam i mediene, men som tidligere nevnt virker det som om det for Espen er viktig å fremstå som godt integrert og positivt innstilt til det norske samfunnet. Han distanserer seg flere ganger fra kompisene fra Irak som er negative mot folk, medier og system. Som vi husker vil han gjerne fortelle om kulturen sin, for å gi et bedre inntrykk av islam og muslimer. For meg fremstår dette som et ønske om å fortelle en annen historie enn den han oppfatter blir fortalt om muslimer og innvandrere. Det bør nevnes at denne historien skiller seg fra historien Adrian forteller, som handler om hvordan muslimer er dyktige og fremgangsrike – Espen ønsker å

fortelle at innvandrere og muslimer ikke tror at alle nordmenn er rasister, og at han føler seg velkommen i Norge. Disse forskjellene handler sannsynligvis om at Espen har vært her i seks år, og Adrian hele livet.

Som vi kan se fra tekstutdragene reagerer informantene på mediebildet av islam på forskjellige måter. Espen tror at et negativt mediebilde kan føre til at enkelte muslimer blir mistenksomme mot mediene og ikke-muslimske nordmenn. Kari vektlegger at et negativt bilde av islam fører til at folk hun møter er mer pågående og ofte spør henne ut om islam. Hun kommer også inn på hvordan hun av og til utfører handlinger fordi hun ønsker å vise at muslimer kan delta i samfunnet på lik linje med andre. Birgitte forteller at hun av og til føler at hun må opptre mer forsiktig fordi hun er muslim, men hun sier også at hun tar avstand fra mediens reportasjer om terrorisme. Både Per og Adrian vektlegger at de ikke blir sinte eller føler "hat" når de oppfatter at islam og muslimer blir fremstilt feilaktig i mediene. De distanserer seg begge fra voldelige reaksjoner på et negativt mediebilde av islam, og forteller slik en annen historie enn den de får presentert i mediene. Det virker som om det er viktig for begge to å understreke at de ikke er voldelig orientert. Kanskje kan intervjusituasjonen være en arena for å fortelle en annen historie enn den de oppfatter at gjengis i mediene. Gjennom sine fortellinger om seg selv, fortalt til meg som skal skrive master om unge muslimer, får de formidlet et bilde av fredelige muslimer som tar avstand til voldelige handlinger. Dette står i motsetning til det forvrengte bildet av voldelige muslimer som deltar i brenning av flagg og bombing av ambassader (som Adrian refererte til).

Slik jeg ser det, er informantenes reaksjoner aktive måter å forhandle med det de oppfatter som et forvrengt mediebilde. Samtlige formidler at det finnes et negativt mediebilde av islam og muslimer, og de argumenterer med dette på ulike måter. Med Ricoeurs termer vil jeg si at informantene mine i møtet med meg ser ut til å forhandle om sin egen idem-identitet som unge muslimer i Norge – for den de finner i mediene stemmer jo tydeligvis ikke. Gjennom å fortelle sin historie til meg, forteller de også noe om hva det er å være muslim i Norge. Slik skisserer de opp en idem-identitet, et bilde av unge muslimer som reflekterte og fredelige som fungerer som et alternativ til det de oppfatter som feilaktige stereotyper i mediene. Intervjusituasjonen kan tenkes å være en plattform hvor de kan fortelle disse historiene uforstyrret.

Informantene mine reagerer altså på mediene. Men er det slik at de blir påvirket av mediens fremstilling av islam? Medieviteren Stewart Hoover mener, som vi husker fra teorikapittelet,

at mediene ikke kan påvirke enkeltindividet til å tenke grunnleggende annerledes om samfunnet rundt seg eller om seg selv. Han ønsker i stedet å se på hvordan mediens publikum skaper mening ut av det mediene formidler. Det er tydelig at mine informanter berøres av mediens fremstilling av islam, men med Hoover kan vi si at det ikke er snakk om en ensidig påvirkning. De forhandler kontinuerlig med fremstillingen de møter i TV, aviser og på nett, enten det er gjennom direkte argumentasjon eller gjennom å utføre handlinger for å skape et nytt bilde. Mediefremstillingen av islam er ikke en fremstilling de aksepterer og slik blir påvirket av – det er en fremstilling de forhandler med. I de følgende underkapitlene vil jeg komme nærmere inn på hvilke strategier informantene har for denne forhandlingen, og hvordan dette forholder seg til deres identitetskonstruksjon.

#### **6.4 Kunnskap som forhandlingsstrategi**

Informantene mine ser alle på det norske mediebildet av islam som negativt vinklet, men de har forskjellige strategier for å håndtere dette. Den strategien som kanskje er mest iøynefallende og som på ulike måter går igjen hos samtlige informanter, er en vektlegging av kunnskap om islam som motpol mot det de oppfatter som negative representasjoner av islam. Kunnskapsstrategien blir omtalt av Mona Abdel-Fadil i *Truede identiteter – identitetsarbeid blant unge muslimer i Norge* (2005), og er basert på teori fra Sissel Østberg og Christine Jacobsen. Abdel-Fadil omtaler strategien som ”å studere og spre ekte islam” (Abdel-Fadil 2005:102), og dette sammenfaller med hvordan mine informanter forteller at de selv føler et ansvar for å spre kunnskap om hva islam egentlig er. Hvordan de velger å spre denne kunnskapen foregår for øvrig på ulike sett.

Kari bruker kunnskap om seg selv som strategi for å jobbe mot fordommer hun oppfatter hos folk hun omgås med. Hun utfører handlinger hun mener er viktige for at folk skal respektere henne: som når hun ble med på tur selv om hun kanskje ikke hadde så veldig lyst. Jeg oppfatter likevel ikke at Kari er spesielt opptatt av å formidle kunnskap om hvordan islam er, det er ikke hennes hovedanliggende. Hun vil ikke sitte og forklare seg hele tiden, hun vil bli akseptert som den hun er, både pakistaner, norsk og muslim. Når hun forteller om hvordan folk ofte spør henne om ting relatert til islam, kommer hun også inn på at dette kan bli litt mye av og til:

Som regel gjør det ingenting, men det er noen ganger, når du på hver fest ender opp med å bare prate om det, så tenker jeg kanskje at jeg skulle ønske det ikke var så stor del av meg, jeg skulle ønske det ikke var så mye oppstyr om det i media. Folk har veldig behov for å prate om det (1:8:19-23).

Selv om Kari uttrykker at hun er litt lei av å snakke om islam, gjør hun samtidig sitt for å formidle kunnskap om islam. Hun deltar i informasjonsarbeid om islam gjennom den lokale moskeen, og forteller: ”Moskeen har foredrag hvor det kommer konfirmantungdommer, og da er det studenter fra NTNU som holder disse foredragene” (1:4-5). Hun deltar altså aktivt i kunnskapsformidling, men dette er ikke noe som fremstår som spesielt viktig for henne – i hvert fall ikke hvis vi sammenligner det med hvordan de to mennene fra Pakistan vektlegger verdien av kunnskap.

Når Per definerer mediebildet av islam som negativt ladet, kommer han inn på konsekvenser av dette mediebildet. Han forteller at han og kompisene ofte diskuterer nyheter som gjelder muslimer eller islam, og at de prøver å finne ut av ”hva som er riktig”:

For altså – ja, jeg vil ikke si det er en fordel, da – men noe godt som kommer ut av det her, er faktisk at mange unge muslimer som leser de feilaktige tingene om islam via media, de får faktisk lyst til å granske sin egen religion, enda mer enn før. For nå vil de virkelig komme til bunns i dette og finne ut av det – altså, de vet jo at mediebildet ikke er sant, men de vet kanskje heller ikke hva som ER sant. Så de vil lete, lete, lete til de finner de riktige svarene (2:6:4-8).

Når Per vektlegger ”de riktige svarene” på denne måten, sier det noe om den normative dimensjonen han finner i islam. Det finnes noe som er riktig og det finnes noe som er galt. Versjonen av islam som fremstilles i mediene er feilaktig og må korrigeres. Pers ønske om å finne ”de riktige svarene” kan sees som et normativt uttrykk, det vitner om at han har tilhørighet til et normativt fellesskap. Slik fremstår også kunnskapsfokuset som et uttrykk for en idem-identitet hos Per: hans tilhørighet til et normativt fellesskap forsterkes når han ønsker å søke etter det som er riktig for denne gruppen.

Det blir altså viktig å finne de riktige svarene og å avdekke hvordan det som står om islam i mediene ikke er sant. På den ene siden er det viktig for en selv som muslim å ha riktig kjennskap til sin egen religion for å kunne stole på seg selv som muslim. På denne andre siden skisserer Per opp viktigheten av å informere om islam i offentligheten, til ikke-muslimer – og også dette må foregå på riktig måte og med riktig innsikt. I hans hjemland Pakistan har de lærde som tar seg av dette, men Per mener det er en mangel på kompetente folk på dette området i Norge:

Så, folk blir kalt inn til debatter, men de som blir kalt inn er ikke akkurat de mest kunnskapsrike innenfor islam. Kanskje de har tilhørt muslimske organisasjoner, som jeg har, men det betyr ikke at de kan svare for seg. Man bør jo ha mest mulig kunnskap, og så, hvis man er klar for det, gå ut i media. Hvis jeg hadde hatt veldig mye kunnskap, så ville jeg i alle fall ha prøvd. Og hvis jeg vet at det blir sagt

noe feil, og jeg absolutt vet hva som er riktig, kan referere og alt sammen, så ville jeg gått ut og gjort det. For noen ganger er det propaganda, at feil folk blir henta fram i lyset. Husker du Shabana Rehman?<sup>8</sup> Ikke for å snakke stygt, men hun har ikke nok kunnskap om islam, og det var en islamsk debatt, og hun ble kalt inn (...) Det er egentlig litt propaganda å få henne til å stille på en debatt om Koranen og islam – hun sa det jo selv også, hun vet ikke nok – så av og til så er det ikke de helt rette som kommer frem (2:11-12).

Media svikter altså også når de inviterer muslimer til å forklare islam, fordi de inviterer feil type muslimer som ikke kan gi det korrekte bildet av islam. Også dette peker mot islams normative dimensjon; det finnes en riktig utgave og det finnes en misforstått utgave. Rehman, som Per refererer til, er ikke i stand til å presentere islam på en riktig måte. Når han beskriver bruken av Rehman i islamdebatter som ”propaganda”, kan det peke mot at han har inntrykk av at mediene bevisst fremstiller islam feilaktig. Per ser altså flere utfordringer knyttet til kunnskap om islam: muslimer mangler kunnskap, ikke-muslimer mangler kunnskap og mediene skaper bevisst et feilaktig bilde av islam.

Adrian gir også klart uttrykk for at han mener kunnskap om islam er essensielt – og ikke bare om islam, men kunnskap generelt: ”For den første tingen som blir sagt i islam er: Få deg kunnskap, uansett hva det er, om det er akademisk kunnskap, naturvitenskap, hva det enn er” (4:8:4-5). Han mener også at kunnskap er en nøkkel til å forstå hverandre på tvers av kulturer:

Kunnskap – det er det første man trenger for å lage broer mellom muslimer og ikke-muslimer, mellom afrikanere og asiater, mellom europeere og amerikanere – det er kunnskap. Det er den broen der som er nesten alfa og omega i første omgang. Å få forståelse: Hva er det, hva skjer på andre sida? Og da kommer vi til integrering og alle disse spørsmålene her (...) Den første ideen er å ha kunnskap og forståelse for – ikke bare for andre kulturer, men også for sin egen religion og kultur (4:8:24-30).

Adrian er som vi husker opptatt av å være åpen om sin muslimske tilhørighet, noe som også vitner om et fokus på kunnskap. Slik jeg forstår han er han, når han forteller at han er muslim, med på å ”ufarliggjøre” islam. Kunnskap om hverandre gir forståelse. Adrian peker også på at Norge er et flerkulturelt samfunn, hvor det bor mennesker med ulike religioner og livssyn, og mener at dette får konsekvenser for hvordan vi forholder oss til hverandre:

... Og da er du liksom dømt til å møte en person som er muslim, og da er du dømt til å begynne å få litt forståelse for hva denne personen gjør for noe, hva han tror på (...) Du får basicen. Og uansett hvilken religion det er, om det er islam, kristendom, buddhisme, hinduisme, hva det enn er, så vil du få en

---

<sup>8</sup> Shabana Rehman er standup-komiker og spaltist, født i Pakistan og oppvokst i Norge. Hun er kjent for å være svært frittalende, og hennes kanskje mest kjente stunt var da hun fysisk løftet mulla Krekar i 2004.



god... du vil komme frem til at det kanskje er en grei religion, egentlig. Kanskje ikke den rette for deg, men det er et annet spørsmål (4:12:33-40).

Et flerkulturelt samfunn vil føre til møter mellom mennesker som ikke ellers ville møttes, mener Adrian, og tror dette vil føre til mer forståelse mellom ulike kulturer og religioner. Det flerkulturelle i seg selv er altså en plattform for forståelse og utveksling av kunnskap. Adrian vektlegger også at muslimer selv er nødt til å skaffe seg denne kunnskapen, og til å dele den med både andre muslimer og ikke-muslimer. Han gir eksempler på hvordan Muslimske Studentsamfunn i Oslo arrangerer åpne møter:

Det er kunnskapsseminarer, hvor de inviterer både muslimer og ikke-muslimer, og der de tar opp for eksempel islam i Norge, eller media i Norge versus islam – sånne ting. Det er et veldig bra tiltak for å spre kunnskap, eller samle sammen folk: for hvis du møter en person som ikke er muslim, da vil du få kontakt med denne personen og gi fra deg kunnskap, og du vil få kunnskap om han (4:15:18-23).

Det er altså viktig å spre kunnskap om islam, og muslimer i Norge har ansvar for å gjøre dette. Samtidig er Adrian skeptisk til enkelte av muslimene som uttaler seg i offentligheten. Abid Raja<sup>9</sup> er et navn som kommer opp flere ganger, og Adrian mener at han har vikarierende motiver for å engasjere seg i islamdebatten:

Ikke at han er politiker av yrke, men han er jo politiker også, måten han tenker på – og det har han egentlig alltid vært. Abid Raja er jo, Gud velsigne han, han er en veldig smart person, det er ikke noe spørsmål om det, men jeg setter et lite spørsmålstegn ved hvordan han utfører det, de tiltakene han gjør – hvordan han bruker mediene til sine personal issues, altså – han er litt PR-kåt kanskje (4:16:36-41).

Det er altså ikke hvem som helst som bør uttale seg til mediene om islam. Dette samsvarer med Pers kritikk av Shabana Rehman, som også har uttalt seg uten å ha den kunnskapen han mener er nødvendig. Adrian mener at det kan være skremmende fordi man som muslimsk minoritet som uttaler seg står ganske alene, og at når man først uttaler seg får det man sier ekstra tyngde: ”For da får du bare en side, du får den: ”Åh, den personen er muslim selv, og går ut i artikler” – og da blir det veldig convincing” (4:5:15-16). Det er altså nødvendig med inngående kunnskap før man uttaler seg. Det ser ut som om Adrian er bekymret for at hvis for eksempel Abid Raja eller Shabana Rehman uttaler seg som muslimer, vil man anta at det de sier gjelder for all muslimer. Dette fremstår som en formidling av en idem-identitet Adrian ikke kan stå inne for.

---

<sup>9</sup> Abid Raja er født i Norge og har røtter fra Pakistan. Han er utdannet advokat, aktiv i partiet Venstre og har vært engasjert i World Islamic Mission, Norges største muslimske menighet. Raja er en kjent samfunnsdebattant, engasjert i temaer som innvandring og integrering.

Birgitte gir også uttrykk for at kunnskap om islam er viktig, og dette kommer hun inn på i forbindelse med det hun mener er et negativt mediebilde av islam: ”Kvinner blir ikke undertrykt i islam, men greia er muslimer – for å si det rett ut – det er ikke så ofte vi har kunnskap nok til å forsvare oss” (3:6:2-4). Hun oppgir sin manglende kunnskap som grunn til at hun selv ikke er aktivt ute i media: ”Hvis du tenker på hvorfor jeg ikke har gått frem, så er det mest fordi jeg føler at jeg ikke har kunnskap nok til å kunne omtale det, rette det opp så bra at de blir stille” (3:8:3-5). Birgitte mener at det negative mediebildet kan føre til at muslimer går inn for å få mer kunnskap om islam: ”... Det får oss til å jobbe for å presentere det riktige. Jeg tror det er det eneste positive som kommer ut av det, at vi faktisk gir de andre en mulighet til å få kunnskaper om det” (3:8:36-39). Birgitte nevner også at hun synes det er bra med de organisasjonene som arrangerer møter for å presentere ”hvordan det virkelig er i Koranen”. Hun sier også at hun synes at Norge har utviklet seg ganske bra, og at man får kunnskap om forskjellige religioner gjennom skolen: ”Ikke bare islam, men også andre, blant annet fordi vi allerede i tidlig alder får livssyn [på skolen] og blander islam inn i undervisninga” (3:9:20-21). Avslutningsvis sier Birgitte at kunnskap vil hjelpe mye i forhold til integrering og aksept av muslimer:

Men i det hele tatt tror jeg det dreier seg om kunnskap, hvis det er noe som kunne blitt gjort med det er det kunnskap. Man kan få til seminarer og sånne ting – men det er jo det med at det ikke er så veldig interessant for andre enn muslimer å bli med på det, og greia er at det egentlig burde blitt presentert for andre enn muslimer – eller muslimer og de andre. For jeg synes også at ganske mange muslimer ikke har kunnskap nok til å forsvare seg selv, og når vi ikke klarer det ordentlig, så blir det bare liggende – og neste gang det blir tatt opp, kommer det samme emnet opp igjen, og vi kommer liksom aldri videre (3:13:19-23).

Også Espen kommer inn på hvordan manglende kunnskap hos han selv er en begrensing når han møter folk som spør han om islam. Som vi husker fortalte Espen at han ofte får spørsmål som angår islam når han er på fest, og da svarer han så godt han kan. Hvis det er noe han ikke vet, avviser han å svare: ”Jeg kan ikke dette selv, dette kan jeg ikke svare på, jeg er ikke kvalifisert. Så det blir sikkert feil hvis jeg svarer” (5:10:22-23). Han sier også at han ønsker å finne de riktige svarene, men det er ikke alltid han lykkes: ”Så jeg tenker at jeg skal spørre de folkene jeg vet er gode muslimer, som har god peiling på det her, og så går det et par dager – og så glemmer jeg det som regel [ler]” (5:10:28-30). Han understreker at de fleste muslimer kun vet det de selv har erfart: ”Ikke alle muslimer er uteksaminerte masterstudenter i teologi: vi vet bare det vi har sett og opplevd der vi kommer fra” (5:10:34-35).

Informantene fokuserer på verdien av kunnskap når de snakker om utfordringer knyttet til det å være muslim i Norge. Den eneste av informantene som uttrykker at denne kunnskapsformidlingen kan være problematisk, er Kari. Hun nevner at folk ofte spør henne om islam på fester, og ønsker av og til at det ”ikke er så stor del av meg”, som hun sier. Christine M. Jacobsen kommer også inn på denne problematikken i *Tilhørighetens mange former* (2002), noe Mona Abdel-Fadil diskuterer videre i *Truede identiteter – identitetsarbeid blant unge muslimer* (2005). Det fremstår som slitsomt å bli beskyldt for å forsvare handlinger til for eksempel terrorister, som informantene ikke føler de har noen tilknytning til (Abdel-Fadil 2005:101). Det er nok noe av dette Karis utsagn peker mot, når hun gir uttrykk for at hun er lei av å snakke om islam.

Espen, Birgitte, Per og Adrian sier at de ikke vet nok om islam, men at de ønsker å søke mer kunnskap. De ser det som problematisk at muslimer ikke vet nok om islam til ”å forsvare seg selv”, som Birgitte sier. Både Birgitte og Per trekker fram at det de ser på som et negativt mediebilde av islam faktisk kan være et insentiv for muslimer til å finne ut mer om islam. Det finnes altså en positiv effekt av de negative fremstillingene av muslimer, nemlig en kunnskapstørst hos den enkelte muslim.

Det er rimelig å anta at informantenes vektlegging av kunnskap ikke bare har sammenheng med at de ønsker å konkurrere med det de oppfatter som en feilaktig presentasjon av islam i mediene. Islam har også en tung kunnskapstradisjon, først og fremst knyttet til muslimenes hellige bok Koranen, samt fortolkninger rundt denne, som fortellinger om profeten Muhammad i hadithene (Vogt, 2005:31, 34, 48, 56) Det kan virke som om mine informanter er del av en ”kunnskapsdiskurs” innenfor islam, når de i så stor grad vektlegger viktigheten av å søke kunnskap. Per og Adrians gjentatte understrekinger av kunnskapsfokuset innenfor islam, kan vitne om at dette er noe som diskuteres i det muslimske fellesskapet de er en del av, og at det her eksisterer en enighet om at kunnskap er viktig. Hvis det er tilfelle, kan vi anta at når informantene snakker om kunnskap, snakker de seg også inn i en gruppetilhørighet. Å være muslim handler også om å spre kunnskap om islam, og når ungdommene vektlegger kunnskapsfokuset, kan de sies å utføre en identitetshandling gjennom å formidle verdier som er viktige for den gruppen de tilhører. Kunnskap ser ut til å være en verdi innenfor den gruppen med muslimer de relaterer til. Det å fortelle om islam blir slik også normativt, det er noe den gode muslimen bør gjøre. Det å vektlegge at kunnskap om islam er viktig, kan slik sies å være med på å styrke idem-identiteten til informantene mine, fordi de da deltar i et

normativt fellesskap. Det å fortelle meg at kunnskap er viktig innenfor islam, er også en fortelling om deres egen tilhørighet til en normativ gruppe.

## 6.5 Om å være muslim på egne premisser

Et poeng flere av informantene kommer inn på er at de ønsker å være muslim fordi de selv vil det, på sin egen måte. Dette kommer frem på ulike måter, og det handler om at de ikke vil at mediene, foreldre eller andre muslimer skal påvirke deres måte å være muslim på, ei heller ikke-muslimer. De vil rett og slett være muslim på egne premisser. Jeg mener dette kan være et uttrykk for en styrking av deres ipse-identitet, at de når de er muslim på sin egen måte også viser hvem de er *i seg selv*.

Kari er den informanten som i størst grad uttrykker at dette er en utfordring, og det er i all hovedsak hennes fremstilling som vil være fokusområde i dette underkapittelet. Men før jeg kommer inn på Karis presentasjon, vil jeg beskrive hvordan de andre informantene forholder seg til dette temaet. Per, den ene av de to mannlige informantene fra Pakistan, sier ingenting eksplisitt om dette forholdet, følgelig vil jeg ikke nevne han i dette underkapittelet. Espen, som ikke er født i Norge, men har bodd her i seks år, gir heller ikke uttrykk for at dette er noe som er viktig for han. Som vi husker har Espen gjentatte ganger understreket at han oppfatter seg selv som åpen og integrert, og mener at nordmenn har tatt godt i mot han. Når Espen fremstår på denne måten, er det kanskje ikke plass for å være ”muslim på egne premisser”. Å stille kravet om å være muslim på egne premisser kolliderer med hans egen historie om en godt integrert muslim i et samfunn han blir inkludert i. Hvis han skulle stille dette kravet, ville det implisert at han mente at nordmenn ikke tillater at han er muslim på egne premisser.

Birgitte argumenterer mot de negative bildene av islam som presenteres i mediene gjennom å presentere Koranen slik hun forstår den:

Det står at menn skal forsørge damene, kona si. Hvis kvinnen har jobb ved siden av, og det kan hun ha, utdanning er veldig bra innenfor islam – de pengene hun tjener da kan hun bruke akkurat som hun vil (...) Og der ser jeg ikke helt at kvinnene er undertrykt, men det legges fram som om kvinnen ikke får lov til å arbeide eller ta utdanning, at kvinnen er undertrykt i islam – ingen steder i Koranen står det at det ikke er lov (3:6:4-14).

Slik jeg forstår det, skaper Birgitte her rom for å være muslim på egne premisser, gjennom å ta avstand fra et negativt mediebilde. Hun skisserer opp sitt eget bilde av islam, hvor hennes tolkning og forståelse av Koranen gir mer rom til kvinner enn det hun oppfatter som den

generelle forståelsen av islam. Birgitte trekker også frem hvordan hennes venninner som bruker hijab gjør det på sin egen måte:

... for eksempel venninna mi, hun har begynt med hijab nå. Hun prøver å få det til ikke å virke som et kjedelig plagg på seg selv, sånn at hun faktisk får lyst til å bruke det, blant annet fordi hun matcher farger, sånne ting – sånn at hun føler seg bra i det og ikke er en sånn fattig dame som er redd for alle, liksom (3:10:29-33).

Her ser vi at Birgittes venner også forhandler med andres oppfatninger av dem selv. For Birgittes venninne er det viktig å ikke fremstå som en ”fattig, redd dame”. Hun er muslim og bruker hijab på egne premisser, gjennom å bruke hijaben som en del av et antrekk og matche farger. Dette kan vise til hvordan en kvinnelig muslim bruker hijaben som et uttrykk for hvem hun selv vil være, og følgelig mener jeg det kan være uttrykk for en ipse-identitet. Hvordan vi kler oss sier noe om hvem vi er, og selv om det å bruke hijab sier noe om en tilhørighet til et normativt fellesskap, nemlig islam, vil det å bruke hijaben som en del av et antrekk, noe estetisk, formidle at denne kvinnen skiller seg ut fra andre. Jeg mener at å pynte seg med hijab kan være en styrking av ipse-identiteten.

Adrian tar avstand fra å handle på grunnlag av mediene, han hevder å handle på egne premisser. Han vil ikke godta at de tingene han gjør som muslim er en konsekvens av mediebildet av islam:

De handlinger jeg gjør, det er ikke fordi jeg blir irritert, det er mer fordi jeg har lyst til å gjøre det (...) I første omgang så er jeg muslim. Og så, om jeg er norskpakistaner, pakistaner, nordmann – det kommer etterpå. Og det vil ikke påvirke min, det jeg leser vil ikke gå ut over min – ja, kanskje jeg blir en bedre muslim etter hvert, men det er fordi jeg innser ting, det vil ikke være på grunn av mediene, nei (...) For det er noen sånne folk også, ser du, de sier: ”Media gjør sånn og sånn mot oss muslimer, derfor skal vi gå ut og vise at vi er muslimer”, bare fordi media gjør det. Jeg prøver å ikke havne i samme fella som de. Jeg vil heller at jeg selv skal ha lyst til å gjøre det, jeg vil selv få vite ting gjennom mine kilder (...) Men jeg vil ikke at mediene skal være utløsende for at jeg skal gå frem og si: hei! Jeg er muslim! (4:14:10-11, 15-26)

Adrian vil være muslim på egne premisser, ikke fordi mediene tvinger han til å ta standpunkt. Han forteller om enkelte muslimer som vil ”vise at de er muslimer”, som en motpol til det negative mediebildet. Dette er noe Adrian ikke vil være med på, han vil gjøre de riktige handlingene fordi han selv har lyst til det. Samtidig har han tidligere understreket hvor viktig det er å spre kunnskap om islam, for å motarbeide det negative bildet av islam. Denne spredningen av kunnskap blir ikke av Adrian definert som en handling han gjør som

konsekvens av mediernes fremstilling av islam. Han ser på seg selv som en selvstendig aktør som handler på egne premisser. Slik jeg ser det, viser dette også til en ipse-identitet hos Adrian. Å ta disse valgene selv vil være en styrking av en religiøs identitet som en ipse-identitet: Adrian vil ikke være muslim som konsekvens av andres vurderinger av han, han vil være det fordi han selv vil. Dette sier noe om en trygghet på tilhørighet til islam, på Adrians egne premisser. Slik mener jeg at disse valgene viser til Adrians ipse-identitet.

Kari er som nevnt den informanten som i størst grad problematiserer utfordringene rundt å være muslim på egne premisser. Hun kommer inn på hvordan hun mener at måten andre ser på henne gjør henne mer bevisst på seg selv som muslim:

Jeg føler at jeg må være en veldig god muslim og opprettholde den fasaden fordi alle andre følger med, kanskje. For hvis jeg drar på en fest og velger: ”Oj, i dag har jeg lyst til å prøve alkohol”, så tenker de at ”Åh, hun er jo skikkelig hyklerisk, for muslimer skal jo ikke drikke, de skal ikke være sånn og sånn – men det gjør hun”. Da føler jeg at jeg viser et veldig dårlig bilde av meg selv som muslim. Så sånn sett kan jeg føle at det påvirker meg veldig mye. Det er litt rart å si det, men hvis jeg først skulle ha prøvd noe jeg ikke har gjort, som for eksempel å drikke alkohol, så ville jeg kanskje gjort det med mine muslimske venner – det er jo veldig rart, jeg ville ikke gjort det sammen med ikke-muslimer selv om det nesten ville vært mer naturlig (1:9:2-10).

Dette peker på at Kari oppfatter at ikke-muslimer har en bestemt oppfatning av hvordan muslimer er eller skal være. De skal for eksempel ikke drikke alkohol. Dette gjør at Kari ikke ville turt å drikke alkohol sammen med ikke-muslimer, fordi hun mener de ville dømt henne som hyklerisk. Hun lar seg styre av ikke-muslimers forståelse av muslimer og ønsker ikke å fremstå som hyklerisk, dermed begrenses handlingsrommet hennes. Som vi husker har Kari også blitt med på turer for å vise at muslimske jenter kan delta i aktiviteter, selv om hun egentlig ikke har hatt lyst. Selv om Kari uttrykker irritasjon over dette forholdet, fremstår hun som en passiv aktør i enkelte deler av sin egen historie. Andres forventninger til henne styrer hvordan hun handler i bestemte situasjoner.

Kari tror at hvis det ikke hadde vært så mye omtale av muslimer i mediene, ville hun i enkelte situasjoner ha handlet annerledes enn hun gjør nå. Spørsmålene hun får om islam får henne til å tenke gjennom hvordan hun oppfattes: ”Man får de spørsmålene også; ”Hvorfor går du sånn hvis du er muslim?” Du får masse, masse spørsmål, som hele tiden gjør deg bevisst på hvordan du må være” (1:9:16-18). Kari forteller også om kollegaen hennes som gav uttrykk for at hun ikke syntes Kari var hyklerisk, fordi Kari oppførte seg som en bra muslim:

Hun sa faktisk en gang at hun syntes det var stilig at jeg ikke var hykler, ikke sant, at jeg ikke oppførte meg på én måte men fortsatt gikk og tviholdt på identiteten min som muslim (...) Men saken er at det gjør meg så sint, fordi jeg tenker at – hun som ikke-muslim kan jo ikke begynne å dømme meg! (...) Da blir jeg sånn; ”jeg skjønner ikke hvorfor du skulle ha noen meninger om det i det hele tatt” – men det blir jo sånn, når du ser mye om det i media og rundt seg, danner man seg kanskje meninger om hvordan de menneskene skal være. Og når de ikke er sånn som de oppfatter dem, blir de sånn: ”Ja, men hun kan ikke være noen god muslim, for hun er ikke sånn som dem...” (1:11:6-7,13-14,22-26)

Kari viser irritasjon over å bli kategorisert og dømt på grunnlag av ikke-muslimers generelle oppfatning av muslimer. Men det er ikke bare ikke-muslimer som stiller spørsmål ved hennes handlinger – Kari mener at også muslimer kategoriserer og i noen tilfeller fordømmer hennes handlinger:

Når jeg er med pakistanere og muslimer, så er det viktig for meg å vise at jeg kan være norsk, jeg kan ha min norske identitet og samtidig være pakistaner og muslim. Det er mange, og da mener jeg pakistanere og muslimer, som har trodd at ”Nei, hun kan ikke være noen god muslim, for hun er jo veldig norsk av seg”, ikke sant? Spesielt gutter tror det. Det var en som sa til meg at fordi jeg går i trange bukser, så kunne jeg ikke være en god muslim, og vi hadde en veldig stor diskusjon på det. Han sa veldig mange ting som var veldig sårende, så jeg bare gikk derfra, men vennene mine sa til han etterpå: ”Jeg vet ikke om du er klar over det, men hun er en sånn person som ber fem ganger daglig, hun leser i Koranen daglig...” Jeg følte ikke at jeg trengte å spesifisere det for han, for det er min religion, jeg trenger ikke bevise noe for han. Men sånne oppfatninger kan de ha: det å uttrykke at man kan være litt norsk, kan innebære at folk tror du er bare norsk (1:12-13).

Kari møter fordommer også innad i det muslimske miljøet, og diskusjonene hun kommer opp i her kan også si noe om hvordan hun forhandler om identitet. Hun bruker ikke hijab selv og går i vestlige klær, noe som kanskje kan knyttes til hennes ønske om å formidle at muslimske jenter selv kan velge hva de vil gjøre – og dette må hun ofte forsvare i møte med andre muslimer, spesielt gutter. Kari understreker likevel at hun ikke føler at hun må bevise noe for andre, for; ”det er min religion”. Selv om hun oppfatter at muslimske gutter generelt har problemer med at hun er ”så norsk av seg”, gir hun ikke inntrykk av at disse vurderingene påvirker henne i like stor grad som vurderingene fra ikke-muslimer, i alle fall ikke handlingsmessig. Kari går i vestlige klær og uten hijab selv om hun får kritiske kommentarer fra andre muslimer. Hun gir uttrykk for at når hun ber flere ganger om dagen og leser Koranen, kan ikke andre muslimer dømme henne ut fra klesdrakt og ”norskhet”. Det virker som om det er lettere for Kari å møte kritikken fra andre muslimer enn fra ikke-muslimer, i alle fall når det kommer til konsekvenser for handlingsrom. Hun fortsetter å være både norsk, pakistaner og muslim.

Kari forteller også om en episode fra barneskolen, hvor hun i gymtimen nektet å danse med guttene, fordi læreren hun hadde i morsmålsundervisning hadde sagt at man ikke skal ha kontakt med gutter. Hun fikk melding med hjem, hvorpå foreldrenes sa at selvfølgelig kunne hun danse med gutter i gymtimen. Et års tid senere var klassen på skoletur, og da danset hun frivillig med en av guttene. Læreren hennes, som var den samme som hadde hatt henne i gymtimen, kommenterte dette og lurte på om hun kunne gjøre dette, siden hun var muslim? Kari reagerte med følgende kommentar: ”Ja, men jeg er ikke *så* muslim!” Dette kan si noe om at Kari føler at hun må forsvare seg som muslim, og hvis hun gjør noe som faller utenfor den rammen hun oppfatter at folk rundt henne setter opp, får hun spørsmål som skyver henne på plass igjen:

Til og med i dag føler jeg at jeg noen ganger, selv om jeg vet hvem jeg er og hva jeg vil, så har jeg lyst til å gjøre ting som ikke er innenfor rammene for hvem jeg har bestemt meg for å være. Men igjen, du kan ikke gå så mye utenfor rammen, for det er så mange som følger med hele tiden! Det er så mange som spør meg spørsmål som gjør meg flau – det gjelder vel egentlig alle, at den dagen du ikke oppfører deg som deg selv, så vil jo folk spørre deg om hvorfor du gjorde det. Men når folk stiller meg spørsmål så føles det et sånt ubehag som gjør at jeg ikke vil være utenfor den rammen. Jeg tenker: ”Nei, huff, jeg tør ikke”. Akkurat som da læreren min spurte om han gutten: Er jeg ikke muslim lenger da? Og det er sånne ting – dette skjedde i fjerdeklassen, det er over ti år siden, men jeg husker det fortsatt. Jeg tenker ofte på det (...), hvis det skjer noe, noe jeg tenker over, så er dette noe jeg tenker på, hvordan jeg egentlig følte det da (1:17:5-18).

Denne hendelsen fremstår som ganske dramatisk for Kari, siden hun fremdeles tenker på den og synes det er ubehagelig. Da Karis lærer kommenterte at hun som muslim danset med en gutt, oppfattet Kari at læreren satte spørsmålstegn ved Karis evne til ”å holde sitt ord”, altså ved kontinuiteten i hennes identitet som muslim. I Ricoeurs perspektiv er det å holde sitt ord over tid et viktig element i vår karakter, det vi ser på som unikt ved oss selv. Karis reaksjon var å spørre seg selv: ”Er jeg ikke muslim lenger, da?” Det kan virke som om disse tilbakemeldingene er dramatiske for Karis forståelse av seg selv som muslim, fordi hun endret oppfatning om seg selv og hva som var akseptert for henne. Selv om hendelsen fant sted når hun var ti år, ser hun tilbake på det og synes det er ubehagelig, nettopp fordi hun gikk bort fra sitt ord og forsvarte seg med: ”Jeg er ikke *så* muslim”. Slik jeg forstår det understreker denne hendelsen viktigheten av å stå ved sitt ord for å ta vare på identitet. Kari gikk et øyeblikk bort fra sin identitet som muslim, og minnes det fortsatt, over ti år etterpå, som en vond opplevelse.



En annen episode viser hvordan Kari oppfatter at rammen for hvordan hun kan være muslim er relativt liten. Hun holder på med lagidrett på fritiden, og en gang hun skulle spille en kamp hadde hun glemt t-skjorte til å ha under lagdrakten. For Kari hadde det vært viktig ikke å vise armene, og det at hun måtte spille kampen i en drakt uten ermer ble ubehagelig for henne, siden hun fikk kommentarer på det:

Og det var noen som var og så den kampen, og de ble sånn: ”Oh shit, hun hadde ikke på t-skjorte.” Det er sånne ting – skikkelig filleting – men det var så mange som kommenterte det, og jeg følte et plutselig ubehag fordi jeg egentlig skal ha lange ermer, men jeg hadde det ikke da. Det gjør jo egentlig ingenting, men jeg følte det veldig. Og de mente kanskje ingenting med det, men jeg personlig bare: ”Åh nei!” Og det gjorde at jeg aldri glemte den t-skjorta igjen [ler]. Men nå har jeg blitt eldre og jeg kan noen ganger gå i skjorter uten ermer fordi jeg tenker at det er ikke en så stor ting for meg lenger. Men det har tatt tid å komme seg dit (1:17:21-30).

Selv om denne hendelsen fremstår som et eksempel på at Kari føler seg låst på hva hun kan og ikke kan gjøre, illustrerer det likevel at hun er i kontinuerlig forhandling med hvor stort handlingsrommet hennes virkelig er. Hun sier at kommentarene hun fikk i etterkant av kampen var veldig ubehagelige, men følger opp med å poengtere at nå har hun blitt eldre og kan gå i ermeløse skjorter fordi det ikke betyr så mye lenger – men, som hun sier; ”det har tatt tid å komme seg dit”. Jeg mener dette kan sees som et uttrykk for at Kari hele tiden forhandler med seg selv og omverdenen om hva som er akseptert av henne som muslim. Hennes identitet er ikke statisk, men i stadig endring og forhandling med omgivelsene. Hvis vi ser dette i sammenheng med hva Ricoeur definerer som egenart: karakter og det å holde sitt ord, ser vi at Kari i noen tilfeller går i mot det hun tidligere har stått inne for. Episoden med dansingen, hvor hun endret synspunkt på hvorvidt hun kunne danse med gutter eller ikke, skisserer hun som problematisk. Episoden med t-skjorta omtaler hun annerledes, og jeg mener hun her peker på et vekstpotensial for seg selv som muslim: hun sier at hun nå, etter hvert som hun har blitt eldre, godt kan gå i ermeløse t-skjorter. Endring i egen holdning fremstilles her som noe positivt, det virker som om hun over tid blir tryggere på seg selv og mer i stand til å ta egne valg. Karis karakter utvikler seg over tid, den er ikke statisk og fastlåst. Det som er egenart hos henne er altså i endring, i vekst. Jeg vil si at dette er en styrking av Karis ipse-identitet. Danseepisoden, hvor Kari på et vis gikk ut av rollen som muslim, er et eksempel på hvordan det å gå bort fra sitt ord er en dramatisk handling som kan få konsekvenser for hvordan en forstår seg selv. Det at hun endrer seg over tid, noe synet på ermeløse t-skjortene vitner om, ser jeg på som et uttrykk for at identitet ikke er statisk, ei heller for Kari. Hun går ikke bort fra

sin identitet som muslim, men endrer synet på hva det er å være muslim for henne. Dette fremstår som en utvikling av hennes ipse-identitet.

Noe som kanskje er spesielt interessant, er at Kari i større grad enn de andre informantene har bevissthet om at hun av og til utfører handlinger på grunn av andres forståelse av henne. Hun forteller at rammene for hva hun kan gjøre er små, og at hun av og til ønsker å gå utenfor, men at hun velger å la være fordi hun da føler ubehag over å bli stilt til veggs av andre. En mulig forklaringsmodell på at Kari er den eneste av informantene mine som vektlegger dette som en utfordring, er hennes faglige tilhørighet. Hun har en humanistisk og samfunnsvitenskapelig bakgrunn, og dette gjør nok noe med hennes perspektiv på egne handlinger. Språk og uttrykk hos Kari vitner også om et begrepsapparat fra academia, som når hun sier: ”Så er det viktig for meg å vise at jeg kan ha min pakistanske identitet, jeg kan ha min muslimske identitet og jeg kan også ha min norske identitet” (1:12:28-30). Kari bruker ordet identitet 15 ganger i løpet av intervjuet, Adrian bruker det et par ganger og de tre andre ikke i det hele tatt. Jeg vil tro at Karis bevissthet om at hun tidvis har et begrenset handlingsrom faktisk gir henne et bredere handlingsrom, siden hun da blir i stand til å forhandle med omgivelsene på en annen måte enn hvis hun ikke hadde denne innsikten. Et mer nyansert blikk på egen situasjon og hvordan hun selv forholder seg til omgivelsene, vil gi henne flere argumenter når hun forhandler seg ut av et begrenset handlingsrom – slik tilfellet er med hennes forhold til ermeløse t-skjorter i dag.

Forholdene jeg har pekt på i dette underkapittelet peker alle mot problematikken rundt å være muslim på egne premisser. I et identitetsperspektiv vil jeg si at denne ”kampen” kan betegnes som en kamp for ipse-identitet. Birgittes utsagn illustrerer at hennes venninner gjennom å bruke hijaben som del av et antrekk, sier noe om hvem de selv er. Adrian utsagn om at han er muslim fordi han selv vil det, understreker at hans religiøse identitet er en personlig identitet, og slik en ipse-identitet. For Kari handler det om hvem hun er som muslim, og at dette er personlig kommer tydelig frem i utsagnet ”det er min religion, jeg trenger ikke bevise noe [for han]”. Hun vil være muslim slik hun selv ønsker, uavhengig av både muslimer og ikke-muslimer, og kampen for å få lov til å være dette blir slik jeg ser det en kamp for hennes ipse-identitet.

## 6.6 Om å skille mellom religion og kultur

I løpet av intervjuene kommer fire av informantene inn på hvordan de oppfatter at mediene ikke skiller mellom religion og kultur, eller at mediene fremstiller noe som islam uten at det egentlig har noen sammenheng med islam. Kari kommer inn på hvordan mediene – og ”folk” – kobler det til islam hvis en muslim gjør noe negativt, selv om det ikke er det at han er muslim som er utslagsgivende for handlingen:

... Hvis det er en sinnssyk bror som dreper søstrene sine, så relaterer man det til at han er muslim, og så kommer det kanskje frem, lenge etterpå, at han trengte psykisk hjelp. Men det første folk begynner å spekulere i er jo om han drepte dem fordi det var æresdrap og han er muslim (1:7:14-17).

Per kommer også inn på hvordan han mener at mediene fremstiller negative hendelser i lys av islam, selv om det ikke nødvendigvis er islam det handler om. Mediene må skille mellom islam og det som omgir islam fordi det ikke nødvendigvis hører sammen. Denne sammenblanding skaper også et generelt dårlig bilde av muslimer:

De kan slutte å bruke muslim når de snakker om et land, selv om det er muslimer som bor der. I alle fall når det er negative ting, så er det alltid ”muslimer” og ikke ”palestinere” eller ”arabere”. Altså, det er alltid Midt-Østen og muslimer og arabere, men araberne utgjør bare atten prosent av muslimene i verden (2:13:7-10).

Og så må de, viktigst av alt – ikke bare ikke-muslimer, men muslimer også – må skille mellom religion fra kultur og tradisjoner. For i dag, sånn som det blir fremstilt, så er kultur, tradisjon og religion – islam i ett. Det er den store feilen. Det må vi skille mellom (2:14:33-36).

Birgitte er også klar på at mediene har for mye fokus på islam når det egentlig er snakk om kultur. Som når hun kommer inn på hvordan kvinner fremstilles som undertrykte i islam, og at det gis inntrykk av at kvinner ikke skal få ta utdanning:

Ingen steder i Koranen står det at det ikke er lov – det er mer kultur. Og ganske mange ganger når det er sånne temaer som blir tatt opp, så synes jeg at det går mer på kulturen, og ikke religionen. Folk blander kultur og religion – for eksempel med tvangsekteskap, som er et emne som er tatt opp ganske mye: folk sier de forbinder tvangsekteskap med islam. Sikkert fordi de fleste som blir tvangsgiftet har islam som bakgrunn – men islam forbyr tvangsekteskap, så jeg skjønner ikke helt hva de tenker, hvilken sammenheng de mener at islam har med tvangsekteskap å gjøre. Det er rett og slett kultur. Jeg synes den største feilen som blir gjort er at de blander kultur og islam (3:6:14-22).

Avslutningsvis kommer Birgitte inn på hvordan det at studiet hennes ligger i Trondheim åpnet en mulighet for henne til å flytte for seg selv: ”For hvis jeg bare hadde flyttet ut hjemmefra og kjøpt egen hybel i Oslo, så hadde folk reagert. Men det har ingenting med islam å gjøre, det

har med kultur å gjøre. Folk snakker.” (3:12:21-23). ”Folk” viser her til pakistanere, hvis jeg forstår det rett, og Birgitte sier at en av årsakene til at hun ikke flyttet til Trondheim rett etter videregående var at foreldrene var redde for hva folk ville si. Hun forteller også at nordmenn hun møter har reagert på at hun bodde hjemme mens hun studerte i Oslo, men hun understreker igjen at dette handler om kultur.

Espen kommer inn på hvordan mediene ikke skiller mellom islam og kulturelle trekk, og på spørsmål om han mener at mediene kunne gjort noe annerledes, peker han på nettopp dette:

(...) At kulturen ikke alltid er islam. Selv om det er noen som dreper sine barn, si at det var en pakistaner, da. Pakistanerne er jo muslimer, selvfølgelig, men da blir det som om det er greit i islam å drepe kona di – men det er det ikke (...) Det er kultur – det er en masse ting i kulturen som islam ikke har klart å kvitte seg med. Jeg vil gjerne ha den forskjellen, at det ikke er vanlig – det er ikke akseptert i Pakistan heller, tror jeg (5:12:12-19).

Adrian er den eneste av de fem informantene som ikke kommer direkte inn på at han ønsker et skille mellom religion og kultur. De andre trekker det frem som viktig, gjerne i forbindelse med kritikk av mediene. Hvorfor blir dette skillet så viktig?

For å belyse informantenes engasjement rundt tematikken vil jeg komme inn på noen betraktninger rundt kulturbegrepet knyttet til religion. Den amerikanske statsviteren Samuel P. Huntington utgav i 1996 boken *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*<sup>10</sup>, som tar til orde for at konfliktlinjene i verden må forstås som kulturkonflikter. Spesielt etter den kalde krigen vil konflikter mellom sivilisasjoner være basert på kultur: ”...that culture and culture identities, which at the broadest level are civilization identities, are shaping the patterns of cohesion, disintegration, and conflict in the post-Cold War world” (Huntington 1996:20). Det mest alvorlige skillet mellom folk er i følge Huntington ikke ideologisk, politisk eller økonomisk – det er kulturelt. Huntingtons tese har fått mye oppmerksomhet både i akademiske og politiske kretser: den palestinske litteraturhistorikeren Edward Said tar sterk avstand fra teorien, og i USA tas Huntington til inntekt for en høyreorientert, konservativ utenrikspolitikk. Det som er interessant i vårt tilfelle er hvilken rolle religion spiller i kulturen eller sivilisasjonen. Den franske sosiologen Olivier Roy kritiserer Huntington for å forutsette at religion er en forutsetning for sivilisasjoner og kulturer: at hver kultur og sivilisasjon har en religion som basis. Roy argumenterer for at vi i den globale verden står ovenfor en sekulariseringsprosess som også innebærer et skille

---

<sup>10</sup> Boken er basert på artikkelen ”The Clash of Civilizations?” som Huntington utgav i 1993.

mellom kultur og religion (Roy 2004:328-334). I *Secularism confronts Islam* (2007) hevder Roy, med utgangspunkt i det sekulære franske samfunnet, at religiøse bevegelser i dagens samfunn utvikler seg nettopp gjennom å skille seg fra kulturelle trekk.

Informantene illustrerer det forholdet Olivier Roy peker på, nemlig at religion og kultur ikke nødvendigvis er sammenfallende. Det de griper fatt i som problematisk, er at negative kulturelle skikker som tvangsgifte, kvinneundertrykking og æresdrap, blir fremstilt som islamsk praksis. At informantene tar avstand fra disse skikkene er i seg selv ingen overraskelse, når de lever i et norsk samfunn hvor disse praksisene blir betraktet som i konflikt med menneskerettighetene. Det er også forståelig at de irriterer seg over koblingen mellom islam og slike kulturelle trekk. Slik jeg forstår det, kan det å ta avstand fra de negative skikkene de oppfatter som feilaktig sammenkoblet med deres religion, skape en tilhørighet til det norske, gjennom en felles distansering til uakseptable kulturelle praksiser. I et narrativt perspektiv kan dette sies å være en idem-tilnærming til den norske identiteten – informantene føler og skaper likhet med norske ikke-muslimer, gjennom å understreke fellesskap i verdigrunnlag.

Samtidig som distanseringen til kulturelle skikker ser ut til å skape et fellesskap til mennesker informantene faktisk deler kultur med, som ikke-muslimer født i Norge, kan denne avstandtaket til kultur kunne legitimere en religiøs identitet. Gjennom å understreke at religionen står for seg selv, utenfor en umenneskelig tradisjon med omskjæring, æresdrap og tvangsekteskap, vil man kanskje få mer respekt i det ”demokratielskende” Norge. Informantene argumenterer mot at islam skal bli satt i en kulturell kategori, og skaper slik et rom for religion i seg selv, gjennom å ”renvaske” islam fra kulturelle trekk. Å skape et eget rom for religion, utenfor kultur, er å delta aktivt i konstruksjonen av hva islam er, og i forlengelsen av dette hvem en selv er som muslim. Å skille mellom kultur og religion blir slik en måte å være aktiv i sitt eget narrativ.

Jeg har tidligere kommet inn på hvordan Per fortalte at han reagerte kraftig på karikaturtegnene av profeten Muhammad. Denne reaksjonen kan også peke mot hvordan skillet mellom religion og kultur blir viktig for informantene. Per trakk som nevnt på skuldrene av den stereotype fremstillingen av muslimer som for eksempel terrorister, for dette skjer så ofte at han ikke bryr seg om det lenger. Karikaturtegnene av Muhammad reagerer han sterkt på. Hvis vi skal definere de forskjellige mediebildene Per oppfatter, blir det stereotype bildet av islam som en religion som innebærer tvangsekteskap,

kvinneundertrykking og fravær av demokrati et uttrykk for hvordan han mener at mediene fremstiller islam som kultur. Når karikaturtegnene ble publisert, var dette et uttrykk for noe annet enn et angrep på en kultur. Per uansett ikke kjenner seg igjen i – det var et angrep på religionen i seg selv. Dette illustrerer at for informantene mine er religion ikke bare en kulturell eller sosial tilhørighet, det er noe i seg selv. Skillet de argumenterer for, er ikke bare et strategisk argument for å bli mer anerkjent i et land som tar avstand fra tradisjoner som for eksempel tvangsekteskap. Jeg oppfatter at det også bærer i en reell følelse av at islam står for seg selv, utenfor kultur.

Vi ser at informantene ønsker at mediene skiller mellom religion og kultur. Dette kan på den ene siden sees som et uttrykk for at de selv ikke ønsker å bli koblet til tradisjoner som tvangsekteskap, omskjæring og kvinneundertrykking. På den andre siden ser det ut til å bunne i noe annet som spesielt Pers reaksjoner illustrerer, nemlig en tilhørighet til islam i seg selv. Jeg har tidligere argumentert for at denne tilhørigheten, uttrykt av Pers forsvar for religionen i seg selv, i et narrativt perspektiv kan fungere både som en ipse- og idem-dimensjon i en identitet. På den ene siden vil tilhørigheten innebære et fellesskap med andre som føler tilhørighet til islam, og illustrerer slik en idem-dimensjon. På den andre siden viser Pers personlige engasjement at dette er noe som går inn i hans personlige identitet, det er en del av det som gjør Per til Per, og kan slik sees som en ipse-identitet. Når informantene argumenterer for at islam er noe i seg selv, utenfor tradisjonelle skikker og kultur, forteller de samtidig en historie som kombinerer ipse- og idem-dimensjonen. Deres historie, deres narrativ, fletter sammen de to dimensjonene.

## **6.7 Kjønnsperspektiv**

Jeg har nå vist hvordan informantene reagerer på det de oppfatter som en sammenblanding av kultur og religion, og det er interessant å legge merke til hvilke kulturelle trekk de bruker som eksempler. Kvinneundertrykking er et gjennomgangstema: Æresdrap, kvinners manglende rett til utdanning og generelt at kvinner blir behandlet dårligere enn menn er motiver som går igjen. Enkelte av disse utsagnene fortjener å bli betraktet i et kjønnsperspektiv, og jeg vil nå komme inn på hvordan informantene forhandler med mediens representasjoner av kjønn knyttet til islam. Fremstillingen vil i all hovedsak være basert på de to kvinnenes utsagn, siden det er de som i størst grad problematiserer denne tematikken.

Noe som ser ut til å være fremtredende hos Kari og Birgitte, er hvordan de oppfatter at kvinnelige muslimer blir fremstilt i mediene. Vi kan se dette i sammenheng med hva jeg vil

kalle Kari kamp for å være muslim på egne premisser. Hun forteller om kollegaen hennes, som trodde at muslimske jenter var undertrykte, og som ble overrasket over Kari væremåte. Kari knytter dette til mediebildet av islam: ”Så er det mye fokus på jentene, siden vi tydeligvis har det veldig vanskelig. Det blir jo fremstilt litt sånn, da [ler]” (1:11:4-5). Tidligere utsagn fra Kari illustrerer også at hun oppfatter forventninger om hvordan hun bør være: hun bør kle seg skikkelig, hun bør ha ermer på t-skjortene og hun bør ikke danse med gutter. Birgitte reagerer på at mediene fremstiller islam som kvinneundertrykkende: ”Og også når det gjelder kvinneundertrykkelse, så tror jeg fortsatt at folk tror at kvinner er undertrykt innenfor islam” (3:10:11-12). Birgitte nevner eksempler som mediene henter frem, som at ”mannen kan slå kvinner, kvinnen kan bli slått uansett – det blir lagt fram på en helt feil måte” (3:7:2-4). Også synet på polygami innenfor islam forstås i følge Birgitte på feil måte, siden regelen ble laget i en annen tid og virkelighet. Hun gir også uttrykk for at selv om polygami selvfølgelig ikke skal være tillatt i Norge, kan det fungere greit i land som ikke har kommet like langt i utviklingen: ”For det er faktisk, for enkelte folk, den eneste løsningen de har (...) fordi de er så fattige” (3:7:24, 26). Birgitte mener at denne skikken blir omtalt unødvendig negativt, og mener det kan være en løsning for enkelte kvinner i fattige land:

[...] så synes jeg at man må få lov til å ha den regelen, for da Koranen [ble skrevet], for veldig, veldig lenge siden, da var det faktisk en god løsning på hvordan man kunne forsørge eller få flere forsørgert. Men jeg skjønner jo at det ikke er tillatt i Norge, herregud jeg hadde klikka hvis mannen min hadde, ja... [ler] (3:7:15-19).

For Birgitte fremstår det som om mediene ikke har skjønt at polygami i enkelte tilfeller kan være til kvinnens beste – selv om hun selv ikke ville akseptert at hennes mann hadde tatt en annen kone. At mannen kan slå kvinnen, at tradisjonen med polygami fremstår som kvinnefiendtlig og at kvinnen ikke har rett til utdanning er i følge Birgitte feilaktige fremstillinger gjort av mediene. Birgitte kommer også inn på hvordan hennes venninne som har begynt med hijab bruker denne til å pynte seg med. Hun matcher hijaben med resten av antrekket, og Birgitte mener dette er for å ikke fremstå som en ”redd, fattig dame”. Både Birgitte og Kari har en forestilling om hvordan muslimske kvinner blir oppfattet i mediene – Kari oppfatter at det er mye fokus på jentene, siden de ”tydeligvis har det veldig vanskelig”. Birgitte oppfatter at venninnen må argumentere mot en forestilling om at kvinner som bruker hijab er fattige og redde. For å oppsummere: Det mediebildet informantene mine oppfatter, er et bilde av den muslimske kvinnen som redd, fattig og i en vanskelig situasjon. Hun er

undertrykt, og står i fare for å bli slått og å havne i et polygamiekteskap. Hvordan forhandler Kari og Birgitte med denne fremstilte ”offerrollen”?

Informantene kjenner seg ikke igjen i forestillingen av den undertrykte muslimske kvinnen. Karis strategi for å håndtere dette bildet av muslimske kvinner, kom jeg inn på i underkapittel 6.5. Hun ønsker å være muslim på egne premisser, men ser at hun av og til handler ut fra andres rammer og forestillinger om hvordan hun som muslim burde være. Samtidig forsvaret hun sine valg, som at hun for eksempel bruker vestlige klær, med at religionen er hennes egen og at andre ikke kan dømme henne. Birgitte kan kanskje sies å argumentere mot et karikert bilde av muslimske kvinner gjennom ord heller enn gjennom handlinger – hun forsvaret blant annet opprinnelsen til polygami med at det tidligere har vært en god måte å forsørge flere kvinner på. Kari argumenterer i størst grad gjennom handlinger, mens Birgitte argumenterer med ord. Begge strategiene kan beskrives som en forhandling med de kjønnsstereotypene de oppfatter i mediene, og jeg vil si at Kari og Birgitte, på hver sin måte, skriver sin egen historie, sitt eget narrativ.

De mannlige informantene snakker lite om hvordan den mannlige muslimen oppfattes, selv om flere kommer inn på hvordan kvinneundertrykking er et tema som knyttes til islam i mediene. Hvis muslimske kvinner fremstilles som mer undertrykte enn ikke-muslimske kvinner, ville nok også muslimske menn følt seg stigmatisert som ”kvinneundertrykkere”. Interessant nok er det bare de kvinnelige informantene som ser på dette som problematisk. Det både Per, Adrian og Espen griper fatt i, er at de ikke reagerer med sinne eller vold på feilaktige fremstillinger av muslimer i mediene. Det er forskjeller på hva informantene reagerer og forhandler med, og enkelte av disse forskjellene kan antakelig tilskrives kjønn. For mennene er det viktig å ta avstand fra bildet av den voldelige muslimen, for kvinnene er det viktig å poengtere at den muslimske kvinnen ikke er undertrykt. Når kvinnene i større grad enn mennene uttrykker at dette føles problematisk, kan dette handle om hvordan en offerrolle kan føles mer stigmatiserende enn andre rolletildelinger. Denne tematikken kan være interessant for en videre forskning på området: Hvordan forholder eller forhandler kvinnelige muslimer seg til bildet av den muslimske kvinnen som offer? I denne omgang nøyer jeg meg med å konkludere med at informantene finner kjønnsrepresentasjoner i mediene de føler seg nødt til å argumentere med.



## 6.8 Oppsummering og diskusjon

Mitt utgangspunkt for intervjuene jeg nå har gjengitt utdrag fra, var en interesse for hvordan norske muslimer forholder seg til mediernes representasjon av islam. Problemstillingen var som følger: Hvordan inngår mediebildet av islam i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge? Jeg vil nå oppsummere hva jeg har funnet, og diskutere hvordan de ulike faktorene informantene mine bringer på bane inngår som elementer i denne forhandlingen.

Slik jeg forstår informantene, har de en sammenfallende oppfatning av at majoriteten i det norske samfunnet ikke er negative til muslimer i utgangspunktet, men at mediene skaper et negativt bilde av islam som etter hvert reflekteres hos ”folk flest”. Per forklarer det han oppfatter som negative holdninger rettet mot han som muslim med mediefremstillingen av islam: ”Det er jo ikke så rart, syv år hvor man hører og leser negative ting om islam hver eneste dag”. Jeg oppfatter at informantene forklarer fordømmen de møter med en ensidig og negativ fremstilling av islam i mediene. Når informantene møter fordømmen hos mennesker de møter, kan de altså forklare dette med mediefremstillingen, som samtlige beskriver som kritikkverdigg og lite sannferdig. Det kan virke som om det er lettere å argumentere mot en feilaktig forståelse av muslimer hvis du har noen å argumentere med, noe for eksempel Adrian illustrerer gjennom sin vektlegging av å være uredd med å fortelle at han er muslim . Han møter fordømmene ansikt til ansikt og avvæpner eventuell kritikk med å ”inkludere seg selv”, som han formulerer det. Også Karis historier illustrerer noe lignende, når hun møter opp på torsdagspils med kollegene eller blir med på klasseset for å vise at muslimske jenter også kan delta i ”vanlige” aktiviteter. Men hva skjer når informantene står ansikt til ansikt med en avisoverskrift eller et tv-innslag om muslimske terrorister?

Møtet med medierepresentasjonene i seg selv vil nok være annerledes enn møtet med den ikke-muslimske majoritetens historier og oppfatninger. Mediernes historier konfronterer på en annen måte enn et møte med en kollega, venninne eller klassekompis – på godt og vondt. I diskusjon med mediene fremstår en ikke selv som en likeverdig diskusjonspartner, siden kommunikasjonen som regel er enveis: mediene er massemedier. Selv om det fremstår som utfordrende for informantene å håndtere de fordømmene de møter hos majoriteten av ikke-muslimer i Norge, er det kanskje spesielt utfordrende å takle møtet med fordømmen de ikke er i stand til å argumentere direkte med. På grunnlag av den foregående analysen vil jeg nå se på hvordan informantene forhandler med det konkrete mediebildet av islam – hvilke strategier benytter de seg av for å innta en diskusjon de ikke deltar direkte i? Og hvordan spiller dette eventuelt inn i deres identitetskonstruksjon?

Den mest innlysende og tydelige strategien hos informantene oppfatter jeg er å distansere seg fra det feilaktige bildet av islam og muslimer. Ingen av mine informanter er terrorister, de tar avstand fra kvinneundertrykking og de tar høyere utdanning og kler seg i vestlige klær. Per og Adrian tar sterk motstand fra å reagere med vold på et negativt mediebilde. Espen understreker at han selv er godt integrert – som en motsetning til andre innvandrere han vet om. Birgitte poengterer at selv om mediene fremstiller islam som nært knyttet til terrorisme, har islam ingenting med terrorisme å gjøre. Informantene passer slett ikke inn i den stereotype fremstillingen av muslimer de oppfatter i mediebildet, og slik virker det lett nok å avvise hele bildet som feilaktig. I lys av min analyse vil jeg si at det å avvise dette mediebildet, å ta avstand fra forestillingen om muslimer som kvinnefiendtlige terrorister, er noe de er i stand til å gjøre gjennom deres ipse-identitet, deres forestilling om seg selv som noe egenartet. De kjenner seg ikke igjen i de stereotype mediefremstillingene, og ser på seg selv som annerledes enn disse bildene. Dette kan forstås som et uttrykk for ipse-identitet, for hva de er *i seg selv*. Samtidig er informantene av den oppfatning at mediebildet påvirker den norske majoriteten, og at de fordommene de møter i hverdagslivet er preget av stereotypene i mediene. De blir altså nødt til å argumentere hardere enn å avfeie mediebildet som uriktig.

Kunnskapsformidling er en tematikk som går igjen hos informantene. Slik jeg ser det fungerer dette som en motfortelling til historiene de får fortalt av mediene, og også en forsterking av tilhørighet til et normativt fellesskap. Islam har en rik kunnskapstradisjon, og når informantene understreker verdien av kunnskap, forteller de også at de tilhører en tradisjon som vektlegger dette. Det normative aspektet ved deres identitet kommer også frem gjennom kunnskapsfokuset, fordi kunnskap om islam innebærer retningslinjer for handling. Det å vektlegge kunnskap slik informantene gjør, kan fungere som en idem-identitet, en understreking av tilhørighet til et normativt fellesskap. Denne understrekingen av tilhørighet til et normativt og positivt fellesskap, mener jeg vi kan se som en konsekvens av det informantene oppfatter som et negativt mediebilde. Selv om kunnskapstradisjonen i islam eksisterer forut for det negative mediebildet, mener jeg at møtet med stereotypene i mediene gjør at informantene i større grad blir nødt til å fortelle hvordan islam ”egentlig” er. Denne fortellingen ser ut til å styrke tilhørighet til det normative fellesskapet islam. Slik kan en konsekvens av stereotype mediefremstillinger være en styrking av muslimers tilhørighet til islam.

Det å være muslim på egne premisser er noe som fremstår som viktig for informantene, kanskje spesielt for Kari. Sett i sammenheng med mediebildet av islam kan det virke som om

forventningene til hvordan muslimer ”skal være”, utløser et ønske hos informantene om å fortelle at en selv velger hvem en er. Adrian oppfatter at enkelte muslimer, som en konsekvens av mediebildet, ønsker ”å vise at de er muslimer”. Dette er noe han tar avstand fra, han vil være muslim fordi han ønsker det selv. Karis utsagn illustrerer noe av det samme: hun oppfatter at mennesker rundt henne – delvis som en konsekvens av mediebildet – forventer at hun som muslimsk kvinne ikke får lov til å delta på arrangementer. Denne forestillingen argumenterer hun med gjennom for eksempel å delta på turer. Hun reagerer også på hva enkelte muslimske gutter forventer av henne som muslimsk kvinne, og understreker at når hun daglig ber og leser i Koranen, kan ikke disse guttene avgjøre om hun er en god muslim eller ikke. Eksemplet med den ermøse t-skjorten viser også at hun over tid har endret forståelsen av hva som er akseptert for henne som muslim. Birgitte forteller om hvordan hennes venninne bruker hijaben til å pynte seg, og viser slik at det finnes rom for andre forståelser av hva den muslimske kvinnen er: hun bruker ikke hijaben fordi hun er undertrykt, hun kan også bruke den som en del av sin personlige identitet. Disse eksemplene viser at informantene mener at de selv legger premissene for hvem de er som muslimer. Det ser for øvrig ut til at dette, spesielt for Kari, ikke alltid er like lett. Mediebildet og forestillinger om hvordan hun som muslimsk kvinner burde være, gjør at hun tidvis vegrer seg for å handle slik hun egentlig har lyst til. Karis problematisering av dette viser at å være muslim på egne premisser er en utfordring. Selv om det å stå på egne bein og handle slik en ønsker kan være en utfordring for noen og en hver, muslim eller ikke-muslim, mener jeg Karis utfordringer i stor grad kan knyttes til en stereotyp forestilling om hvordan den muslimske kvinnen er eller bør være – en forestilling som informantene mine oppfatter at gjengis i mediene. Jeg er enig med Stewart Hoover i at mediene ikke ensidig påvirker individets identitet, men i Karis tilfelle begrenser de forestillingene hun oppfatter som hennes handlingsrom. Samtidig er det rimelig å tro at Kari, siden hun har bevissthet om at disse forestillingene gjør noe med henne, har mulighet til å forhandle med mediebildet nettopp gjennom handling, noe historien om den ermøse t-skjorta viser. Jeg mener vi kan konkludere med at når informantene understreker at de vil være muslim på sin egen måte, er dette en måte å forhandle med forestillinger om hvordan de bør være. Dette er samtidig en understreking og en forsterking av deres personlige identitet – det som relaterer til hvem de er *i seg selv*.

Reaksjonene på det informantene oppfatter som en sammenblanding av religion og kultur i mediene, kan ses som et uttrykk for både tilhørighet til det norske, og tilhørighet til islam. Når

de tar avstand fra kulturelle skikker som omskjæring, tvangsekteskap og kvinneundertrykking, uttrykker de en tilhørighet til det norske samfunnet som også tar avstand til disse skikkene. Slik mener jeg at de skaper et bånd til ”det norske” – selv om det ikke er sagt at å ta avstand fra for eksempel omskjæring er en spesielt norsk verdi, men heller en internasjonal. Kari illustrerer dette også gjennom handling, når hun deltar på turer for å vise at hun gjøre ”norske” ting selv om hun er muslim. Å ta avstand fra kulturelle skikker og delta i ”norske” aktiviteter blir en måte å uttrykke tilhørighet til det norske – vi kan si at det innebærer en styrking av en norsk idem-identitet. På samme tid kan denne distanseringen fra kulturelle skikker mediene feilaktig knytter til islam, innebære en styrking av islam som religion fremfor tradisjon. Det å understreke at islam er noe i seg selv, utenfor tradisjon og kultur, skaper et eget rom for religion i seg selv. Tilhørigheten til religion i seg selv kan sies å skape en tilhørighet til andre muslimer, altså en idem-identitet. Når informantene ønsker å skille mellom kultur og religion, nærmer de seg på den ene siden ”det norske”, gjennom å ta avstand fra kulturelle skikker som blir betraktet som unorske. På den andre siden understreker de en tilhørighet til andre muslimer som også har tilhørighet til islam i seg selv. Å skille mellom religion og kultur på denne måten illustrerer at å være muslim og norsk samtidig ikke er en motsetning for informantene – selv om intervjuene viser at det i praksis ikke alltid er så lett.

Samtidig illustrerer Pers utsagn om Muhammadkarikaturene at tilhørigheten til islam også er personlig. Når han reagerer så sterkt som han gjør på disse, men lar fremstillingen av islam som kultur passere med et irritert skuldertrekk, viser det at for Per er islam noe mer enn en kulturell og sosial tilhørighet. Per har noe jeg oppfatter som en distinkt religiøs identitet, den er personlig. Å skille mellom kultur og religion blir slik også et uttrykk for en personlig, religiøs identitet.

Konfrontert med stereotype fremstillinger av islam, forteller informantene en alternativ historie om hvordan de er – og slik også en historie om hvordan andre muslimer er. Jeg mener at intervjusituasjonen ble en arena for å fortelle denne historien, og slik et rom for å fortelle om en annen idem-identitet enn den de oppfatter at mediene fremstiller. Det ser ut til at idem-identitet, tilhørighet til andre muslimer, kan forsterkes som en konsekvens av et stereotypet mediebilde, fordi informantene ser seg nødt til å understreke at muslimer ikke er slik som mediene fremstiller dem. Denne idem-identiteten fungerer som en mothistorie til mediefremstillingen av muslimer.

Det jeg nå har prøvd å belyse, er hvordan mediebildet av islam kan inngå i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge. Mitt syn på mediernes fremstilling av islam var negativt i utgangspunktet, og jeg antok også at informantene ville ha lignende oppfatninger. Gjennom intervjuer og analysearbeid har jeg vært interessert i deres reaksjoner på mediebildet, og hvorvidt disse reaksjonene kan ses som en forhandling om identitet. For å undersøke dette har jeg brukt Paul Ricoeurs identitetskategorier *idem* og *ipse* som elementer i et narrativ, altså i historien om dem selv. Oppsummeringen og diskusjonen ovenfor viser at hvis vi betrakter identitet som en forhandlingsprosess hvor *ipse* og *idem*, egenart og likhet, er elementer som spiller inn, kan vi si at mediebildet av islam inngår i en identitetsforhandling. Informantene forholder seg aktivt til mediebildet og argumenterer mot det med ord og handlinger. Når de tar avstand fra negative fremstillinger av muslimer, forteller de en ny historie om seg selv og andre muslimer. Det ser ut som om de skaper et alternativt rom, en alternativ historie, som fungerer som en konstruksjon av en ny *idem*-identitet – en konkurrerende *idem*-identitet til den de oppfatter at mediene fremstiller. Dette kan ses som en forhandling med det de ser som en feilaktig fremstilling av muslimer, og konsekvensen ser ut til å være en styrket tilhørighet til islam som fellesskap. Også poengteringen av at de ønsker å være muslim på egne premisser, kan ses som en forhandling med mediebildet: de ser at det finnes forventninger til hvordan de skal være som muslimer, men vil selv legge rammene for hvordan de skal handle. Denne argumentasjonen ser jeg som en styrking av deres *ipse*-identitet. Samtidig ser vi at de unge muslimene også ser ut til å markere en tilhørighet til ”det norske” når de understreker at islam ikke er kultur, men religion – når de tar avstand til kulturelle skikker som i Norge betraktes som uakseptable, understreker de en tilhørighet til noe vi kan kalle et ”norsk verdigrunnlag”. Det ser ut til at informantene i møte med mediebildet av islam argumenterer for og forhandler seg frem til en identitet basert på tilhørighet til et muslimsk fellesskap, et norsk fellesskap og en følelse av å være noe *i seg selv*. Forhandlingen med mediebildet viser at de på ulikt vis aktivt skriver sin egen historie om hvem de er – som muslimer i Norge.

Diskusjonen ovenfor ser ut til å peke mot at et negativt mediebilde ikke nødvendigvis er negativt for utviklingen av identitet hos de unge muslimene. De ser ut til å være i stand til å forhandle med mediebilde på en måte som gir trygghet på egen identitet. Samtidig bør vi ikke glemme utsagnene som handler om utfordringene: Kari som forteller at hun alltid må svare på spørsmål om islam, Birgitte som mener at mediebildet får henne til å bli mer forsiktig og Per som reagerte så sterkt på Muhammadkarikaturene. Selv om de på en aktiv måte argumenterer mot fordommer og feilaktige forestillinger om islam, viser disse utsagnene at det de oppfatter

som et negativt mediebilde påvirker dem mer enn de ønsker. Kari, som gir klareste uttrykk for at det er en utfordring å være muslim på egne premisser, reflekterer rundt hvordan hun oppfatter at rammen for hva hun kan gjøre er liten. De fordommene informantene møter, gjør utvilsomt noe med dem. Informantene mener også at disse fordommene er knyttet til et negativt mediebilde. Hvor tydelig deres identitet som muslimer, norske og som selvstendig tenkende mennesker ville vært hvis de hadde oppfattet mediebildet som nøytralt, kan vi ikke si noe om. Men hvis vi skulle spekulere, kunne vi kanskje innbille oss at det ville vært rom for flere nyanser, flere måter å være muslim. Informantene ser ut til å oppleve at de må stå som representanter for muslimer uavbrutt, som når Kari opplever at folk alltid vil snakke om islam på fester.

Noe annet som må tas høyde for, er hvem informantene er. De er alle studenter på høyeste nivå i den norske utdanningssektoren, de tar aktivt del i samfunnet rundt dem og samtlige har et sosialt nettverk med både muslimer og ikke-muslimer. De er rett og slett ressurssterk ungdom med et bevisst forhold til hvem de selv er som muslimer. Det er rimelig å tro at de er i stand til å forhandle med mediebildet på en mer aktiv – og kanskje mer diplomatisk – måte enn andre muslimer som er mindre ressurssterke. Hvordan muslimsk ungdom uten høyere utdanning og med mindre sosialt nettverk vil forhandle med et negativt mediebilde, er slett ikke sagt. Dette kan være et interessant område for videre forskning.

## 7 Konklusjon

I arbeidet med intervjuer, teori og analyse har problemstillingen for denne oppgaven vært spørsmålet om hvordan mediebildet av islam kan inngå i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge. En kort oppsummering av funn er nå på sin plass.

I arbeidet med intervjuene har jeg lett etter hvordan informantene forholder seg til mediene i relasjon til hvem de selv er. Med utgangspunkt i teori basert på Paul Ricoeurs og Stewart Hoovers arbeider, har jeg sett på dette som en forhandling om identitet. Mitt perspektiv på identitet er sosialt, og jeg mener at enkeltindividet ikke konstruerer identitet i et vakuum, men at dette er en sosial prosess. Ricoeur har, via Hoover, inspirert meg til å se på identitet som en historie individet forteller om seg selv, til seg selv og sine omgivelser. Det er dette Ricoeur kaller den narrative identiteten. Begrepene ipse-identitet og idem-identitet, også disse hentet fra Ricoeur, har vært sentrale for å belyse hvordan informantene forholder seg til mediebildet, sett i relasjon til dem selv som noe egenartet og som del av et fellesskap. Med utgangspunkt i dette teoretiske rammeverket har jeg forsøkt å si noe om hvordan de unge muslimene forhandler om identitet.

Som vist i analysen, beretter informantene om ulike utfordringer knyttet til hvordan de ser mediebildet av islam. Jeg har pekt på hvordan disse utfordringene er noe de forhandler med og argumenterer mot, gjennom sine historier om seg selv og gjennom handling. Gjennom denne forhandlingen kan de på ulike måter sies å forsterke sin egen identitet, både på ipse- og idem-nivå. Når de tar avstand fra de stereotype fremstillingene de oppfatter at mediene presenterer, skaper de selv en alternativ idem-identitet, en historie om hvordan unge muslimer i Norge tenker og er. Når de understreker at de vil være muslim på sin egen måte, på sine egne premisser, kan dette være en bevisstgjøring av deres ipse-identitet, deres forståelse av seg selv som noe egenartet. Og sist, men ikke minst: reaksjonene på det de oppfatter som en sammenblanding av islam og kultur – eller ukultur – kan være en måte å nærme seg det norske på. Hvis islam ikke betraktes som kultur, men som religion, er det ingenting i veien for å føle tilhørighet til en norsk kultur samtidig som en er muslim. Informantene uttrykker slik at det å være muslim ikke er en motsetning til det å være norsk. Det ser ut som om informantene i møtet med mediens fremstilling av islam kommer styrket ut, med en økt følelse av tilhørighet til både islam og det norske, samt en bevissthet om hvem de selv er som muslimer. Er dette konsekvensene av at unge muslimer oppfatter at mediene fremstiller islam negativt?

Analysen min ser ut til å fortelle en historie om ressurssterke mennesker som forholder seg aktivt til hvordan andre oppfatter dem, og forhandler med eventuelle negative fremstillinger på en dynamisk måte. Dette er nok ikke hele sannheten. Strategiene deres for å forhandle med det de oppfatter som et negativt mediebilde, samt fordommer de møter i dagliglivet, ser ut til å være en nødvendighet – de er nødt til å forholde seg til de stereotype fremstillingene på en eller annen måte. Løsningen ser ut til å være argumentasjon og forhandling, gjennom ord og handling. Samtidig ser vi at de ikke fullt ut er i stand til å sette premissene for handling selv – de føler seg begrenset av forestillingene om hvordan muslimer er. På den ene siden kan vi si at de aktivt argumenterer mot og forhandler med et negativt oppfattet mediebilde av islam, på den andre siden er det rimelig å tro at denne forhandlingen er en dyd av nødvendighet, og at rammene for deres handlingsrom fortsatt er begrenset.

Kan jeg så, med utgangspunkt i analyse og diskusjon, si at unge muslimer i Norge generelt forholder seg aktivt til, og forhandler med, et negativt mediebilde av islam? Kan jeg si at muslimer i Norge generelt blir begrenset av forestillinger om hvordan de er eller bør være? Selvfølgelig ikke. For det første er ikke informantene en representativ gruppe for unge muslimer i Norge. De er høyt utdannede mennesker som deltar aktivt i samfunnet. Andre unge muslimer, uten utdanning og med mindre bredt sosialt nettverk, vil antakelig forholde seg annerledes til mediebildet – uten at jeg kan si noe om hvordan. For det andre er dette kvalitativ forskning. Dette er ingen fasit på hvordan muslimer generelt forholder seg til mediebildet. Jeg kan simpelthen konkludere med at de muslimene jeg intervjuet, høyt utdannede og integrerte mennesker, forholder seg aktivt til mediebildet samtidig som de synes det er problematisk at mediene forteller om islam og muslimer på en stereotyp måte og at dette kan tenkes å få konsekvenser for hvordan de handler i enkelte tilfeller. Det er nok rimelig å tro at dette kan være en tendens som gjelder for andre unge, høyt utdannede muslimer i Norge.

I løpet av intervjuene har informantene flere ganger kommet inn på utfordringer og temaer som har vært gjenstand for forskning tidligere. Hvis vi ser tilbake på kapittel 2, som omhandler forskningshistorie, ser vi at de respektive sosiologer, sosialantropologer og religionshistorikere allerede har diskutert strategier for identitetsutvikling hos muslimer og innvandrere. Med tanke på teoriapparatet mitt, befinner jeg meg nært opp til Sissel Østbergs diskusjon om identitetsutvikling, siden jeg tar utgangspunkt i en lesning av Paul Ricoeurs teori om narrativ identitet. Jeg bringer også videre tanker fra Gabriele Marranci: han hevder at det å være muslim er å føle seg som muslim, og dette er et aspekt ved identitet som viser til



det å føle at man er noe i seg selv – med Ricoeur kaller jeg dette ipse-identitet. I praksis har jeg også avdekket forhold som Mona Abdel-Fadil, med utgangspunkt i Christine Jacobsens forskning, peker på, blant annet hvordan de unge muslimene bruker kunnskap om islam som en strategi for å konkurrere med et negativt forstått mediebilde av islam. Avhandlingen min kan også sees som en innsirkling av Marianne Wøbbekinds masteroppgave, som viste at blant innvandrere utmerket muslimer seg som aktive i mediedebatten. Avhandlingen min bygger følgelig i stor grad på tidligere forskning. Men hva er mitt bidrag til forskningen på identitetskonstruksjon hos muslimer i Norge?

Mitt hovedfokus har vært hvordan unge muslimer forhandler med mediebildet av islam. De argumenterer altså ikke bare med forestillinger de møter hos mennesker rundt dem, men også med en enveiskommunisert forestilling. Dette kan sees som en videreføring av forskningen til de overnevnte, som i all hovedsak fokuserer på møtet mellom muslimer og ikke-muslimer. Det jeg har funnet i min analyse, er at informantene mine ser ut til å forholde seg aktivt og forhandlende til det mediebildet de møter – på samme måte som informantene til Jacobsen og Østberg forholder seg aktivt til islamforestillinger de møter i hverdagen. Min konklusjon er at unge muslimer ikke får tredd en identitet ned over hodet av mediebildet, men at de selv konstruerer identitet gjennom forhandling – med både mediebilde og andre omgivelser. Samtidig gir de uttrykk for at de har et noe begrenset handlingsrom, som følge av forventninger til hvordan de som muslimer er eller bør være. Det de ønsker seg, er en mer nøytral og noen ganger positiv fremstilling av islam og muslimer. Selv om jeg har poengtert at jeg ikke vil spekulere i hvorvidt dette ville gitt dem en sterkere eller svakere bevissthet om egen identitet, mener jeg det er rimelig å tro at dette ville gitt dem mulighet til i større grad å være muslim på sin egen måte. For å oppsummere mitt bidrag: jeg har vist at informantene forhandler aktivt med mediebildet av islam, og slik skriver sin egen historie. De kan slik ikke tilskrives en offerrolle på grunn av mediebildet. Samtidig ser det ut til at de får et begrenset handlingsrom som følge av stereotype fremstillinger av muslimer, fordi de finner det vanskelig å gå utenfor rammen av det som forventes av dem. Slik videreutvikler jeg synet på identitet hos unge muslimer som en dynamisk prosess, som de overnevnte forskere har lagt grunnlaget for.

Underveis har jeg støtt på tematikk som kunne vært interessant å gå videre med. Det ville for det første vært spennende å intervju unge muslimer uten høy utdanning og med mindre bredt sosialt nettverk om hvordan de forholder seg til, og eventuelt forhandler med, stereotype fremstillinger av islam. Det ville også vært interessant å gå videre med et kjønnsperspektiv:

Kari hentyder under intervjuet at muslimske kvinner fremstilles som undertrykte, og at de ”tydeligvis har det veldig vanskelig”. Hva gjør dette med muslimske kvinner? Og hva gjør det med muslimske menn? Utsagnet til Per om Muhammadkarikaturene viser også at det finnes noe i mediebildet muslimer reagerer på som ikke relaterer seg til stereotype fremstillinger av islam, men til en latterliggjøring av det religiøse. Per har en dyp respekt for hva profeten Muhammad representerer, og reagerer annerledes på karikaturene enn på stereotyper av muslimer generelt. Hva sier dette om religiøs identitet? Dette er et forhold som ville vært interessant å studere nærmere, siden det går direkte på religiøse følelser og personlig religiøs identitet. Hvordan muslimer i Norge forholder seg til og forhandler med mediebildet av islam, er fortsatt et spennende tema for videre forskning.

Avslutningsvis kan jeg konkludere med at mine informanter oppfatter at mediebildet av islam er negativt, og at fremstillingen av muslimer er stereotyp. De mener dette får konsekvenser for hvordan norske ikke-muslimer oppfatter dem som muslimer. Under intervjuene gav de uttrykk for at dette er noe de er nødt til å argumentere mot, gjennom ord, handling eller begge deler. Argumentasjonen deres viser at de forholder seg aktivt til mediebildet og forhandler med det – noe som kan peke mot at informantene kommer styrket ut av møtet med mediene. Utsagnene deres kan vitne om at forhandlingen med mediene fører til en økt tilhørighet til det norske, til et muslimsk fellesskap og en økt bevissthet om hvordan de ønsker å være muslimer. På samme tid kommer det tydelig frem at de i noen situasjoner føler at de har et begrenset handlingsrom, som følge av de stereotype forestillingene som ser ut til føre til den overnevnte forhandlingen. Identitetskonstruksjon er for informantene en dynamisk prosess, og mediebildet av islam og muslimer ser ut til å spille en ikke ubetydelig rolle i denne prosessen – selv om det ikke er en direkte påvirkende kraft. Hvordan en nøytral eller positiv mediefremstilling ville virket inn, kan vi bare reflektere rundt, men det er ikke urimelig å tro at det ville gitt rom for en mer fleksibel identitet for mine informanter.

## **Vedlegg 1: Informasjonskriv til informantene**

Forespørsel om å delta i intervju om den offentlige debatten omkring islam

Jeg er masterstudent i religionsvitenskap og holder nå på med den avsluttende oppgaven, som vil ferdigstilles før utgangen av 2009. Tema for oppgaven er hvordan unge muslimer oppfatter den offentlige debatten/mediedebatten omkring islam. Jeg ønsker å finne ut hva muslimer mener om dette, og er spesielt interessert i å finne ut om den offentlige debatten omkring islam påvirker muslimer på noe vis.

For å finne ut av dette vil jeg intervju muslimske studenter som har vært i Norge over 5 år. Jeg vil spørre hvordan disse ser på mediedebatten omkring islam, og om de tror at denne debatten påvirker dem som muslimer på noen måte. Intervjuene vil være individuelle, og ta cirka en time. Samtalen vår vil jeg ta opp på bånd, og den vil bli transkribert etterpå.

Det er frivillig å være med, og du har når som helst mulighet til å trekke deg fra prosjektet, uten å begrunne dette. Hvis du ønsker å trekke deg vil taleopptak bli slettet og skriftlige opplysninger anonymisert. Alle opplysningene du gir vil bli behandlet konfidensielt og anonymisert før prosjektet ferdigstilles, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Etter at oppgaven er ferdig vil taleopptakene av intervjuene bli slettet.

Hvis det er noe du lurer på, kan du kontakte meg på telefonnummer 975 28 425, eller på e-post [annegrethe.kjelling@gmail.com](mailto:annegrethe.kjelling@gmail.com), eller min veileder Ulrika Mårtensson på 73 59 66 15, 739 455 63, eller på e-post [Ulrika.Martensson@hf.ntnu.no](mailto:Ulrika.Martensson@hf.ntnu.no). Ulrika Mårtensson er førsteamanuensis ved institutt for arkeologi og religion ved NTNU.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S

Hvis du ønsker å være med på studien, kan du signere den vedlagte samtykkeerklæringen.

Med vennlig hilsen

Anne Grethe Kjelling

Masterstudent i religionsvitenskap ved NTNU

## Vedlegg 2: Godkjenning fra Personvernombudet for forskning

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS  
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagre gate 29  
N-5007 Bergen  
Norway  
Tel: +47-55 58 21 17  
Fax: +47-55 58 96 50  
nsd@nsd.uib.no  
www.nsd.uib.no  
Org.nr. 985 321 884

Ulrika Mårtensson  
Institutt for arkeologi og religionsvitenskap  
NTNU  
Dragvoll  
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 07.10.2008

Vår ref: 20120 / 2 / GRH

Deres dato:

Deres ref:

### TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 03.10.2008. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 06.10.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

20120	<i>Muslimske studenter om den offentlige islamdebatten</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Ulrika Mårtensson
Student	Anne Grethe Kjelling

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

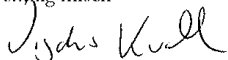
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, [http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk\\_stud/skjema.html](http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html). Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

  
Vigdis Namtvedt Kvalheim

  
Grethe Halvorsen

Kontaktperson: Grethe Halvorsen tlf: 55 58 25 83  
Vedlegg: Prosjektvurdering  
Kopi: Anne Grethe Kjelling, Skansegata 6, 7014 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@no.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyre.warva@st.ntnu.no

TRONDHØ: NSD, SVE, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmas@sv.uio.no

## Personvernombudet for forskning



### Prosjektvurdering - Kommentar

20120

Det registreres sensitive personopplysninger i form av opplysninger om religiøs tilhørighet (jf. pol § 2 pkt 8 a).

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker skriftlig til deltakelse.

Opplysningene anonymiseres ved prosjektslutt, 31. desember 2009, ved at lydbånd og direkte personidentifiserbare opplysninger slettes og eventuelle indirekte personidentifiserbare opplysninger skrives om til anonyme opplysninger.

Vi gjør for øvrig oppmerksom på, for senere student- eller forskningsprosjekt som samler inn personopplysninger, at prosjektene skal meldes til og være ferdigbehandlet av personvernombudet før det opprettes kontakt med utvalget.

### **Vedlegg 3: Intervjuguide**

- Litt informasjon om deg: Hvor lenge har du vært i Norge?
- Hvordan definerer du deg selv som muslim? (praktiserende, i hvor stor grad, etc?)
- Hva studerer du?
- Er du aktiv i noen muslimsk forening?
- Er du aktiv i noen ikke-muslimske foreninger?
- Har du mange venner som er muslimer?
- Har du mange venner som ikke er muslimer?
  
- Ditt forhold til media/offentligheten:
  - Hvilke medier følger du med på? (avis, TV, radio, nett)
  - Hvor mye følger du med, hvordan vil du bedømme eget mediekonsum?
  - Diskuterer du media med venner? Familie? Innenfor noen forening?
  - Følger du med på ”utradisjonelle” medier, som blogger, utenlandske aviser eller TV-kanaler?
  
- Hvordan oppfatter du at islam diskuteres i media? mye/lite, positivt/negativt, sant/usant?
- Kan du trekke frem noen enkeltepisoder du husker hvor islam ble diskutert?
- Kan du huske noen episoder fra media/offentligheten der du ble bevisst på at du selv er muslim? Som noe annerledes enn majoriteten, ”det vanlige”?
- Har det noen gang skjedd at måten offentligheten/media fremstiller islam har fått deg til å handle annerledes eller reagert på noen måte?
- Tror du at offentligheten/medias fremstilling av islam endrer eller påvirker din måte å være muslim på, på noen måte? Eventuelt hvordan? Tror du at noen av vennene dine blir påvirket av hvordan islam fremstilles? Eventuelt hvordan?
- Hvordan oppfatter du at den offentlige debatten rundt islam er, er den ekskluderende eller inkluderende? Påvirker den ditt forhold til ”storsamfunnet”/Norge? Hvordan er ”storsamfunnet” mot deg som muslim?

## **Vedlegg 4: Eksempler på medieoppslag relatert til islam**

Tronstad, Ole-Christian. Publisert 4.10.2000., lest 26.5.2009. *Tiltal imamene!* Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2000/10/04/221925.html>

Hagvaag, Einar m.fl. Publisert torsdag 13.9.2001., lest 26.5.2009. *Osama bin Laden hovedmistenkt.* Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2001/09/13/281509.html>

Welhaven, Leif m.fl. Publisert 27.1.2002., lest 27.5.2009. *Rystet over Islamsk Råd.* VGs nettutgave: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=3535077>

Hagtvedt, Bernt. Publisert 12.5.2003., lest 27.5.2009. *Fare for mer gudelig dødspolitikk.* Aftenpostens nettutgave: [http://www.aftenposten.no/kul\\_und/litteratur/article544035.ece](http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article544035.ece)

NTB. Publisert 2.7.2004. *Per Sandberg vil forby hijab på universiteter.* Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2004/07/02/402123.html>

Meland, Astrid. Publisert 7.7.2005., lest 26.5.2009. *Islamistisk gruppe tar på seg ansvaret.* Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2005/07/07/436814.html>

Andreassen, Tor Arne. 1.2.2006., lest 27.5.2009. *Karikaturene koster han jobben.* Aftenpostens nettutgave: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1211505.ece>

Iraki, Rima. Publisert 6.2.2006., lest 27.5.2009. *Fem liv har gått tapt i Muhammed-opptøyer.* VGs nettutgave: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=181919>

Fransson, Line. Publisert 7.2.2006., lest 26.5.2009. *"Hvis du hadde vært dansk, hadde vi drept deg"*. Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/07/457052.html>

NTB. 17.2.2006., lest 27.5.2009. *Ni drept under karikatur-protest.* Aftenpostens nettutgave: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1227217.ece>

Fransson, Line. Publisert 21.6.2006., lest 22.5.2009. *Steining og amputering som straff. Hva er egentlig Sharia?* Dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/06/20/469432.html>

Bonqard, Therese. Publisert 2.9.2006., lest 27.5.2009. *Muhammed-karikaturene motiverte terrorplanene.* VGs nettutgave: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=128526>

Lundh, Francis. Publisert 10.11.2006., lest 27.5.2009. *Vi er 12.000 klare til å dø for Gud.*  
VGs nettutgave: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/irak/artikkel.php?artid=158577>

Lund, Joacim. Publisert 17.4.2007., lest 27.5.2009. *Truet og anmeldt etter islam-utspill.*  
Aftenpostens nettutgave: [http://www.aftenposten.no/kul\\_und/musikk/article1740978.ece](http://www.aftenposten.no/kul_und/musikk/article1740978.ece)

Tjønn, Halvor. Publisert 28.6.2007., lest 27.5.2009. *Koranen gir menn makten.* Aftenpostens nettutgave: <http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/article1859582.ece>

NTB. Publisert 15.2.2009., lest 27.5.2009. *Vil ikke ha hijab i politiet.* Aftenpostens nettutgave: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2927391.ece>

Eik, Espen A. Publisert 9.2.2009., lest 27.5.2009. *Vold og frykt i islamdebatten.* Aftenpostens nettutgave: [http://www.aftenposten.no/kul\\_und/article2916205.ece](http://www.aftenposten.no/kul_und/article2916205.ece)

Tvedten, Hilde Marie. Publisert 19.2.2009., lest 27.5.2009. *Muslimske politikvinner bør ikke pågripe menn.* Dagbladets nettutgave:  
<http://www.dagbladet.no/2009/02/19/nyheter/innenriks/hijab/politiet/regjeringen/4924265/>

Andersen, Mads A. Publisert 27.2.2009., lest 27.5.2009. *Storberget sykemeldet i to uker.* VGs nettutgave: <http://www.dagbladet.no/2009/03/26/nyheter/islam/innenriks/politikk/5382467/>

NTB. 6.3.2009., lest 27.5.2009. *Lege: - Muslimer tvinges til å bruke hijab.* Aftenpostens nettutgave: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2963150.ece>

Fransson, Line. Publisert 26.3.2009., lest 27.5.2009. *"Kvinner skal gå med burka – og ikke vise noe".* Dagbladets nettutgave:  
<http://www.dagbladet.no/2009/03/26/nyheter/islam/innenriks/politikk/5382467/>

Thorenfeldt, Gunnar. Publisert 15.4.2009., lest 27.5.2009. *Mener norsk kultur er truet av muslimer.* Dagbladets nettutgave:  
<http://www.dagbladet.no/2009/04/15/nyheter/innerriks/politikk/innvandring/asympolitikk/5750828/>



## Litteraturliste

Abdel-Fadil, Mona. 2005. ”Truede identiteter – identitetsarbeid blant unge muslimer i Norge” i Nes, Skoug og Strømstad (red.). *Somaliere i Norge. Perspektiver på språk, religion og integrering*. Vallset: Oplandske bokforl.

Alvesson, Mats og Sköldberg, Kaj. 2008. *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Arbeids- og inkluderingsdepartementet. 2007. *Et inkluderende språk*.  
[http://www.ldo.no/upload/Veileder\\_inkluderende\\_sprak\\_2007aid.pdf](http://www.ldo.no/upload/Veileder_inkluderende_sprak_2007aid.pdf)

Berger, Peter og Luckmann, Thomas. 2000 [1966]. *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget

Berulfsen, Bjarne og Gundersen, Dag. 2004, besøkt 11.2.2009. *Blå fremmedordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget: <http://ordnett.no/ordbok.html>

Denzin, Norman K. og Lincoln, Yvonna S. 2003. *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks, California: Sage Publications

Donne, John. 1923 [1624]. *Devotions Upon Emergent Occasions*. Cambridge: University Press

Flick, Uwe. 2006. *An Introduction to Qualitative Research*. Los Angeles: Sage Publications

Gadamer, Hans Georg. 2001a. ”Tekst og fortolkning” i Lægheid, Sissel og Skorgen, Torgeir (2001). *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus

Gadamer, Hans Georg. 2001b. ”Opphøyelsen av forståelsens historisitet til hermeneutisk prinsipp” i Lægheid, Sissel og Skorgen, Torgeir (2001). *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus

Hoover, Stewart M. 2006. *Religion in the Media Age*. London: Routledge

Huntington, Samuel P. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. New York: Simon & Schuster

Jacobsen, Christine M. 2002. *Tilhørighetens mange former*. Oslo: Unipax

- Jacobsen, Christine M. 2006. *Staying on the Straight Path – Religious Identities and Practices among Young Muslims in Norway*. Bergen: University of Bergen
- Johanssen, J., Nygaard, M., Schreiner, E. m.fl. 1965. *Latinsk ordbok*. Oslo: J. W. Cappelens forlag
- Kraft, Siv Ellen. 2006. ”Kritiske perspektiver – etiske utfordringer ved samtidsstudier av religion” i Kraft, Siv Ellen og Natvig, Richard J. (2006). *Metode i religionsvitenskap*. Oslo: Pax Forlag
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal
- Læg Reid, Sissel og Skorgen, Torgeir. 2001. *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus
- Marranci, Gabriele. 2008. *The Anthropology of Islam*. Oxford: Berg
- McCutcheon, Russell T. 1999. *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion*. London: Cassell
- Nylenna, Magne. 2005, besøkt 11.2.2009. *Medisinsk ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget: <http://ordnett.no/ordbok.html>
- Ricoeur, Paul. 1992. *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press
- Roy, Olivier. 2004. *Globalized Islam. The Search for a New Ummah*. New York: Colombia University Press
- Roy, Olivier. 2008. *Secularism confronts Islam*. New York: Colombia University Press
- Schütz, Alfred. 2005 [1972]. *Hverdagslivets sosiologi*. København: Hans Reitzel
- Scott, John og Marshall, Gordon. 2009, besøkt 11.2.2009. *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press/Oxford Reference Online: <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t88.e2118>
- Tafjord, Bjørn Ola. 2006. ”Refleksjonar rundt refleksivitet” i Kraft, Siv Ellen og Natvig, Richard J. (2006). *Metode i religionsvitenskap*. Oslo: Pax Forlag
- Vogt, Kari. 2005. *Islam – tradisjon, fundamentalisme og reform*. Oslo: Cappelen

Wøbbekind, Marianne. 2006. *"De andres" identitetskonstruksjon: En kvalitativ studie av innvandrere og deres opplevelser av medias representasjoner*. Bergen: [M. Wøbbekind]

Østberg, Sissel. 2003. *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget

Østberg, Sissel. 2003 [1998]. *Pakistani Children in Norway: Islamic Nurture in a Secular Context*. Leeds: Department of Theology and Religious Studies, University of Leeds

## Sammendrag

I etterkant av 11. september 2001 har det vært et økende fokus på islam og muslimer i mediene. Muhammadkarikaturene, debatten rundt hijab i politiet og spørsmålet om hvorvidt en muslimsk innvandrers strøm vil påvirke ”den norske kulturen” er bare et par eksempler – og jeg vil postulere at vinklingen på disse sakene stort sett er i muslimers disfavør. Men hva gjør dette med ”vanlige” muslimer i Norge? Hvordan forholder de seg til dette mediebildet? Dette spørsmålet har vært mitt utgangspunkt for denne avhandlingen, og problemstillingen er som følger: Hvordan inngår mediebildet av islam i en forhandling om identitet hos unge muslimer i Norge?

For å si noe om dette har jeg intervjuet fem unge muslimer om hvordan de oppfatter mediebildet av islam, og hvordan de reagerer på, og forhandler med, dette bildet. Mitt utgangspunkt for å diskutere dette er en lesing av filosofen Paul Ricoeurs arbeider om narrativ identitet. En narrativ identitet viser til at individet forteller sin egen historie om seg selv, til seg selv og andre. Elementer i denne historien viser til det Ricoeur mener er to ulike dimensjoner i vår identitet: vi føler på den ene siden tilhørighet og likhet med menneskene som omgir oss, og på den andre siden oppfatter vi at vi er noe *i oss selv*.

Når jeg har diskutert mediebildet av islam med de unge muslimene, har de presentert sitt syn og sin historie – og slik sin identitet. Dette oppfatter jeg som en forhandling med mediebildet. De forholder seg til den historien de blir presentert for, en historie de i all hovedsak oppfatter som negativt ladet – men de forteller samtidig en mothistorie. Denne mothistorien skapes av ulike dimensjoner i deres identitet: de argumenterer både ut fra en gruppetilhørighet og ut fra seg selv som personlig individ. Gjennom handlinger og ord viser de at mediebildet de presenteres for, ikke stemmer overens med hvordan de selv oppfatter at de er. Denne argumentasjonen ser ut til å gjøre noe med hvem de er, og i avhandlingen ser jeg nærmere på dette.